

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
Jurišićeva 13
10 000 Zagreb

**ANALIZA TRŽIŠTA ZAPOČINJANJA
(ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH
KOMUNIKACIJSKIH MREŽA KOJE SE
PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI**

srpanj 2009.

-SADRŽAJ-

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. <i>executive summary</i>)	4
2. Uvod	6
2.1. EUROPSKI REGULATORNI OKVIR ZA ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE	6
2.2. ZAKON O ELEKTRONIČKIM KOMUNIKACIJAMA	7
2.3. KRONOLOŠKI SLIJED AKTIVNOSTI.....	9
3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta	12
4. Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj.....	13
4.1. GLAVNE KARAKTERISTIKE NEPOKRETNIH MREŽA I MEĐUPOVEZIVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	13
5. Određivanje mjerodavnog tržišta	18
5.1. MJERODAVNO TRŽIŠTE U DIMENZIJU USLUGA.....	18
5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina	19
5.1.1.1. Pozivi započeti iz pokretnih mreža kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretnih mreža	20
5.1.1.2. Pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže	21
5.1.1.3. Pozivi putem usluga odabira i predodabira operatora (CS/CPS pozivi).....	21
5.1.1.4. Zaključak	22
5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina	22
5.1.2.1. Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika	24
5.1.2.2. Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje	24
5.1.2.3. Usluga najma vodova.....	25
5.1.2.4. Usluge za vlastite potrebe (eng. <i>self supply</i>).....	25
5.1.3. Zamjenjivost na strani ponude – veleprodajna razina.....	26
5.2. MJERODAVNO TRŽIŠTE U ZEMLJOPISNOJ DIMENZIJU	26
5.3. STAJALIŠTE NADLEŽNOG REGULATORNOG TIJELA O ODREĐIVANJU MJERODAVNOG TRŽIŠTA	27
6. Analiza mjerodavnog tržišta.....	28
6.1. CILJ I PREDMET ANALIZE MJERODAVNOG TRŽIŠTA	28
6.1.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu.....	28
6.1.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije.....	31
6.1.3. Nedostatak protutežne kupovne moći.....	33
6.1.4. Zapreke ulasku.....	34
6.1.4.1. Ekonomije razmjera.....	34
6.1.4.2. Ekonomije opsega.....	35
6.1.5. Stupanj vertikalne integracije.....	36
6.2. STAJALIŠTE NADLEŽNOG REGULATORNOG TIJELA O PROCJENI POSTOJANJA OPERATORA SA ZNAČAJNOM TRŽIŠNOM SNAGOM	36
7. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja.....	38
7.1. UVOD	38
7.1.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja.....	39
7.1.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja.....	40
7.1.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi	41
7.2. PREPREKE RAZVOJU TRŽIŠNOG NATJECANJA NA TRŽIŠTU ZAPOČINJANJA (ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH KOMUNIKACIJSKIH MREŽA KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI.....	42
7.2.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa	43
7.2.2. Prenosnje značajne tržišne snage na osnovama nezvanim uz cijene.....	44
7.2.2.1. Taktike odgađanja.....	44
7.2.2.2. Neopravdani zahtjevi	45
7.2.2.3. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	45
7.2.3. Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama.....	46
7.2.3.1. Diskriminacija kakvoćom usluge.....	46
7.2.3.2. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja.....	47
7.2.3.3. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija	47

7.2.4. <i>Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene</i>	48
7.2.4.1. <i>Diskriminacija na cjenovnoj osnovi</i>	48
7.2.4.2. <i>Unakrsno subvencioniranje</i>	49
8. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom	50
8.1. REGULATORNE OBVEZE ODREĐENE OPERATORU SA ZNAČAJNOM TRŽIŠNOM SNAGOM NA TRŽIŠTU ZAPOČINJANJA (ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH KOMUNIKACIJSKIH MREŽA KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI	50
8.1.1. <i>Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže</i>	51
8.1.2. <i>Obveza nediskriminacije</i>	53
8.1.3. <i>Obveza transparentnosti</i>	55
8.1.4. <i>Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva</i>	64
8.1.4.1. <i>HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.</i>	64
8.1.4.1.1. <i>Usluga započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini</i>	69
8.1.4.1.2. <i>Usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (eng. single tandem)</i>	71
8.1.4.1.3. <i>Usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. double transit)</i>	73
8.1.5. <i>Obveza računovodstvenog razdvajanja</i>	76
8.1.6. <i>Odabir i predodabir operatora</i>	78
8.1.7. <i>Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu</i> <i>započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj</i> <i>lokaciji</i>	79
9. Prilozi	81
9.1. PRILOG A – MIŠLJENJE AGENCIJE ZA ZAŠTITU TRŽIŠNOG NATJECANJA	81
9.2. PRILOG B – KOMENTARI NA TRŽIŠTE ZAPOČINJANJA (ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH KOMUNIKACIJSKIH MREŽA KOJE SE PRUŽA NA FIKSNOJ LOKACIJI I OSVRT AGENCIJE NA NAVEDENE KOMENTARE	83
9.2.1. <i>Komentari HT-Hrvatskih Telekomunikacija d.d.</i>	83
9.2.1.1. <i>Uvodno</i>	83
9.2.1.2. <i>Komentari HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d. na analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih</i> <i>telefonskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji</i>	84
9.2.2. <i>Komentari OT-Optima Telekoma d.d.</i>	107
9.2.3. <i>Komentari trgovačkog društva H1 Telekom d.d.</i>	112
9.2.4. <i>Komentari - Mobitel d.o.o., Markot.tel d.o.o., Megafon d.o.o.</i>	116

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. *executive summary*)

Europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK¹ koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija² primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje, odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodila računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (eng. *ex ante*) regulaciji i mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge³.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu. Na temelju rezultata provedene analize, bit će određene, zadržane ili izmijenjene regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija je utvrdila tržište *započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* kao mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Navedeno tržište je dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta, Agencija je odredila dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju te na temelju rezultata provedene analize odredila mjerodavno **tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji**, koje se sastoji od sljedećih usluga:

- usluga započinjanja (originacije) poziva iz mreže svakog operatora nepokretne mreže, koja se pruža za vlastite potrebe;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za usluge odabira i predodabira operatora;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za pristup brojevima za usluge s dodanom vrijednosti⁴ u mreži drugog operatora i brojevima posebnih službi i usluga, hitnih službi i usluga od društvenog značaja u mreži drugog operatora.

Također, Agencija je odredila da je mjerodavno tržište, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

² Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM)

³ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

⁴ sukladno planu numeriranja

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija je, na temelju analize mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredila da se operator HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. odredi operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu usluge započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Nakon što je odredila HT operatorom sa značajnom tržišnom snagom, Agencija je, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje HT može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, odredila regulatorne obveze HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom i to kako slijedi:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja;
- odabir i predodabir operatora.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je Agencija odredila mjerodavno tržište i utvrdila operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, a koje se nalazi u poglavlju 9.1. „Prilog A“ ovog dokumenta.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o pristupu i međupovezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“),
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“),
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“),
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“),
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Intencija direktiva Europske komisije je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila:

- Preporuku (2003/311/EC) od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁵, koja je vrijedila do prosinca 2007. godine te je zamijenjena
- Preporukom (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁶.

Mjerodavna Preporuka iz veljače 2003. godine sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta,

⁵ OJ L 114/45; 08. svibnja 2003. godine

⁶ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK, koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija, primjenom odredaba ZEK-a, osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila bit će određene, zadržane, izmijenjene ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta u tri koraka:

1. *Prvi korak odnosi se na proces utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna Preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Na temelju nove Preporuke od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji, prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih

tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ukoliko dokažu da su na tim tržištima zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

ZEK je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, a u članku 52. stavku 4. je navedeno da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija osobito voditi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima. Obzirom da je mjerodavna Preporuka o mjerodavnim tržištima stupila na snagu dana 28. prosinca 2007. godine i sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija je u mogućnosti, bez dokazivanja kumulativnog zadovoljenja tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Međutim, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima. Isto tako, Agencija je, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, u mogućnosti prethodno regulirati i tržišta koja proizlaze iz ZOT-a⁷ ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, a ne proizlaze iz stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili ZOT-a.

Tržište „*započinjanje (originacija) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji*“, koje je obrađeno u ovom dokumentu, bilo je smješteno na 8. mjestu od 18 mjerodavnih tržišta koja su bila navedena u staroj Preporuci o mjerodavnim tržištima. U novoj Preporuci o mjerodavnim tržištima navedeno tržište smješteno je na 2. mjestu od 7 mjerodavnih tržišta koliko je navedeno u toj Preporuci. Sukladno navedenom, ovo tržište i dalje je podložno prethodnoj regulaciji te je Agencija u mogućnosti prethodno regulirati, a samim time i utvrditi navedeno mjerodavno tržište bez dokazivanja da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2. U drugom koraku Agencija provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.

⁷ Zakon o telekomunikacijama koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 01. srpnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni Zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova, tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, prema članku 54. ZEK-a, Agencija će utvrditi dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom tržištu Agencija će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

- 3. Ako Agencija kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija će u trećem koraku donijeti, u skladu s člankom 56. ZEK-a, odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.*

2.3. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće Agencije je, nakon što je ZEK stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, na sjednici održanoj dana 09. srpnja 2008. godine donijelo Odluku⁸ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i određivanje i analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji te Odluku⁹ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za utvrđivanje tržišta prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži¹⁰.

Navedenim odlukama, Vijeće Agencije je odredilo da su sljedeći operatori¹¹ obvezni dostaviti sve potrebne podatke:

- Amis Telekom d.o.o., Bani 75a, 10000 Zagreb,
- H1 Telekom d.o.o., Put Tršćenice 10, 21000 Split,
- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb,
- Iskon Internet d.d., Garićgradska 18, 10000 Zagreb,
- Metronet telekomunikacije d.d., Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb,
- OT-Optima Telekom d.d., Bani 75/a, 10000 Zagreb,
- Primatel d.o.o., Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb,
- VIPnet d.o.o., Vrtni put 1, 10000 Zagreb,
- Voljatel telekomunikacije d.o.o., Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb.

⁸ klasa: UP/I-344-01/08-01/1584; ur. broj: 376-11-08-01

⁹ klasa: UP/I-344-01/08-01/1583; ur. broj: 376-11-08-01

¹⁰ dalje u tekstu se pojam „nepokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „nepokretna mreža“

¹¹ operatori su poredani abecednim redom

Uzevši u obzir ZOT i ZEK koji se temelji na mjerodavnoj Preporuci Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, na veleprodajnoj razini u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama¹² postoje tri tržišta vezana za usluge međupovezivanja i to: tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i tržišta prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži¹³.

U skladu s navedenim, a s ciljem prikupljanja svih potrebnih podataka, Agencija je, na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradila jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju elektroničke komunikacijske usluge u nepokretnim mrežama. Navedeni upitnik sastoji se od tri dijela, a isti sadrže sve potrebne podatke za provođenje postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a i članka 54. ZEK-a., te je iz samih upitnika razvidno u svrhu kojeg će se postupka podaci koristiti (utvrđivanje mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji ili određivanje i analiza mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji). Prvi dio upitnika se odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva, drugi dio se odnosi na uslugu završavanja (terminacije) poziva, a treći dio se odnosi na uslugu prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj mreži. Podaci traženi u navedenom upitniku odnose se na vremensko razdoblje koje obuhvaća drugo polugodište 2005. godine, cijelu 2006. i 2007. godinu te prvo polugodište 2008. godine (podaci su zatraženi na šestomjesečnoj bazi).

Obzirom da je Agencija, osim na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, željela izraditi upitnike i u suradnji s operatorima nepokretnih mreža, od dana 01. do 03. srpnja 2008. godine sa svim gore navedenim operatorima nepokretnih mreža održani su sastanci na kojima su se pojasnili upitnici i zatražili komentari operatora.

Agencija je dana 16. srpnja 2008. godine, a sukladno odluci Vijeća Agencije od dana 09. srpnja 2008. godine, operatorima nepokretnih mreža poslala upitnike te odredila rok dostave ispunjenog upitnika, u pisanom i elektroničkom obliku, do dana 19. rujna 2008. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 1.

Tablica 1. Zaprimanje upitnika - po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1	AMIS TELEKOM d.o.o.	22. rujna 2008.
2	H1 TELEKOM d.d.	19. rujna 2008.
3	HT – HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE d.d.	06. listopada 2008. ¹⁴
4	ISKON Internet d.d.	22. rujna 2008.
5	METRONET TELEKOMUNIKACIJE d.d.	18. rujna 2008.
6	OT-OPTIMA TELEKOM d.o.o.	26. rujna 2008.
7	PRIMATEL d.o.o.	19. listopada 2008.
8	VIP-NET d.o.o.	19. rujna 2008.
9	VOLJATEL telekomunikacije d.o.o.	06. listopada 2008.

¹² dalje u tekstu: nepokretne mreže

¹³ tržište 10 iz stare Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

¹⁴ HT tražio dodatni rok koji mu je dopisom od 23. rujna 2008.g. i odobren

Agencija je, po primitku upitnika, započela detaljnu analizu mjerodavnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nadalje, nakon zaprimanja i analize dostavljenih podataka, uzimajući u obzir važnost i značaj pokrenutog postupka, a u svrhu otklanjanja mogućih nejasnoća vezanih uz dostavljene podatke, Agencija je dopisom od dana 13. studenog 2008. godine¹⁵, od određenih operatora zatražila dodatna pojašnjenja i/ili podatke koji nisu dostavljeni, a koji su potrebni za daljnju analizu mjerodavnog tržišta te odredila rok dostave do dana 28. studenog 2008. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 2.

Tablica 2. Zaprimanje dodatnih pojašnjenja - po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1	H1 TELEKOM d.d.	28. studenog 2008.
2	HT – HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE d.d.	28. studenog 2008.
3	ISKON Internet d.d.	28. studenog 2008.
4	METRONET TELEKOMUNIKACIJE d.d.	02. prosinca 2008.
5	OT-OPTIMA TELEKOM d.o.o.	18. prosinca 2008.
6	PRIMATEL d.o.o.	-
7	VIP-NET d.o.o.	28. studenog 2008.
8	VOLJATEL telekomunikacije d.o.o.	27. studenog 2008.

Agencija je, po primitku dodatnih pojašnjenja i/ili podataka koji nisu bili dostavljeni, uzela u obzir dostavljeno te nastavila detaljnu analizu mjerodavnog tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

¹⁵ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1585, Ur.broj: 376-11-08-25

3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, Agencija je zadužena za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama, te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, a vodeći računa o mjerodavnoj Preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. Zakona.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz Preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Vijeće Agencije je Odlukom¹⁶ utvrdilo mjerodavno tržište:

- **započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji¹⁷.**

Navedeno tržište je dio važeće Preporuke Europske komisije, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena gore navedena tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

¹⁶ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji (klasa:UP/I-344-01/08-01/1582; ur.broj:376-11-08-01)

¹⁷ tržište broj 2 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

4. Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1. Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža (dalje u tekstu: poziv), krajnjim korisnicima na telekomunikacijskom tržištu u Republici Hrvatskoj, pružalo je sljedećih devet operatora¹⁸:

- Amis Telekom d.o.o., Bani 75a, 10000 Zagreb,
- H1 Telekom d.o.o., Put Tršćenice 10, 21000 Split,
- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb,
- Iskon Internet d.d., Garićgradska 18, 10000 Zagreb,
- Metronet telekomunikacije d.d., Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb,
- OT-Optima Telekom d.d., Bani 75/a, 10000 Zagreb,
- Primatel d.o.o., Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb,
- VIPnet d.o.o., Vrtni put 1, 10000 Zagreb,
- Voljatel telekomunikacije d.o.o., Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb¹⁹.

U Republici Hrvatskoj, HT je najveći operator sa vlastitom PSTN mrežom. Kroz godine je razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup internetu.

Arhitektura mreže HT-a sastoji se od deset regionalnih centrala (eng. *single tandem*) i sedamdeset dvije lokalne centrale²⁰. HT preko svojih regionalnih centrala prihvaća međunarodne pozive. Također, na HT-ove regionalne centrale spajaju se operatori pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža²¹ kao i operatori nepokretnih mreža koji se, za razliku od operatora pokretnih mreža, mogu spojiti i na lokalnim centralama, što je vidljivo na slici 1. U svrhu međupovezivanja mreža HT-a je podijeljena na četiri regionalna pristupna područja te je svako regionalno pristupno područje podijeljeno na više lokalnih pristupnih područja. Regionalne pristupne točke su osnovne točke preko kojih se pristupa uslugama regionalnog i nacionalnog međupovezivanja. Preko lokalne pristupne točke pristupa se uslugama lokalnog međupovezivanja. Promet između dva lokalna pristupna područja odvija se preko pripadajućih regionalnih pristupnih točaka. U svakom regionalnom pristupnom području HT je uspostavio više regionalnih pristupnih točaka, te po jednu pristupnu točku u svakom lokalnom pristupnom području. Konfiguracija nepokretne mreže HT-a prikazana je na slici 2.

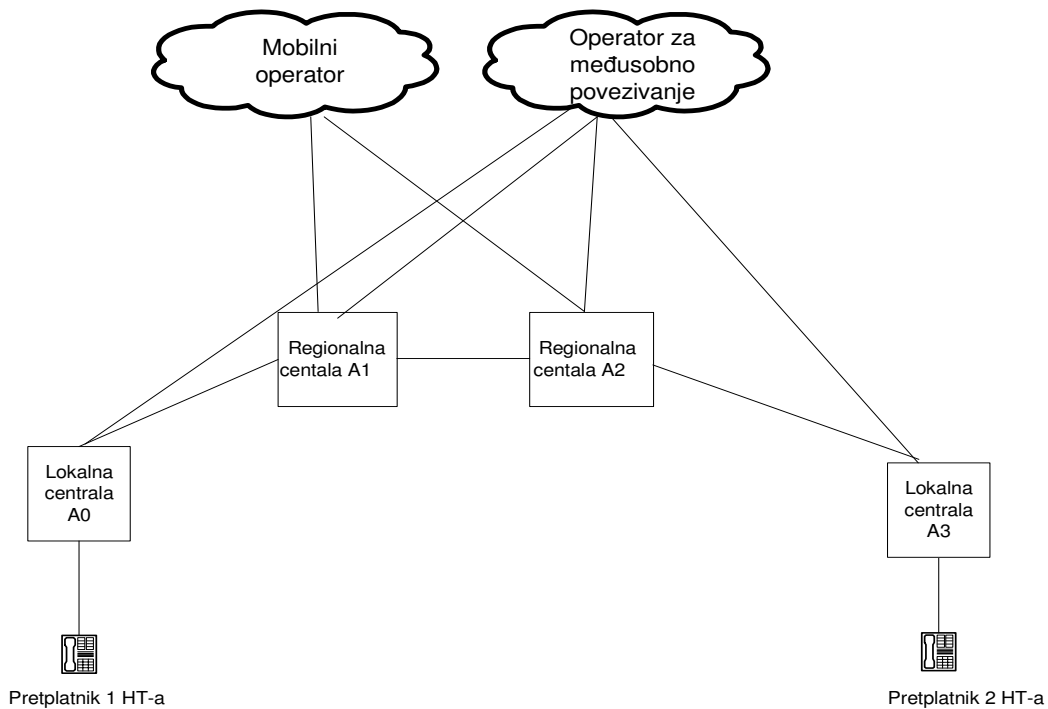
¹⁸ operatori su poredani abecednim redom

¹⁹ B-net Hrvatska d.o.o. pruža javno dostupnu telefonsku uslugu kao daljnu prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga u suradnji s društvom Voljatel d.o.o. te stoga nije predmet ove analize

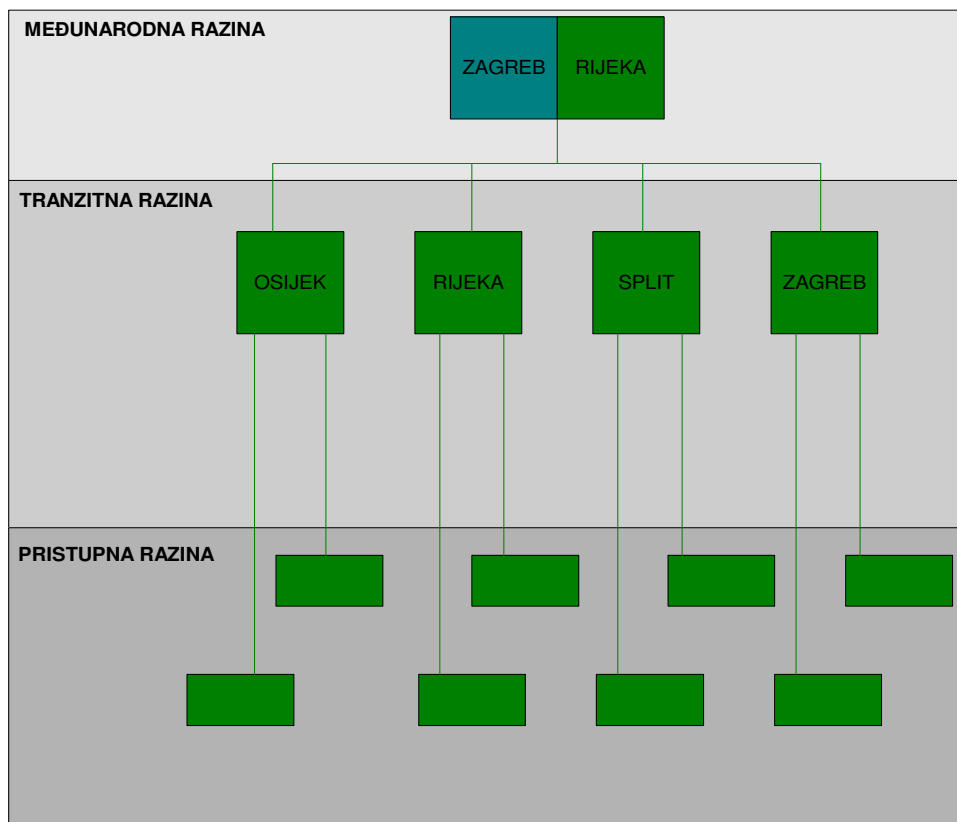
²⁰ podatak preuzet iz upitnika za nepokretne mreže

²¹ dalje u tekstu se pojam „pokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „pokretna mreža“

Slika 1. Međupovezivanje HT-a s ostalim operatorima

Slika 2. Konfiguracija fiksne mreže HT-a

Usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvaća usluge u kojima operator prenosi, na temelju koda za odabir operatora, pozive koje generiraju krajnji korisnici operatora unutar

vlastite mreže ili prema drugim mrežama, na pristupnu točku drugog operatora. Usluga započinjanja (originacije) poziva pruža se ovisno o točki međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili regionalnog pristupnog područja. Koji promet će operator moći ostvarivati te po kojoj cijeni ovisi o točki međupovezivanja na koju će se spojiti. Ako se operator spoji na lokalnoj pristupnoj točki, može se koristiti uslugama lokalnog započinjanja (originacije) poziva samo na području koje pokriva dotična lokalna pristupna točka. Kod nacionalnog prometa sadašnja mogućnost je da operator može koristiti usluge nacionalnog polaznog prometa iz regionalnog pristupnog područja u kojem se operator nije spojio s HT-ovom mrežom na regionalnim pristupnim točkama, prema regionalnim pristupnim područjima u kojima se spojio s HT-ovom mrežom na regionalne pristupne točke te tada plaća HT-u cijenu usluge nacionalnog započinjanja (originacije) poziva.²²

Dosadašnje međupovezivanje operatora, definirano Standardnom ponudom²³, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog teritorija Republike Hrvatske, s HT-ovom mrežom moguće je na jedan od sljedeća dva načina:

1. u svakom od četiri regionalna pristupna područja, i to:
 - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
 - na svim lokalnim pristupnim točkama unutar pojedinog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
 - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja;
2. u najmanje tri od četiri regionalna pristupna područja od kojih jedno obavezno mora biti regionalno pristupno područje Zagreb, i to:
 - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja unutar odabranog regionalnog pristupnog područja, ili
 - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog odabranog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog među povezivanja.

Dosadašnje međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar određenog pristupnog područja, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili

²² Prema Standardnoj ponudi HT-a za usluge međusobnog povezivanja usluga nacionalnog započinjanja (originacije) poziva je moguća samo dok ukupan promet iz i u regionalno pristupno područje u kojem operator nije spojen s HT-ovom mrežom ne prijeđe 60 Erlanga.

²³ Standardna ponuda HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d. za usluge međusobnog povezivanja za telekomunikacijske operatore i davatelje usluga s dozvolom za pružanje javne govorne usluge u nepokretnoj mreži u Republici Hrvatskoj od 27. kolovoza 2007. godine

3. na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

Dosadašnje međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog nacionalnog odredišnog koda, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog nacionalnog odredišnog koda za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama koje pokrivaju taj nacionalni odredišni kod za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, te na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu Operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

Ostali operatori na tržištu imaju drugačije mreže od HT-a, većinom zvjezdaste arhitekture, s glavnim čvorovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Uglavnom se sastoje od PSTN pristupnika (eng. *gateway*), softverskog/programskog preklopnika/komutatora (eng. *softswitch*) i dr. te se temelje na MPLS/IP tehnologiji. Dakle, u Republici Hrvatskoj ostali operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji. Budući da se ovdje govori o dvije različite tehnologije gdje jedna koristi prospajanje kanala (eng. *circuit switching*), a druga prospajanje paketa (eng. *packet switching*), bitno je napomenuti da se različite tehnologije međusobno lako povezuju na način da se koriste pristupnici (eng. *gateway*) koji vrše pretvorbu sučelja i signalizacijskih protokola te se time postiže tehnološka neutralnost.

Također, tehnološka neutralnost pružanja usluga uočava se kod HT-a koji nudi Net Phone SME Internet uslugu za poslovne korisnike koja omogućava telefoniranje preko ADSL pristupa, korištenjem IP Centrex platforme. Rješenjem od 15. listopada 2007. godine Agencija je utvrdila da je usluga Net Phone Paketi SME javna govorna usluga u nepokretnoj mreži koja se pruža putem IP tehnologije, u potpunosti upravljana od strane HT-a te da se za uslugu završavanja (terminacije) poziva na navedene brojeve naplaćuje ista cijena kao i kod usluge završavanja (terminacije) poziva na ostale brojeve HT-a.²⁴

Prema važećoj strukturi međupovezivanja u uslugu započinjanja (originacije) poziva ulazi prijenos (tranzit) poziva od krajnjeg korisnika pa do pristupne točke mreže, koja može biti lokalna ili regionalna, a na koju je drugi operator spojen, što je prikazano na slici 3. Slika prikazuje uslugu započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a tj. od njegovog pretplatnika prema mreži drugog operatora, putem usluga odabira i predodabira operatora (CS/CPS pozivi), u tri slučaja.

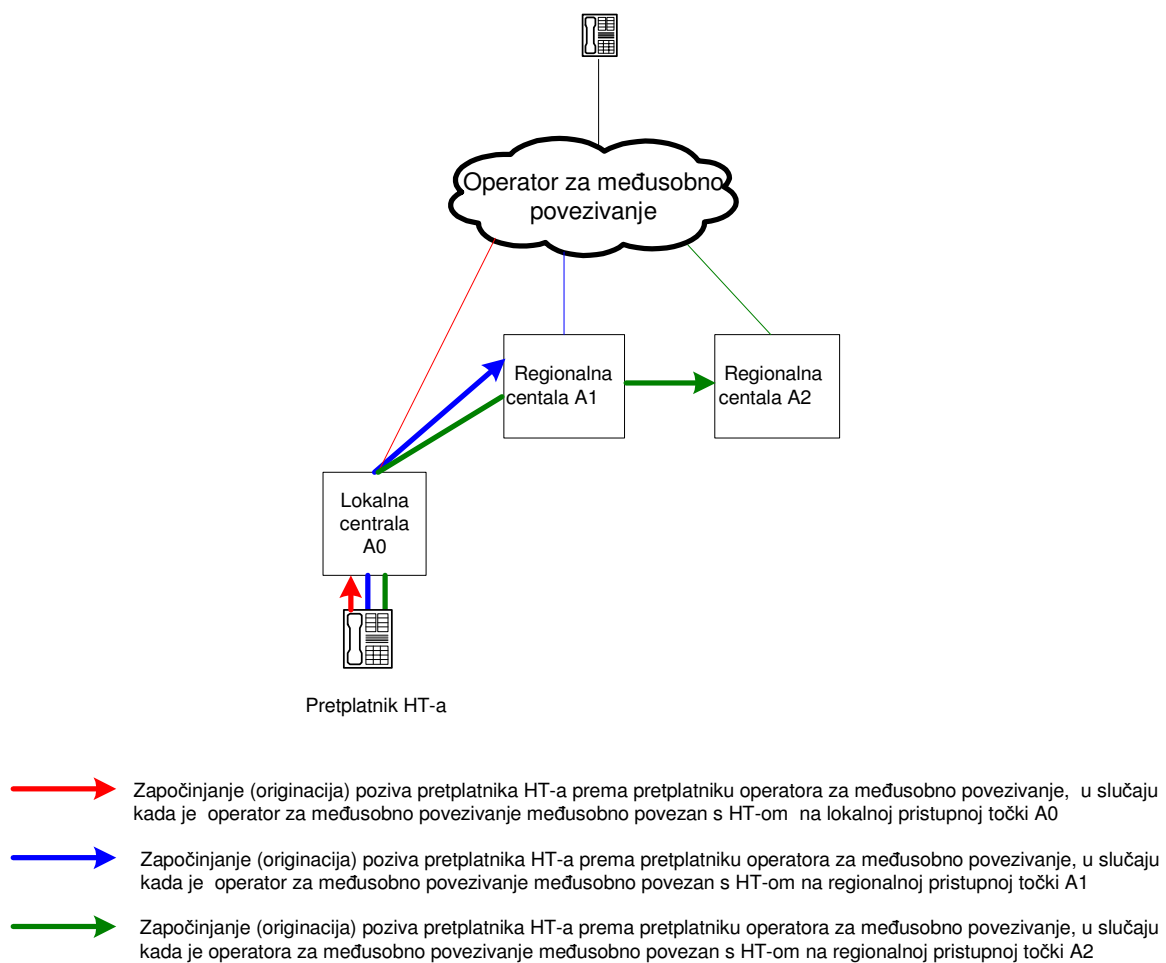
- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na lokalnoj pristupnoj točki A0 te tada usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od pretplatnika HT-a do lokalne pristupne točke HT-a A0, na koju je spojen operator.
- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A1 te tada usluga započinjanja (originacije) poziva

²⁴ Rješenje; 15. listopada 2007. godine; klasa:UP/I-344-01/07-01/613; Ur. broj:376-11-07-08

obuhvaća prijenos (tranzit) poziva preko lokalne pristupne točke HT-a A0 do regionalne pristupne točke HT-a A1 na koju je spojen drugi operator.

- usluga započinjanja (originacije) poziva kada je drugi operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A2 te tada započinjanje (originacija) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od lokalne pristupne točke A0, preko regionalne pristupne točke A1, na koju drugi operator nije spojen, sve do regionalne pristupne točke HT-a A2, na koju je drugi operator spojen. Na taj način se ostvaruje usluga nacionalnog započinjanja (originacije) poziva.

Slika 3. Vrste usluge započinjanja (originacije) poziva

5. Određivanje mjerodavnog tržišta

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta Agencija utvrđuje dimenziju usluga, analizom svih usluga koje su međusobno zamjenjive i kao takvi čine jedno tržište, i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Prema Smjernicama Europske komisije pri ocjeni ponašanja operatora na tržištu potrebno je uzeti u obzir zamjenjivost na strani potražnje te zamjenjivost na strani ponude. Pored navedenih ograničenja konkurencije potrebno je ocijeniti i postojanje potencijalne konkurencije. Za razliku od potencijalne konkurencije, kod zamjenjivosti na strani ponude operator odmah reagira na povećanje cijene, dok potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, a ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva značajne nenadoknadive troškove²⁵.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku ponudi istovjetnu uslugu, bez izlaganja dodatnim troškovima.

Jedan od mogućih načina kojim bi se moglo procijeniti postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje je primjena testa hipotetskog monopola (hipotetsko povećanje cijene)²⁶. Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5% do 10%.

5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika.

Polazna točka za određivanje granica tržišta podložnih prethodnoj regulaciji je analiza maloprodajne razine, odnosno utvrđivanje zamjenjivosti usluga na maloprodajnoj razini, a s obzirom da iz iste proizlazi potražnja za uslugama na veleprodajnoj razini.

Agencija je mišljenja kako se veleprodajno tržište usluge započinjanja (originacije) poziva ne može promatrati neovisno od njemu odgovarajuće maloprodajne razine koja obuhvaća aktivnosti uglavnom povezane s komercijalnim pružanjem usluge poziva iz nepokretnih mreža krajnjim korisnicima.

²⁵ nenadoknadivi troškovi (eng. *sunk costs*)

²⁶ SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Kako je u mjerodavnim Smjernicama Europske komisije i navedeno, prije definiranja dimenzije usluga i zemljopisne dimenzije veleprodajnih tržišta, potrebno je utvrditi zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini, s obzirom da iz iste proizlazi potražnja za uslugama na veleprodajnoj razini, a u ovom slučaju potražnja za veleprodajnom uslugom započinjanja (originacije) poziva.

Zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavlja zamjenjivost javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga kao odgovor krajnjih korisnika na malo, ali značajno povećanje cijena elektroničkih komunikacijskih usluga određenog operatora. Maloprodajna usluga poziva, odnosno javno dostupna telefonska usluga jesu i upravljani (eng. *managed*) VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom određivanja usluga koje se mogu smatrati zamjenskim uslugama, odnosno zamjenskim uslugama, a za koje se korisnik može opredijeliti umjesto usluge poziva iz nepokretne mreže, potrebno je proučiti ponašanje korisnika pri čemu u obzir treba uzeti njegove navike te osviještenost i osjetljivost na promjene cijena usluga. Osnovno je pitanje može li korisnik u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge jednog operatora, istu zamijeniti drugom uslugom istog ili nekog drugog operatora, kao odgovor na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena.

Maloprodajna usluga poziva (javno dostupna telefonska usluga u nepokretnoj mreži), koja se po svojim tehničkim karakteristikama temelji na veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva, odnosi se na sve vrste poziva krajnjeg korisnika iz nepokretne mreže, a to su:

- pozivi prema zemljopisnim brojevima (unutar iste ili u drugoj nepokretnoj mreži);
- pozivi prema nezemljopisnim brojevima (brojevima za usluge s dodanom vrijednosti²⁷);
- pozivi prema brojevima u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama;
- pozivi prema brojevima posebnih službi i usluga (kratki kodovi);
- pozivi prema međunarodnim brojevima.

Sve gore navedene vrste poziva za krajnjeg korisnika nisu međusobno zamjenjive, već ih se gleda kao cjelinu, odnosno sa stajališta mogućnosti da krajnji korisnik nekog operatora, ostvarivanjem ugovornog odnosa s nekim od operatora, ima mogućnost ostvariti sve gore navedene vrste poziva.

Slijedom navedenog, a uzimajući u obzir potrebu analize maloprodajne razine kao temelja za određivanje tržišta na veleprodajnoj razini, i imajući u vidu da je usluga započinjanja (originacije) poziva preduvjet za pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži krajnjim korisnicima, razmotrili smo i druge načine komunikacije kao moguće zamjenske usluge pozivima iz nepokretnih mreža.

²⁷ sukladno planu numeriranja

5.1.1.1. Pozivi započeti iz pokretnih mreža kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretnih mreža

Krajnji korisnik koji želi ostvariti poziv, može odlučiti hoće li to učiniti koristeći nepokretnu ili pokretnu mrežu. Isto tako, hoće li se krajnji korisnik prije odlučiti za pozive iz pokretne nego za pozive iz nepokretne mreže, ovisi o tome želi li zamijeniti pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne na osnovi pojedinog poziva (eng. *call-by-call basis*) ili će sve pozive iz nepokretne mreže zamijeniti onima iz pokretne.

Pokretnost najjasnije prikazuje funkcionalne razlike između poziva iz nepokretnih i poziva iz pokretnih mreža. Dok je pristup pokretnim mrežama moguć neovisno o lokaciji, pristup nepokretnim mrežama moguć je samo na fiksnoj lokaciji iz čega se lako može zaključiti kako je korisnik u mogućnosti zamijeniti samo pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne, ali ne i obrnuto.

Osim gore navedenih funkcionalnih razlika, između poziva započetih iz nepokretnih mreža i onih započetih iz pokretnih mreža, postoje i značajne cjenovne razlike koje utječu na percepciju i navike krajnjih korisnika.

Tablica 3. Maloprodajne cijene poziva

	nepokretna	pokretna
nepokretna	0,28 kn / 0,14 kn*	1,77 kn / 0,88 kn*
pokretna	2,50 kn**	2,50 kn**

Cijene su izražene po minuti poziva; PDV uključen

* cijena poziva u vrijeme niže tarife (19:00-07:00)

**cijena poziva prema ostalim mrežama

Na osnovu postojećih cijena za pozive iz nepokretne i za pozive iz pokretne mreže, na temelju podataka iz tablice 3., Agencija zaključuje kako je cjenovna situacija takva, da čak i hipotetsko povećanje cijena nacionalnih poziva između nepokretnih mreža, ne bi utjecalo na zamjenjivost istih pozivima iz pokretne mreže. Naime, čak i uz navedeno povećanje, cijene nacionalnih poziva između nepokretnih mreža još bi uvijek bile na nižoj razini od cijena poziva iz pokretnih prema nacionalnim nepokretnim mrežama. Ista je situacija i kod poziva prema pokretnim mrežama. Naime, iako su u ovoj situaciji cjenovne razlike manje, ipak su i dalje cijene poziva između pokretnih mreža više od cijena poziva upućenih iz nepokretnih mreža.

Slijedom gore navedenog, odnosno radi značajnih cjenovnih razlika, pozivi započeti iz pokretnih mreža ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

5.1.1.2. Pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže

Maloprodajna usluga poziva (javno dostupna telefonska usluga) jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini, Agencija stavlja u odnos javno dostupnu telefonsku uslugu kao osnovu i razne vrste VoIP poziva kao potencijalne zamjenske usluge javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

U slučaju „nevođenih/neupravljanih“ (eng. *non-managed*) poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, ali koja u isto vrijeme u jednom svom dijelu prolazi kroz javni internet (VoI) i kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, i kao takva ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

U slučaju upravljanih (eng. *managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu HT-a, međutim **ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora**. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VOIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

5.1.1.3. Pozivi putem usluga odabira i predodabira operatora (CS/CPS pozivi)

Krajnji korisnik koji koristi usluge poziva i pristupa od bivšeg monopolista, može u svakom trenutku odlučiti koristiti usluge poziva nekog drugog operatora, a koje taj operator pruža putem usluge odabira i predodabira operatora. U slučaju korištenja usluge predodabira operatora (CPS²⁸) korisnik dobiva dva telefonska računa, jedan kojim plaća pretplatu, pozive prema brojevima s dodanom vrijednošću i pozive prema internet brojevima, pristupnom operatoru, a drugi za ostvarene nacionalne (pozivi prema nepokretnim i pokretnim mrežama) i međunarodne pozive, operatoru čiju uslugu koristi. Nadalje, usluga odabira operatora (CS²⁹) omogućava, isto kao i usluga predodabira operatora (CPS), pozivanje nacionalnih i međunarodnih telefonskih brojeva preko drugog operatora, uz tu razliku da korisnik prije biranja željenog broja bira predbroj odabranog operatora.

Funkcionalno, usluga poziva putem odabira i predodabira operatora predstavlja uslugu identičnu pozivu iz mreže operatora koji pruža uslugu pristupa krajnjem korisniku, i u mogućnosti je stvoriti konkurentski pritisak na povećanje cijena hipotetskog monopolista u

²⁸ eng. *Carrier Pre-selection*

²⁹ eng. *Carrier Selection*

dostatnoj mjeri, odnosno, u slučaju povećanja maloprodajnih cijena poziva hipotetskog monopolista, krajnji korisnici mogu prijeći na istovrsne usluge drugog operatora, odnosno na usluge koje se pružaju putem usluga odabira i predodabira operatora, kao što je i vidljivo iz tablice 4.

Tablica 4. Usporedba cijena (HT i CPS operatori)

	Super 60	H1 PLAVO	H1 CRVENO	Optimin	Optimax
	kn/min	kn/min	kn/min	kn/min	kn/min
Lokalni pozivi	0,23	0,18	0,21	0,22	0,21
Nacionalni pozivi	0,23	0,22			
Mobilni Pozivi	1,45	1,25	1,35	1,36	1,28
Europa 1	1,85	1,39	1,39	1,48	1,39
Europa 2	2,25	1,69	1,69	1,80	1,69
Svijet 1	3,50	2,63	2,63	2,80	2,63
Svijet 2	7,00	5,25	5,25	5,60	5,25

- cijene su izražene bez PDV-a i odnose se na pozive za vrijeme jakog prometa

Sukladno svemu navedenom, Agencija smatra da pozivi putem usluge odabira i predodabira operatora predstavljaju zamjensku uslugu pozivima iz nepokretne mreže.

5.1.1.4. Zaključak

S obzirom na djelovanje novih operatora na maloprodajnom tržištu i slične cijene usluga poziva koje nude krajnjim korisnicima, stajalište je Agencije da zamjenjivost poziva započetih iz nepokretne mreže bivšeg monopolista, pozivima započetim iz nepokretne mreže nekog drugog operatora, ima izravan utjecaj na cijene usluga, kako bivšeg monopolista, tako i ostalih operatora.

Slijedom svega navedenog, Agencija zaključuje da potražnja za uslugom započinjanja (originacije) poziva na veleprodajnoj razini proizlazi iz:

- potražnje za uslugama poziva iz nepokretne mreže krajnjih korisnika svakog pojedinog operatora i
- potražnje za CS/CPS pozivima.

5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

Eksplanatornim memorandumom³⁰ definirano je da se mjerodavno tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva za telefonske pozive i uslugu započinjanja (originacije) poziva u svrhu uskopojasnog (eng. *dial-up*) pristupa internetu koje se koriste za pružanje usluga krajnjim korisnicima ili drugim operatorima.

S obzirom na stanje na tržištu vezano za veleprodajne usluge, operator koji želi pružati maloprodajnu uslugu poziva krajnjem korisniku, a nema pristup istom (vlastitu pristupnu infrastrukturu), može koristiti postojeću veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva prema uvjetima iz Standardne ponude HT-a.

³⁰ dokument koji je objavljen uz mjerodavnu Preporuku Europske komisije od 17. prosinca 2007.g. o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

Ovisno o ostvarenoj arhitekturi međupovezivanja, odnosno o načinima realizacije međupovezivanja između operatora korisnika i HT-a, za uslugu započinjanja (originacije) poziva operator korisnik HT-u plaća sljedeće naknade:

Tablica 5. Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva ovisno o točki međupovezivanja

Vrsta poziva	Uspostava veze (kn/po pozivu)		Naknada za trajanje (kn/min)	
	viša tarifa	niža tarifa	viša tarifa	niža tarifa
lokalni polazni promet	0,015	0,0075	0,048	0,024
regionalni polazni promet	0,015	0,0075	0,075	0,0375
nacionalni polazni promet	0,015	0,0075	0,124	0,062

Kao što je iz tablice 5. vidljivo, a slijedom navedenog u poglavlju 4.1., vrsta usluge započinjanja (originacije) poziva koju koristi operator ovisi o točki međupovezivanja na koju je operator spojen. Važno je napomenuti da usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj i nacionalnoj razini sadrži i prienos (tranzit) poziva u mreži HT-a između dviju komutacijskih centrala kao vezanu uslugu (eng. *bundle*) sa uslugom započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj pristupnoj točki. **Zajednička karakteristika navedenih usluga, koje nudi HT, i svih sličnih usluga koje nudi ili će nuditi bilo koji od ostalih operatora, je što ih isti operator pruža kao jednu uslugu te su stoga za potrebe ove analize sve slične usluge promatrane kao jedinstvena usluga započinjanja (originacije) poziva.**

Isto tako, Standardnom ponudom HT-a su definirane i usluge započinjanja (originacije) poziva za pristup brojevima usluga s dodanom vrijednosti i besplatnim brojevima u mreži drugog operatora. Za korištenje navedenih usluga, operatori HT-u za uslugu započinjanja (originacije) poziva plaćaju cijenu koja odgovara regionalnom polaznom prometu iz tablice 5.

Cilj analize na veleprodajnoj razini je utvrditi postoji li zamjenska usluga veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva na način da, u slučaju da operator koji nudi uslugu započinjanja (originacije) poziva povisi cijenu, korisnici usluge započinjanja (originacije) poziva mogu prijeći ne neku istu ili sličnu uslugu, odnosno, uslugu koja se može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva. Postojanje zamjenske usluge procjenjuje se provođenjem analize zamjenjivosti na strani potražnje i zamjenjivosti na strani ponude.

S obzirom na trenutnu situaciju na tržištu i podatke zaprimljene iz upitnika, u slučaju hipotetskog povećanja cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva od strane HT-a, operatori korisnici neće biti u mogućnosti koristiti usporedivu veleprodajnu uslugu na tržištu.

Sukladno Eksplanatornom memorandumu, u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge započinjanja (originacije) poziva od strane HT-a, alternativu korištenju navedene veleprodajne usluge, za svrhu pružanja usluge poziva krajnjim korisnicima ili pristupa uslugama s dodanom vrijednosti i uslugama uskopojasnog pristupa internetu u mreži operatora, mogu predstavljati: gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika ili unajmljivanje usluge pristupa krajnjim korisnicima (usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje ili usluga najma vodova).

5.1.2.1. Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika

Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknativa. Glavni pokretač novih ulaganja u vlastitu pristupnu infrastrukturu je dovoljan broj i gustoća korisnika na određenom području.

Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomija razmjera i gustoće, izgradnja vlastite pristupne infrastrukture bi bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva koju nudi bivši monopolist, a što trenutno na tržištu nije slučaj.

Dodatno, sukladno Smjernicama Europske komisije, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi se usluga A zamijenila uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom navedenog, Agencija je zaključila da gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.2. Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje

Nadalje, usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje također se ne smatra dovoljno dobrom ili učinkovitom zamjenskom uslugom za veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva. Razlog tome je činjenica da postoji značajna razlika u funkcionalnosti između usluge koja je pružena preko priključka na fiksnoj lokaciji (POTS pristup) i one koja je pružena putem izdvojene lokalne petlje i potpetlje, budući da operatori koji izdvajaju lokalnu petlju i potpetlju, mogu putem iste usluge pružati javnu dostupnu telefonsku uslugu, ali im to većinom nije primarni razlog korištenja navedene usluge. Važno je napomenuti da navedenu veleprodajnu uslugu operatori koriste većinom za pružanje usluge širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima. Uzimajući u obzir navedeno, malo je vjerojatno da će operatori uložiti velika sredstva s ciljem pristupa krajnjim korisnicima putem usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji, a kako bi krajnjim korisnicima nudili uslugu poziva. Dakle, velika ulaganja, u većini slučajeva, ne bi se mogla opravdati samo pružanjem usluge poziva iz nepokretne mreže. Pored svega navedenog treba naglasiti i da pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji, kao i gradnja vlastite pristupne infrastrukture, iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknativa. Glavni pokretač novih ulaganja u izdvajanje lokalne petlje i potpetlje je dovoljan broj i gustoća korisnika na određenom području.

Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomija razmjera i gustoće, usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje bi bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva koju nudi bivši monopolist. U praksi bi navedeno značilo da bi ulaganja operatora bila isplativa samo u određenim područjima gdje bi operator uspio ostvariti veliki broj pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji i na taj način iskoristiti troškovne prednosti koje se ogledaju u ekonomijama razmjera i gustoće, a što je u praksi teško ostvarivo, ukoliko se u navedena ulaganja ulazi samo radi pružanja javno dostupne telefonske usluge krajnjim korisnicima.

Dodatno, a kao što je ranije u tekstu već i navedeno, sukladno Smjernicama Europske komisije, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi se usluga A zamijenila uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.3. Usluga najma vodova

Nadalje, niti usluga najma vodova se ne smatra učinkovitom zamjenskom uslugom za uslugu započinjanja (originacije) poziva. Razlog tome leži u činjenici da su vodovi održivo alternativno rješenje, ali isključivo za priključenje velikih poslovnih korisnika, budući da oni imaju veliki opseg prometa, ali ne i za većinu korisnika. Prema podacima koje posjeduje Agencija, na maloprodajnoj razini uslugu najma vodova u potpunosti koriste samo poslovni korisnici.

Isto tako, cijena veleprodajne usluge najma vodova je veća od cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva. Važno je naglasiti da se usluga najma vodova naplaćuje prema kapacitetu iznajmljenog voda, dok se usluga započinjanja (originacije) poziva naplaćuje po minuti razgovora. Iz navedenog proizlazi, a vezano za cijenu i način obračuna, da bi usluga najma vodova bila odgovarajuća zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva u slučaju u kojem bi prosječni korisnik napravio minimalno 35.526 minuta³¹ razgovora. U navedenom slučaju cijena voda bi odgovarala troškovima veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva, a što bi značilo da su usluge međusobno zamjenjive. No, s obzirom na prosječne navike korisnika i cijene vodova, a imajući u vidu i da broj minuta razgovora pada, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza ne može se očekivati da bi usluga najma vodova i usluga započinjanja (originacije) poziva mogle postati zamjenske usluge. Iako se trošak voda koji koristi određeni poslovni korisnik može raspodijeliti i na druge usluge (npr. usluga pristupa internetu), Agencija smatra da je razlika u maksimalnom broju minuta, koje bi korisnik trebao ostvariti da bi najam voda bio isplativ i stvarnog broja minuta koji ostvaruje, prevelika te zbog navedenih cjenovnih i funkcionalnih razlika, Agencija zaključuje da usluga najma vodova nije zamjenska usluga usluzi započinjanja (originacije) poziva.

5.1.2.4. Usluge za vlastite potrebe (eng. *self supply*)

Kako je, iz do sada provedene analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini, vidljivo da nema zamjenskih usluga veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva koju pruža bivši monopolist, bitno je ustanoviti treba li se u definiciju mjerodavnog tržišta uključiti usluga započinjanja (originacije) poziva koju operatori pružaju za vlastite potrebe (eng. *self supply*). Naime bitno je utvrditi postoji li mogućnost konkurentskog pritiska s maloprodajne razine na određivanje veleprodajne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva.

Naime, operatori koji pružaju maloprodajne usluge putem usluga odabira i predodabira operatora (CS/CPS operatori), krajnjem korisniku nude uslugu poziva čiji je jedan od osnovnih sastavnih dijelova, ali i preduvjet za pružanje usluge, veleprodajna usluga započinjanja (originacije) poziva. Ukoliko „operator A“ koji pruža veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva, povisi cijenu iste, maloprodajna cijena usluge CS/CPS operatora će se također povećati budući da će CS/CPS operatori, na neki način morati prebaciti povećanje veleprodajnih troškova na krajnje korisnike. Krajnji korisnici će se suočiti s povećanjem cijene maloprodajne usluge temeljene na veleprodajnoj usluzi započinjanja

³¹ sukladno odnosu veleprodajne cijene iznajmljenih vodova (mjesni vod) i cijene usluge započinjanja (originacije) poziva.

(originacije) poziva (usluge CS/CPS operatora) te će mijenjati svoje maloprodajne pakete onima sa povoljnijim cijenama. Cijene će biti povoljnije za usluge koje se ne temelje na veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva, nego na usluzi koja se pruža putem vlastite ili unajmljene pristupne infrastrukture (eng. *self supply*).

Slijedom svega navedenog, vidljivo je da na temelju zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini dolazi do određenog pritiska na odluku „operatora A“ budući da će, u slučaju povećanja cijene veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva, korisnici prelaziti na druge maloprodajne usluge (temeljene na vlastitoj infrastrukturi, a ne na predmetnoj veleprodajnoj usluzi), a što će povećanje cijena „operatoru A“ učiniti neisplativim, odnosno dovesti do smanjenja prodaje veleprodajne usluge započinjanja (originacije) poziva od strane „operatora A“.

Stoga je Agencija odlučila u definiciju tržišta uključiti i usluge započinjanja (originacije) poziva svih operatora na tržištu, koje se pružaju za vlastite potrebe (eng. *self supply*) u svrhu pružanja usluga krajnjim korisnicima.

5.1.3. Zamjenjivost na strani ponude – veleprodajna razina

Kod analiziranja postojanja zamjenjivosti na strani ponude osnovno je utvrditi može li budući ponuditelj brzo i uz relativno male troškove započeti nuditi veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva kao odgovor malom, ali značajnom, trajnom povećanju cijena usluge od strane hipotetskog monopolista.

U procjeni opsega zamjenjivosti na strani ponude, Agencija može uzeti u obzir i vjerojatnost da operator koji trenutno nije aktivan na mjerodavnom tržištu usluge započinjanja (originacije) poziva može odlučiti ući na tržište u razumnom roku, slijedeći malo, ali značajno, trajno povećanje cijena te na taj način izvršiti konkurentski pritisak na veleprodajnu uslugu bivšeg monopolista. Isto tako, moguće je da operatori koji nude određenu veleprodajnu uslugu koja nije usporediva s uslugom bivšeg monopolista, u kratkom vremenu ponude usporedivu uslugu te na taj način izvrše konkurentski pritisak na veleprodajnu uslugu bivšeg monopolista, odnosno zadovolje načelo zamjenjivosti na strani ponude.

Prema podacima s tržišta, Agencija smatra da trenutno ne postoji operator koji bi mogao ponuditi sličnu uslugu, odnosno ne postoji operator koji bi mogao, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ostvariti dostupnost tako širokom broju korisnika kao HT i na taj način izvršiti konkurentski pritisak na cijene HT-a.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da trenutno ne postoji zamjenjivost na strani ponude za veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva, a sukladno podacima s tržišta takva se neće niti pojaviti u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza.

5.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je uglavnom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanjem jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom zemljopisnom području.

Na temelju gore navedenog, a uzimajući u obzir analizu zamjenjivosti usluge započinjanja (originacije) poziva na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini, Agencija zaključuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji za pružanje navedene usluge u opsegu nacionalno, odnosno, mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da svi operatori nepokretnih mreža imaju dozvolu za obavljanje javne govorne usluge u nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži bez uporabe radiofrekvencijskog spektra na području Republike Hrvatske te, prema saznanjima kojima raspolaže Agencija, svi pružaju usluge međupovezivanja na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Isto tako, usluge se ovisno o regijama ne razlikuju cjenovno, odnosno pružaju se pod istim uvjetima i cijenama na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

Također, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetne usluge, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

5.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Slijedom svega navedenog, Agencija je utvrdila da se mjerodavno tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, sastoji od sljedećih usluga:

- usluga započinjanja (originacije) poziva iz mreže svakog operatora nepokretne mreže, koja se pruža za vlastite potrebe;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za usluge odabira i predodabira operatora;
- usluga započinjanja (originacije) poziva za pristup brojevima za usluge s dodanom vrijednosti³² u mreži drugog operatora i brojevima posebnih službi i usluga, hitnih službi i usluga od društvenog značaja u mreži drugog operatora.

Agencija određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

³² sukladno planu numeriranja

6. Analiza mjerodavnog tržišta

6.1. Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

U skladu s mjerilima iz ZEK-a, a u okviru analize tržišta, Agencija će ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu, o čemu će kasnije donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa Smjericama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, kao što je opisano u poglavljima 3. i 5. ovog dokumenta, Agencija će, sukladno prikupljenim podacima, a u skladu s mjerilima iz članka 55. ZEK-a procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu koje je predmet analize, Agencija će primijeniti sljedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora,
- nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- ekonomije razmjera,
- ekonomije opsega,
- stupanj vertikalne integracije.

6.1.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel je mjerilo relativne veličine nekog poduzetnika na tržištu, izračunato na način da se utvrdi postotak u kojem taj poduzetnik sudjeluje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na nekom tržištu u određenom vremenskom razdoblju.

Tržišni udjel se najčešće koristi kao zamjena za tržišnu snagu. Iako, sukladno Smjericama Europske komisije, visoki tržišni udjel nije sam po sebi dovoljna mjera kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage na nekom mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel imati vladajući položaj. Prema tome, *operator čiji tržišni udjel ne premašuje 25% vjerojatno neće imati značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu* i u skladu s tim, *operator čiji tržišni udjel premašuje 50% je sam po sebi, osim u*

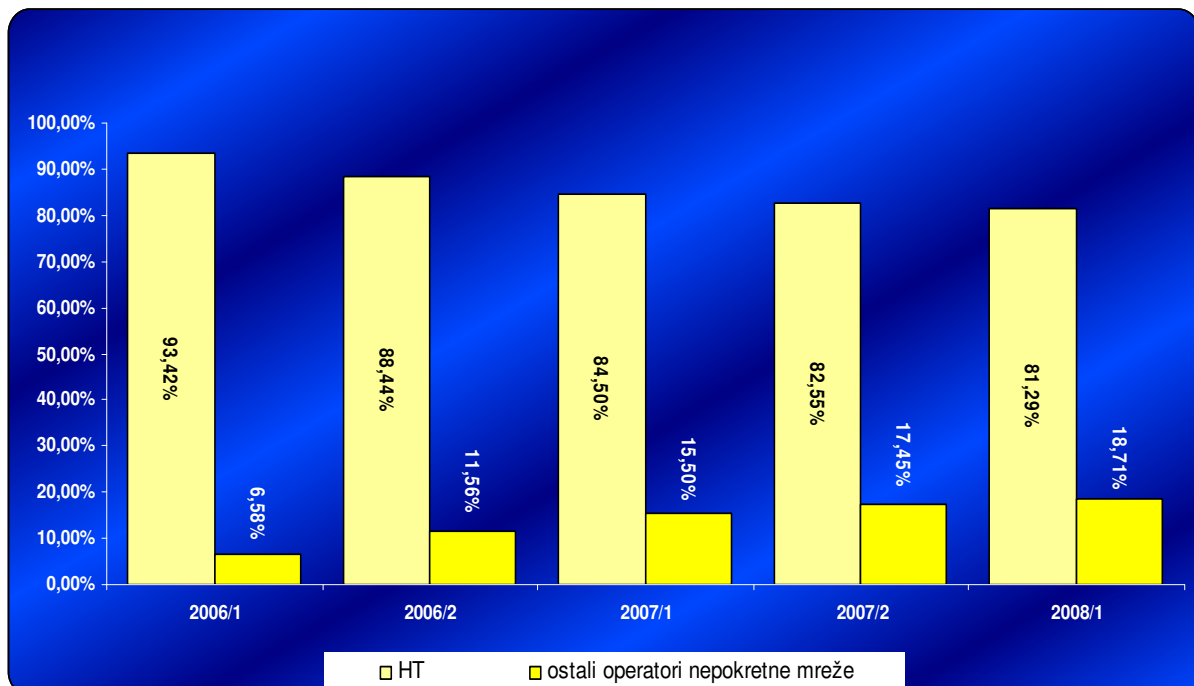
iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja značajne tržišne snage. Nadalje, sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, sumnja se na postojanje pojedinačne značajne tržišne snage u situaciji u kojoj operator ima tržišni udio iznad 40%. Sukladno tome, postojanje značajne tržišne snage može u nekim slučajevima proizaći iz tržišnog udjela koji je manji od navedenog.

Nadalje, možemo smatrati da operator na određenom tržištu ima značajan tržišni udjel ukoliko je isti stabilan kroz određeno vremensko razdoblje. Činjenica da se tržišni udjel operatora sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu postupno smanjuje, ukazuje da tržište postaje konkurentnije, što ne isključuje postojanje značajne tržišne snage na istom. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli pokazatelji su pomanjkanja tržišne snage na mjerodavnom tržištu, a promjene u tržišnim udjelima očituju se u promjenama koje su vidljive kroz promjene u prihodu ili broju usluga, koje operator nudi na tržištu.

Sukladno analizi zaprimljenih podataka, a uzimajući u obzir definiciju mjerodavnog tržišta iz poglavlja 5. ovog dokumenta, Agencija je izračunala tržišni udjel operatora na veleprodajnom tržištu usluge započinjanja (originacije) poziva.

Slika 4. prikazuje tržišni udjel operatora na tržištu započinjanja (originacije) poziva u odnosu na broj odlaznih poziva. Analizom zaprimljenih podataka može se primijetiti postupno smanjenje tržišnog udjela HT-a kroz promatrano vremensko razdoblje, međutim, ista činjenica ne isključuje postojanje značajne tržišne snage. Naime, tržišni udjel HT-a na mjerodavnom tržištu, u posljednjem vremenskom razdoblju obuhvaćenom upitnikom, iznosi 81,29%. Kroz analizirano razdoblje tržišni udjel HT-a se kretao na razinama između 82,55% i 93,42% iz čega je jasno vidljivo postojanje značajne tržišne snage HT-a na navedenom mjerodavnom tržištu, uzimajući u obzir tržišni udjel temeljen na broju poziva.

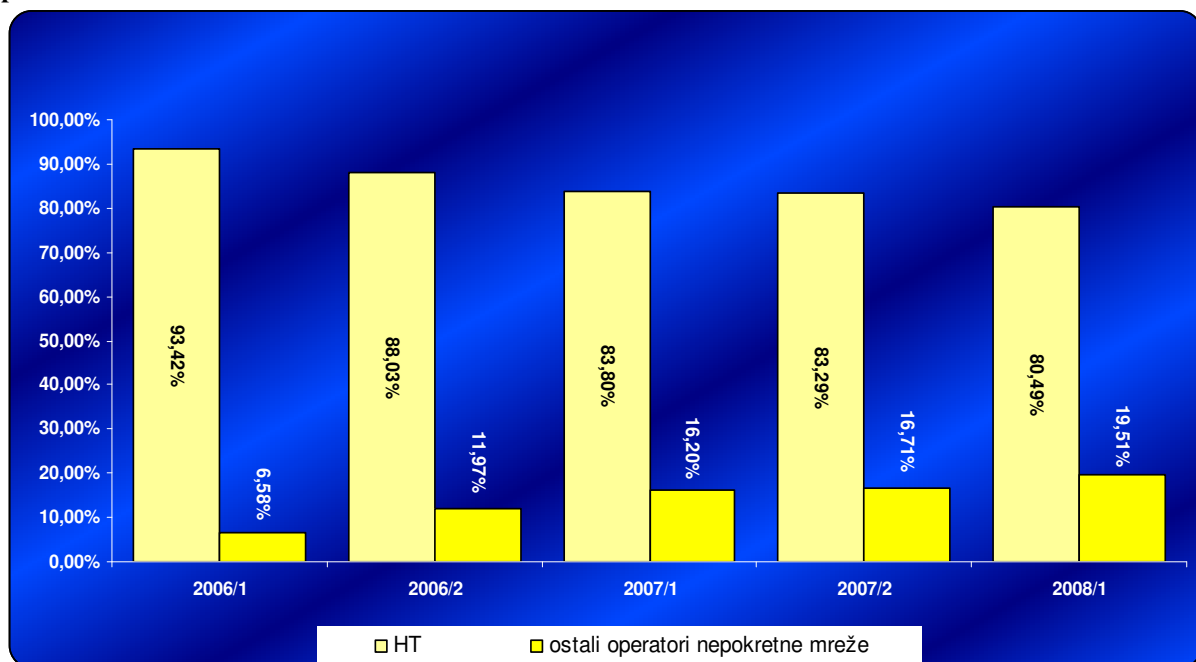
Slika 4. Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema broju odlaznih poziva

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slika 5. prikazuje tržišni udjel operatora na tržištu započinjanja (originacije) poziva, u odnosu na trajanje odlaznih poziva. Kao i na slici 4. može se primijetiti postupno smanjenje udjela HT-a, a što je rezultat sve veće zastupljenosti usluge izdvojene lokalne petlje ili drugih načina pristupa krajnjem korisniku kojima ostali operatori korisnike spajaju direktno na svoje mreže, čime im je omogućen izravan pristup do krajnjih korisnika bez prilagodbe HT-ovim veleprodajnim uslugama vezanim uz započinjanje (originaciju) poziva. Iako se vidi trend pada, tržišni udjel HT-a je i dalje na vrlo visokim razinama, odnosno u posljednjem promatranom razdoblju, iznosi 80,49%. Iz svega navedenog je jasno vidljivo postojanje značajne tržišne snage HT-a na navedenom mjerodavnom tržištu, uzimajući u obzir tržišni udjel temeljen na trajanju poziva.

Slika 5. Tržišni udjel na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva prema trajanju odlaznih poziva

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Slijedom svega navedenog, a temeljem prikazanog na slikama 4. i 5., Agencija zaključuje kako je, u razdoblju obuhvaćenom upitnicima, a gledajući mjerilo tržišnog udjela, HT jedini operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, budući da je analizom dostavljenih podataka utvrđeno da je tržišni udjel HT-a najmanje 80%, uzimajući u obzir broj i trajanje odlaznih poziva.

Međutim, važno je naglasiti kako visoki tržišni udjel nije jedino i odlučujuće mjerilo u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage. Tržišni udjel jedino može ukazati na mogućnost postojanja značajne tržišne snage pojedinog operatora. Isto tako, iz Smjernica Europske komisije proizlazi da: „dominantna pozicija može proisteci iz kombinacije mjerila za određivanje značajne tržišne snage, koji uzeti u obzir odvojeni možda ne bi bili odlučujući“. Sukladno navedenom, Agencija je mišljenja kako u obzir treba uzeti i druga mjerila kako bi utvrdila postoji li na određenom tržištu operator koji djeluje neovisno o konkurenciji i korisnicima.

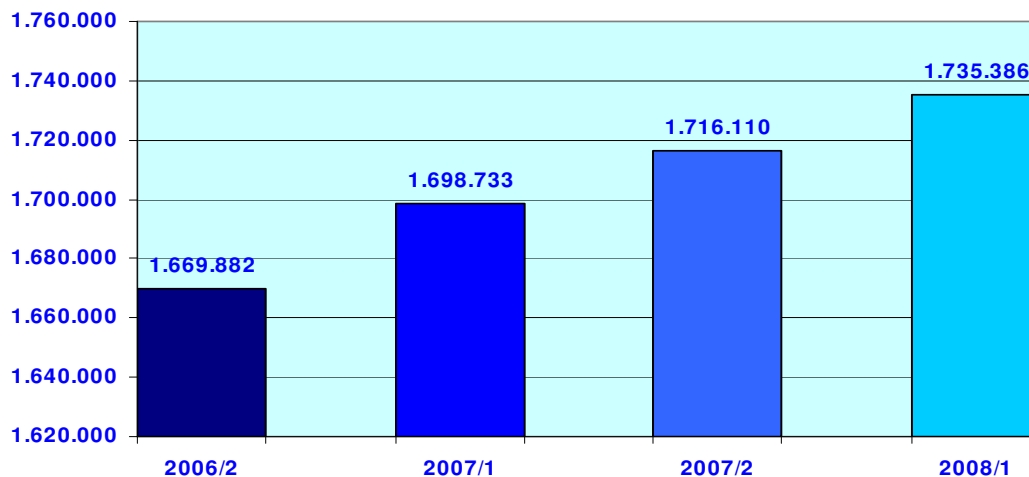
Uzimajući u obzir prethodno navedeno, Agencija je poduzela temeljitu i sveobuhvatnu analizu gospodarskih karakteristika mjerodavnog tržišta prije donošenja konačnog zaključka o postojanju značajne tržišne snage.

6.1.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije

HT je bivši monopolist i vlasnik elektroničke komunikacijske mreže s 1.735.386 aktivnih telefonskih priključaka³³. Zemljopisna dostupnost/raširenost telefonskih priključaka je vrlo široka budući da je HT, kao davatelj osnovne telekomunikacijske usluge, sukladno ZOT-u, bio dužan svim korisnicima ponuditi pristup svojoj mreži. HT je izgradio vlastitu pristupnu mrežu u razdoblju dok je bio javno poduzeće i dio HPT-a³⁴, te nakon toga, u razdoblju u kojem je uživao ekskluzivna prava. S druge strane, ostali operatori ne mogu brzo i poslovno efikasno graditi vlastitu pristupnu mrežu pa je moraju iznajmljivati od HT-a, odnosno koristiti uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Međutim, pristup izdvojenoj lokalnoj petlji iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknadiva, a kako je već detaljno obrazloženo u poglavlju 5.1.2.2. ovog dokumenta. Isto tako, broj izdvojenih lokalnih petlji (slika 7.) je zanemariv u usporedbi sa brojem HT-ovih aktivnih priključaka (slika 6.), odnosno čini 4,2% ukupnih priključaka, te je malo vjerojatno da će isti uzrokovati značajan konkurentski pritisak na HT u vremenu trajanja ove analize.

U praksi bi ulaganja operatora bila isplativa samo u određenim područjima gdje bi operator uspio ostvariti veliki broj pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i na taj način iskoristio troškovne prednosti koje se ogledaju u ekonomijama razmjera i gustoće, a što je u praksi teško ostvarivo.

Slika 6. Broj aktivnih priključaka/bakrenih parica

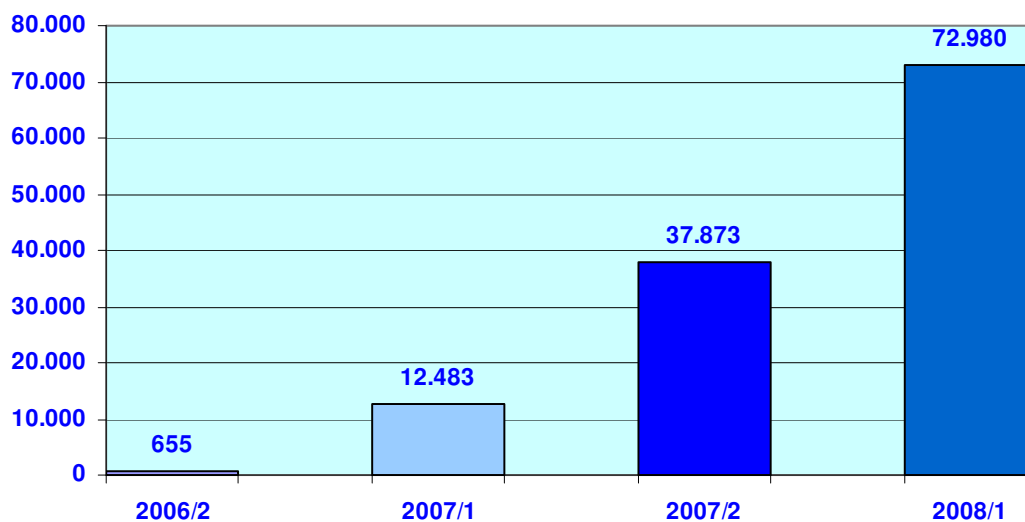

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

³³ 2008./1

³⁴ Hrvatska pošta i telekomunikacije

Slika 7. Broj izdvojenih lokalnih petlji

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

Isto tako, razvoj i izgradnja vlastite pristupne mreže zahtijeva velika ulaganja od strane operatora što je čini neatraktivnom opcijom za operatore koji tek ulaze na tržište. Kapitalna ulaganja koja su potrebna za izgradnju i stavljanje u uporabu takve infrastrukture su izuzetno velika i uglavnom nose sa sobom i velike nenadoknadive troškove, odnosno troškove koji se neće moći nadoknaditi ako novi operator odluči, ili bude prisiljen, napustiti tržište.

Nenadoknadivi troškovi su ona vrsta troškova koje poduzetnik, operator, nužno snosi kad želi pristupiti nekom tržištu ili na tom tržištu djelovati, ali koji će biti nepovratno izgubljeni ako s tog tržišta istupi ili bude prisiljen istupiti. Što je više nenadoknadivih troškova, to više potencijalni operatori koji žele pristupiti tržištu, moraju uzeti u obzir rizik ulaska na tržište, i to više već postojeći operatori mogu prijetiti novim konkurentima, kojima je zbog nenadoknadivih troškova skupo napustiti tržište. Operator koji ulazi na tržište mora voditi računa o tome da njegove cijene nakon što uđe na tržište budu dovoljno visoke da pokriju nenadoknadive troškove.

Uzimajući u obzir gore navedeno, Agencija je mišljenja da ulazak na veleprodajno tržište usluge započinjanja (originacije) poziva zahtijeva značajna ulaganja u izgradnju vlastite pristupne mreže, jer je to jedini način da se usluga ponudi na veleprodajnoj razini ili da se usluga koristi za vlastite potrebe, a samim time sa sobom nosi i velike nenadoknadive troškove što predstavlja ograničenje ulasku budući da obeshrabruje potencijalne operatore da uđu na navedeno mjerodavno tržište.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra kako ostvarivanje uvjeta u kojima će doći do ravnopravne infrastrukturne konkurencije, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, nije moguće. Iz navedenog proizlazi da HT nadzire infrastrukturu kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije te se navedeno neće mijenjati u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, a što je, uz mjerilo tržišnog udjela, još jedan pokazatelj da je HT operator sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom.

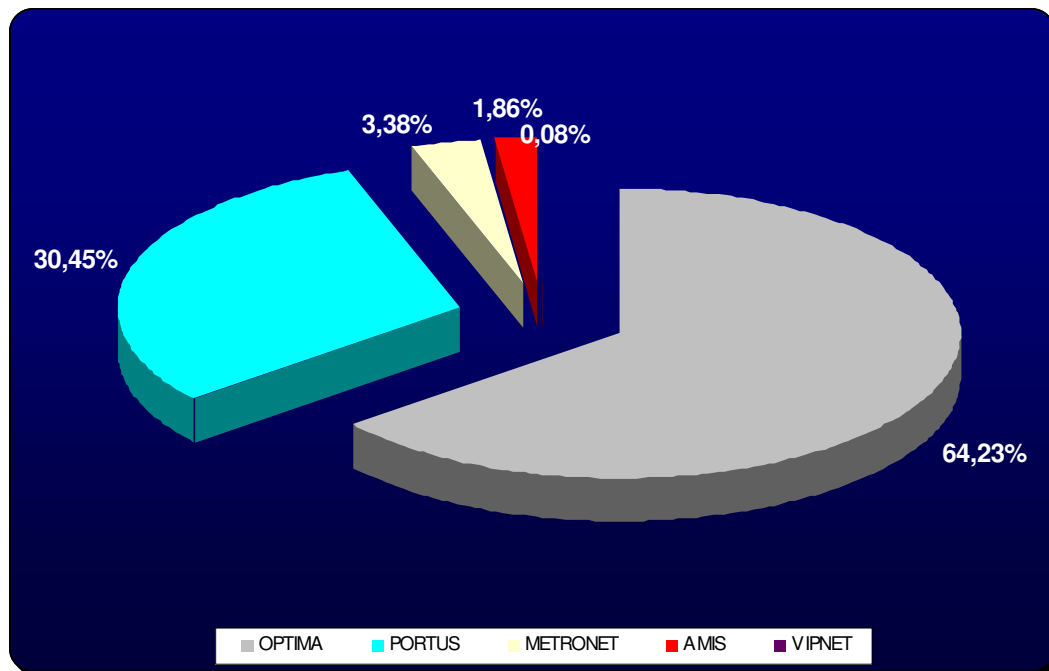
6.1.3. Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna kupovna moć postoji u situaciji kada određeni kupac, operator (ili više njih), ima veliku pregovaračku moć, a samim time i značajan utjecaj na konkurenciju, kojom onemogućava da se dominantni operator, odnosno operator s najvećim tržišnim udjelom, ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Nadalje, protutežna kupovna moć proizlazi iz velikog udjela kojim operator, odnosno kupac, sudjeluje u ukupnim приходima/ukupnoj proizvodnji drugog operatora, odnosno prodavatelja, kada na tržištu postoji mogućnost izbora davatelja usluge ili kada je operator u mogućnosti samostalno pružati određenu uslugu.

Međutim, činjenica je da u razdoblju obuhvaćenom upitnikom, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, postoji određen broj operatora koji koriste veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva koju nudi HT od kojih niti jedan ne može značajno utjecati na ponašanje HT-a, na način da sa svojom protutežnom kupovnom moći bude u takvoj pregovaračkoj poziciji da utječe na cijene usluge koju pruža HT.

Slika 8. Pet najvećih operatora po ukupnom trajanju započelih (originiranih) poziva iz mreže HT-a

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Na slici 8. je prikazano pet najvećih operatora po ukupnom trajanju započelih (originiranih) poziva iz mreže HT-a. Iako je iz navedenog vidljivo da Optima Telekom ima značajan udjel u trajanju poziva započelih (originiranih) iz mreže HT-a, isti nije pokazatelj protutežne kupovne moći.

Postojanje protutežne kupovne moći ovisi o sposobnostima operatora da spriječi porast cijena, tako da operatori ili ne kupuju od konkurencije ili pružaju uslugu sami sebi/za vlastite potrebe. Navedeno vrijedi u situaciji kada na tržištu postoji više operatora koji nude ili su u mogućnosti nuditi istu uslugu i koji imaju veliku bazu korisnika, što na analiziranom mjerodavnom tržištu nije slučaj.

Sukladno svemu navedenom HT je jedini operator koji ima protutežnu kupovnu moć na analiziranom mjerodavnom tržištu te se, u odsustvu regulacije, može ponašati neovisno o konkurenciji i korisnicima.

Isto tako, situacija u kojoj određeni operator uslugu nudi za vlastite potrebe ne predstavlja protutežnu kupovnu moć operatora da utječe na cijene HT-a. Naime, iako je iz slike 8. vidljivo da Optima Telekom ima najveći udjel od svih operatora u minutama započetim iz HT-ove mreže, tržišni udjel s obzirom na ukupno trajanje odlaznih poziva ukazuje na nedostatak protutežne moći istog operatora, budući da je isti zanemariv u odnosu na udjel HT-a.

HT je prema svim pokazateljima operator koji ima najveći tržišni udjel na navedenom tržištu i operator koji jedini nudi uslugu odabira i predodabira operatora drugim operatorima, za koju je preduvjet postojanje usluge započinjanja (originacije) poziva. Sve navedeno dovodi do zaključka da na tržištu postoji nedostatak protutežne kupovne moći, odnosno, ne postoji operator koji može utjecati na određivanje cijena HT-a. Suprotno tome, u odsustvu regulacije, HT bi, s obzirom na veliku bazu korisnika i trenutni udjel na mjerodavnom tržištu, mogao definirati cijene i uvjete na tržištu te bi se na taj način mogao ponašati neovisno o konkurenciji i korisnicima.

6.1.4. Zapreke ulasku

Zapreke ulasku, odnosno zapreke pristupa tržištu su svi oni čimbenici koji novim sudionicima na tržištu otežavaju ili sprječavaju pristup nekom tržištu.

U OECD-ovom izvještaju, a vezano uz zapreke ulasku, definirano je da je ponekad puno teže novom operatoru ući na tržište nego što je to bilo bivšem monopolistu u trenutku kad je ulazio na tržište. Dodatno: „*kada na tržištu postoji bivši monopolist (incumbent) sudionici koji žele ući na tržište mogli bi se suočiti sa izrazito snažnim „brandom“ ili „brandovima“, odnosno potražnjom koja ne omogućava efikasno djelovanje novih sudionika na tržištu*”³⁵

6.1.4.1. Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) nastaju smanjivanjem jediničnih (prosječnih) troškova proizvodnje, zbog povećanja obujma (volumena) proizvodnje. Važne su zbog ostvarivanja troškovnih prednosti iz veličine pojedinih poslovnih operacija, odnosno, u industrijama gdje je efekt ekonomija razmjera veći, veće poduzeće uvijek ima troškovne prednosti nad malim poduzećem. Mogućnost osiguravanja sniženja troškova, i zbog toga postizanja niskih cijena, čini važan izvor konkurentne prednosti na tržištima gdje je cjenovna konkurencija glavni oblik suparništva među tvrtkama.

HT je dugo godina bio jedini operator koji je pružao pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi u nepokretnoj mreži, samim time i javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, krajnjim korisnicima na području Republike Hrvatske i kao takav uživa prednosti ekonomija razmjera pružajući navedene usluge. Iz navedenog slijedi kako je jedinični trošak HT-a za pružanje navedenih usluga puno niži od troška koji će za istu uslugu imati operator koji tek ulazi na tržište. Naime, trošak usluge započinjanja (originacije) poziva operatora koji

³⁵ OECD (DAF/COMP(2005)42), Ožujak 2006., Zapreke ulaska na tržište;

koriste veleprodajnu uslugu je po minuti poziva uvijek isti, bez obzira koliko minuta poziva su korisnici tog operatora generirali. Za razliku od ostalih operatora, u slučaju HT-a, ukupni trošak usluge po jedinici pružanja usluge pada u odnosu na ostvareni broj minuta.

Isto tako, a kako je i u prijašnjim poglavljima već i navedeno, HT ima najveću bazu korisnika i najrašireniju mrežu, odnosno infrastrukturu koju je teško duplicirati, iz čega proizlaze osnovne prednosti HT-a vezane za ekonomije razmjera.

Budući da HT, iz razloga što ima nadzor nad infrastrukturom koju je teško duplicirati, većinu usluga pruža putem vlastite mreže (za vlastite potrebe; eng. *self supply*), a ostali operatori, bar u prvim godinama poslovanja, većinu usluga kupuju na veleprodajnoj razini, lako je zaključiti da je HT u poziciji u kojoj može koristiti prednosti ekonomija razmjera, dok kod ostalih operatora to nije slučaj. Isto tako HT ima veći broj krajnjih korisnika koji generiraju veći broj minuta te je ukupni trošak po minuti pružanja usluge manji kod HT-a nego kod ostalih operatora, a čime HT iskorištava ekonomije razmjera.

6.1.4.2. Ekonomije opsega

Ekonomije opsega (eng. *economies of scope*) nastaju smanjivanjem prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda ili usluga. Ekonomije opsega postoje ako su ukupni troškovi proizvodnje dvaju ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili poduzećima. To su ekonomije ušteda na troškovima do kojih dolazi objedinjenim izvođenjem velikog broja različitih aktivnosti unutar iste tvrtke, odnosno u slučaju sektora elektroničkih komunikacija, korištenjem iste mrežne infrastrukture za pružanje niza različitih maloprodajnih usluga.

Ekonomije opsega se odnose na potencijalne prednosti operatora dobivene ponudom različitih proizvoda i usluga zajedno. HT je kroz godine razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup Internetu.

Slijedom toga, Agencija je mišljenja kako HT ostvaruje ekonomije opsega pružajući vezane usluge putem istih mrežnih elemenata privatnim i poslovnim korisnicima, temeljene na novim tehnologijama, kao što su MAXadsl (širokopolasni priključak baziran na ADSL tehnologiji) i MAXtv (televizija putem internet protokola) koje mu omogućavaju optimizaciju troškova. Nadalje, HT-a nudi i Net Phone SME Internet uslugu za poslovne korisnike koja omogućava telefoniranje preko ADSL pristupa, korištenjem IP Centrex platforme.

Preduvjet za korištenje gore navedenih, te ostalih tehnološki naprednih usluga, je posjedovanje širokopolasnog priključka. Budući da HT ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu na čitavom području Republike Hrvatske, a sukladno tome i najveću bazu širokopolasnih priključaka, možemo zaključiti kako svojom prisutnošću na velikom broju tržišta može koristiti troškovne prednosti koje mu isto omogućava.

Sukladno tome, ostali operatori, da bi konkurirali HT-u na način da i sami uživaju koristi od ekonomija opsega, trebaju istovremeno ući na velik broj tržišta, što povećava njihove troškove

ulaska koje neće biti u mogućnosti vratiti u trenutku kad odluče, ili budu prisiljeni, napustiti tržište.

Slijedom svega navedenog, jasno je da HT uživa prednosti ekonomija opsega i to budući da je istovremeno prisutan na više različitih tržišta, na kojima korisnicima objedinjeno pruža više različitih usluga putem iste mrežne infrastrukture, odnosno istih mrežnih elemenata. Agencija smatra da postojanje ekonomija opsega predstavlja zapreke ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište te je još jedan dokaz postojanja značajne tržišne snage HT-a.

6.1.5. Stupanj vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći.³⁶ Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je vertikalno integrirani operator koji djeluje i na maloprodajnoj i na veleprodajnoj razini na svim tržištima na kojima pruža usluge, kako krajnjim korisnicima, tako i operatorima. Vezano uz navedeno, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na svoje konkurente na maloprodajnoj razini te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage.

6.2. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom

Na temelju provedene analize, Agencija je utvrdila da na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji ne postoji djelotvorno tržišno natjecanje te određuje HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, budući da ima položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage trgovačkog društva HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi najmanje 80%³⁷. Nadalje, Agencija je navedeni zaključak potkrijepila i ostalim mjerilima iz članka 55. Zakona kao što su nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije, nedostatak protutežne kupovne moći, ekonomije razmjera, ekonomije opsega te stupanj vertikalne integracije.

³⁶ Smjernice Europske komisije o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage

³⁷ na temelju trajanja odlaznih poziva

Agencija smatra da analiza drugih mjerila nije potrebna, odnosno druga mjerila, pored gore obrađenih, ne bi dovela do zaključka da HT nema značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom.

7. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

7.1. Uvod

U ovom poglavlju će se analizirati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, a kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, a s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a, regulatorne obveze moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a.

Pod preprekama razvoju tržišnog natjecanja smatra se svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na izbacivanje postojećih konkurenata s tržišta, sprečavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika³⁸.

Budući da postupak određivanja regulatornih obveza, definiran novim regulatornim okvirom i ZEK-om, ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Iako moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja ne smatra se da se svaka od postojećih/već poznatih prepreka razvoju tržišnog natjecanja automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. U navedenom je i najveća razlika između starog regulatornog okvira i ZOT-a te novog regulatornog okvira i ZEK-a. Naime, starim zakonskim okvirom bilo je automatski određeno da su operatoru sa značajnom tržišnom snagom nametnute sve obveze definirane ZOT-om, a bez da se potreba za tim i dokazala. No, u skladu s gore u tekstu spomenutim člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, regulatorno tijelo analizom treba prepoznati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja da bi se na pojavljivanje istih u praksi moglo, određivanjem opravdane regulatorne obveze, preventivno djelovati. Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima, a koje su utvrđene procesom analize tržišta iz poglavlja 5. i 6. ovog dokumenta.

U regulatornoj praksi su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to kako slijedi:

1. prenošenje značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom s tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na susjedno vertikalno ili horizontalno tržište;

³⁸ citat iz dokumenta „Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework; Final Version May 2006 (ERG (06) 33)“

2. različita postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja može koristiti kako bi zadržao status značajne tržišne snage koji posjeduje na pojedinom tržištu (podizanje prepreka za ulazak na određeno tržište) i
3. postupanja koja se mogu svesti pod pojam „tipično monopolističko ponašanje“ (eng. *textbook monopoly behaviour*).

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja se u svojoj definiciji odnose na: „...svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom...“, iz čega proizlazi da se prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja najviše odnosi na otkrivanje situacija u kojima bi se prepoznalo postupanja odnosno ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. Da bi se moglo preventivno djelovati na svako postupanje koje je u suprotnosti s razvojem djelotvornog tržišnog natjecanja i svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika, regulatorne obveze moraju utjecati i regulirati postupke operatora sa značajnom tržišnom snagom. Stoga su regulatorne obveze, novim regulatornim okvirom i ZEK-om, usmjerene na sprečavanje određenog postupanja operatora. Sve navedeno ne znači da određeni problemi na nekom tržištu ne proizlaze i iz strukturalnih i regulatornih prepreka, a koje će u cijelom postupku određivanja regulatornih obveza također biti uzete u obzir.

Gore u tekstu su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja. No isto tako, prepreke razvoju tržišnog natjecanja se mogu sagledati u dvije osnovne dimenzije i to:

- tržišnoj dimenziji i
- uzročno posljedičnoj dimenziji.

7.1.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Promatrajući tržišnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju četiri različita slučaja ovisno o razinama na kojima se događaju, i to kako slijedi:

1. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj je operator prisutan na više različitih tržišta, odnosno na veleprodajnom i srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu³⁹. Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu nudi određene veleprodajne usluge koje su neophodne za pružanje usluge na srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu. Operator sa značajnom tržišnom snagom može, putem veleprodajne usluge, pokušati prebaciti tržišnu snagu, s tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage, na potencijalno konkurentno maloprodajno tržište. Ako prenošenje tržišne snage uspije, operator će imati značajnu tržišnu snagu na oba tržišta, veleprodajnom i maloprodajnom. U navedenoj dimenziji postoji 11 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

³⁹ operator sa značajnom tržišnom snagom može biti prisutan i na dva srodna vertikalno povezana veleprodajna tržišta

2. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj operator posluje na različitim tržištima koja nisu vertikalno povezana i ima status značajne tržišne snage na jednom od njih. Pod određenim okolnostima može pokušati prenijeti značajnu tržišnu snagu s jednog tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na drugo, potencijalno konkurentno tržište. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage može se dogoditi između maloprodajnih tržišta, veleprodajnih tržišta ili između veleprodajnog i, ne vertikalno povezanog, maloprodajnog tržišta. U navedenoj dimenziji postoje 2 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

3. Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu

Navedeni slučaj se odnosi, kako na moguće veleprodajno, tako i na moguće određeno maloprodajno tržište. U ovom slučaju operator sa značajnom tržišnom snagom može raznim postupanjima pokušati podići prepreke za ulazak na navedeno tržište kako bi zaštitio svoj položaj značajne tržišne snage ili može posegnuti za tipičnim monopolističkim ponašanjem u svrhu očuvanja položaja značajne tržišne snage. Svi navedeni postupci u konačnici utječu na interese krajnjih korisnika. U navedenoj dimenziji postoji 10 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

4. Završavanje (terminacija) poziva

Navedena dimenzija, iako sadrži i tipična postupanja koja su definirana u prva tri slučaja, je posebno obrađena iz razloga što su tržišta terminacije različite prirode od ostalih tržišta. Naime, tržišta terminacije odnose se na situaciju dvostranog pristupa (eng. *two-way access*) u kojem dvije ili više mreža pružaju istu uslugu te se, kako bi krajnji korisnici mogli međusobno komunicirati, moraju međusobno povezati. U navedenoj situaciji različiti operatori pregovaraju o uvjetima međupovezivanja na veleprodajnoj razini. Nakon što dogovore veleprodajne uvjete međupovezivanja, postavljaju cijene na maloprodajnoj razini na kojoj mogu i ne moraju biti konkurenti (operatori pokretnih i nepokretnih mreža). Kao što je gore i navedeno, zbog specifičnosti tržišta terminacije, tipična postupanja, odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja u ostalim gore spomenutim slučajevima, su posebno obrađena i u ovom slučaju. U navedenoj dimenziji postoje 4 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta. No, isto tako neka druga postupanja odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirana u prva tri slučaja su moguća i na tržištima terminacije.

7.1.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Druga dimenzija koju bi trebalo sagledati kod postupanja operatora, odnosno mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, je uzročno posljedična dimenzija. Naime, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno određeno postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom ima određeni cilj, odnosno svako postupanje je uzrok koji vodi do određene posljedice na tržištu, na postojeće i potencijalne konkurente ili krajnje korisnike.

Uzročno posljedična dimenzija je drugi način sagledavanja problematike prepreka razvoju tržišnog natjecanja, ali pomaže u dinamičkom, vremenskom shvaćanju posljedica određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Promatrajući uzročno posljedičnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju sljedeći elementi:

- a) **Strateške varijable:** cijena, kvaliteta, vrijeme, informacije, itd.
- b) **Postupanje:** cjenovna diskriminacija, diskriminacija kvalitetom, taktike odgađanja, skrivanje/uskraćivanje informacija, itd.
- c) **Posljedice:** podizanje troškova izravnih konkurenata, smanjivanje prodaje izravnih konkurenata, istiskivanje cijene, sprječavanje ulaska/gubitak prava.

7.1.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi

Kao što je gore u tekstu i navedeno prepreke razvoju tržišnog natjecanja predstavljaju određena postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava u prepoznavanju mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Imajući na umu obrađeno u prijašnjem poglavlju odnosno tržišnu i uzročno posljedičnu dimenziju prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno postupanja operatora, u nastavku se nalazi popis od 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. U navedenom popisu su sadržane i tržišna i uzročno posljedična dimenzija u dijelu u kojem se spominju strateške varijable i postupanje operatora.

Uobičajene prepreke razvoju tržišnog natjecanja prema tržišnoj dimenziji i postupanjima operatora su kako slijedi:

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija
- taktike odgađanja
- grupiranje/vezanje usluga
- nerazumni/neopravdani zahtjevi
- diskriminacija kakvoćom usluge
- strateški dizajn proizvoda
- neopravdano korištenje informacija o konkurentima
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- unakrsno subvencioniranje
- predatorske cijene

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

- grupiranje/vezanje usluga
- unakrsno subvencioniranje

Značajna tržišna snaga na jednom tržištu

- strateški dizajn proizvoda koji podiže troškove prelaska korisnika
- uvjeti ugovora koji podižu troškove prelaska korisnika
- ekskluzivni dogovor(i)
- prekomjerna ulaganja
- predatorske cijene
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- nedostatna ulaganja
- previsoki troškovi/inefikasnost
- niska kakvoća usluge

Završavanje (terminacija) poziva

- prešutni sporazum(i)
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju Agencije, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Pravodobnom reakcijom i dobro određenim regulatornim obvezama, regulatorno tijelo može utjecati na sprječavanje prenošenja značajne tržišne snage na susjedna tržišta i podizanje prepreka ulasku na tržište, a čime će izravno pomoći ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu. Na tržištima gdje je ulazak na tržište novih operatora malo vjerojatan i gdje tržišna snaga ostaje/odolijeva zbog prednosti prvog ulaska⁴⁰, regulatorno tijelo mora zaštititi korisnike od postupanje koje je suprotno interesima krajnjih korisnika i neefikasnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog proizlazi da bi se za odabiranje odgovarajuće regulatorne obveze i prepoznavanje korijena problema trebalo sagledati ukupnu sliku na tržištima i utvrditi izvor značajne tržišne snage operatora uz definiranje mogućih strukturalnih i regulatornih prepreka, a što je, kako je gore u tekstu i navedeno, utvrđeno procesom analize tržišta.

7.2. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom poglavlju Agencija će analizirati i detaljno obrazložiti moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogu pojaviti na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

⁴⁰ (eng. *First mover advantage*)

mogu proizaći iz sposobnosti ili namjere operatora da na tržištu iskoristi svoj veliki tržišni udio, odnosno dominantni položaj.

Slijedom navedenog u poglavlju 7.1., a sukladno definiciji tržišta i temeljem procjene djelotvornosti tržišnog natjecanja te određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom, uzimajući u obzir kriterije kojima se dokazalo postojanje značajne tržišne snage, Agencija smatra da su, u odsustvu regulacije, moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se mogu pojaviti na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koje su definirane u poglavljima 7.2.1. do 7.2.4., gdje je svaka od njih i detaljno obrazložena.

Agencija smatra da postoje dvije vrste prepreka razvoju tržišnog natjecanja: prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su se već dogodile u praksi na tržištima definiranim ZOT-om i prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle dogoditi, odnosno prepreke koje bi se mogle pojaviti u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Prilikom određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG (06) 33, Agencija nije radila razliku između gore navedenih prepreka te je u skladu s time i određivala regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

7.2.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima⁴¹. U ovom dijelu se obrađuje samo potpuno odbijanje dogovora ili uskraćivanje pristupa, dok se drugi dio iz navedenog primjera obrađuje pod ostalim preprekama razvoju tržišnog natjecanja kao što su neopravdani zahtjevi, previsoke cijene, itd.

Kao što je i definirano u dijelu dokumenta u kojem se obrađuje značajna tržišna snaga, pri određivanju značajne tržišne snage, kao i prepreka razvoju tržišnog natjecanja, važno je definirati izvor značajne tržišne snage. Na tržištu koje je obrađeno ovim dokumentom izvor značajne tržišne snage HT-a je široko razvijena pristupna mreža i pristup velikom broju krajnjih korisnika.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da bi na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, HT, u odsustvu regulacije, mogao drugim sudionicima na tržištu, postojećim i potencijalnim konkurentima, odbiti zahtjev za pregovore i uskratiti pristup usluzi započinjanja (originacije) poziva za potrebe pristupa u svrhu pružanja usluga odabira i predodabira operatora te za potrebe pristupa davateljima usluga s dodanom vrijednosti i davateljima usluga uskopojasnog pristupa internetu u mrežama drugih operatora. Na navedeni način bi HT iskoristio svoj položaj značajne tržišne snage, koji se očituje u dostupnosti najvećem broju korisnika putem najbolje razvijene pristupne mreže i, odbijanjem pregovora te uskraćivanjem pristupa svakom postojećem (ukidanje pristupa) i potencijalnom novom operatoru

⁴¹ Dokument ERG-a, ERG (06) 33

(uskraćivanje pristupa), prebacio svoju značajnu tržišnu snagu na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište i to na način da ostali operatori ne bi bili u mogućnosti pružati usluge krajnjim korisnicima putem usluga odabira i predodabira operatora ili da uslugom odabira i predodabira operatora ne bi bile moguće sve vrste poziva⁴². Isto tako, krajnji korisnici HT-a ne bi mogli upućivati pozive na usluge s dodanom vrijednosti u mreže postojećih ili potencijalnih novih operatora kao ni pozive prema davateljima usluga uskopojasnog pristupa internetu u mrežama postojećih ili potencijalnih novih operatora. Navedenim postupcima bi operator sa značajnom tržišnom snagom direktno utjecao na konkurentnost ostalih operatora kao potencijalnih davatelja pristupa operatorima za usluge s dodanom vrijednosti ili davateljima usluga uskopojasnog pristupa internetu u svojoj mreži.

Odbijanje pristupa utječe na ulazak operatora na pripadajuće maloprodajno tržište⁴³ ako je veleprodajna usluga neophodna za pružanje maloprodajne usluge te u tom slučaju dovodi ili do sprečavanja ulaska ili do povećanja troškova postojećih i potencijalnih operatora budući da si predmetnu uslugu na neki način moraju sami pružati (preskakanje stepenica u ljestvici ulaganja) te posljedično do njihovog izlaska s tržišta. Isto tako, odbijanje pristupa utječe na ulazak operatora i njegovu konkurentnost na vertikalno povezanom veleprodajnom tržištu⁴⁴. Naime u slučaju odbijanja pristupa, ostali operatori nisu atraktivni davateljima usluga s dodanom vrijednosti i davateljima usluga uskopojasnog pristupa internetu zbog toga što ih se u navedenom slučaju ne bi moglo dobiti iz mreže HT-a. U navedenom slučaju bi došlo do sprečavanja ulaska postojećih i potencijalnih operatora na vertikalno povezano veleprodajno tržište.

Gore navedenim postupcima HT bi mogao prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.2.2. Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama nevezanim uz cijene

7.2.2.1. Taktike odgađanja

Taktike odgađanja se odnose na situacije u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružanje pripadajuće veleprodajne usluge, ali istu pruža sa zakašnjenjem u odnosu na svoj maloprodajni dio (vlastite potrebe) ili povezana društva, te na taj način dovodi postojeće i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu budući da je veleprodajna usluga na tržištu obrađenom ovim dokumentom neophodna za pružanje usluga krajnjim korisnicima.

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao koristiti taktike odgađanja u pregovorima s potencijalnim novim operatorima koji ulaze na tržište. Naime, HT ne bi nužno morao odbijati potpisati ugovor o međupovezivanju s novim operatorom/operatorima na tržištu, već bi mogao pokušavati što je moguće više odgoditi potpisivanje navedenog ugovora s ciljem očuvanja svog tržišnog udjela na pripadajućem maloprodajnom tržištu i vertikalno

⁴² u Standardnoj ponudi HT-a za usluge međusobnog povezivanja koja je na snazi nisu mogući pozivi prema uslugama s dodanom vrijednosti i uslugama uskopojasnog pristupa internetu u sklopu usluge odabira i predodabira operatora

⁴³ u slučaju usluga odabira i predodabira operatora

⁴⁴ navedeno tržište se tiče pružanja usluge pristupa davateljima usluga s dodanom vrijednosti i davateljima usluga uskopojasnog pristupa internetu na vlastitu mrežu

povezanom veleprodajnom tržištu. U tom slučaju potencijalni konkurenti na pripadajućem maloprodajnom tržištu i vertikalno povezanom veleprodajnom tržištu ne bi na vrijeme mogli ponuditi uslugu svojim krajnjim korisnicima te bi i njihov poslovni plan bio u opasnosti.

U slučaju da se dogodi gore navedeno ponašanje HT-a na tržištu obrađenom ovim dokumentom, došlo bi do onemogućavanja novih operatora u ponudi usluga na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini, a što bi posljedično uzrokovalo probleme u poslovanju i njihov izlazak s tržišta. Gore navedenim postupcima HT-a, došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.2.2.2. Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi se odnose na sve uvjete ugovora o međupovezivanju koji se odnose na pružanje veleprodajne usluge, a koji nisu neophodni za pružanje veleprodajne usluge, ali isto tako podižu troškove i troše vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata na veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

HT bi, u odsustvu regulacije, mogao koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata. Naime, HT bi, u odsustvu regulacije, mogao nametnuti postojećim i potencijalnim konkurentima na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i iznos ili neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija za pružanje usluge započinjanja (originacije) poziva i to samo iz razloga podizanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata.

Isto tako, u odsustvu regulacije, HT bi mogao tražiti razinu informacija o potrebama za uslugom započinjanja (originacije) poziva, iznad razine koja je potrebna i tehnički opravdana za pružanje navedene usluge. Iz navedenog, bi mogle proizaći prednosti za HT koji bi mogao ciljati na korisnike koji su predmet interesa novih operatora.

U slučaju da se dogodi, takvo ponašanje HT-a dovelo bi do povećanja troškova operatora i, posljedično, problema u poslovanju i njihovog izlaska s tržišta. U navedenoj situaciji došlo bi do prenošenja značajne tržišne snage HT-a s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.2.2.3. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga daju postojeći ili potencijalni konkurenti na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini i korištenju istih kako bi se povećali troškovi konkurenata ili smanjila zarada na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata, a u vezi planiranja kapaciteta prometa na određenim relacijama za potrebe pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva. Isto tako bi mogao zatražiti informacije i o budućim kolokacijama na kojima konkurenti planiraju međupovezivanje. Iz navedenih

informacija bi se vrlo lako mogli prepoznati planovi konkurenata na maloprodajnom tržištu ili bar segment (zemljopisni) maloprodajnog tržišta na kojem isti planiraju konkurirati HT-u. U navedenom slučaju bi HT mogao koristiti informacije svojih konkurenata za potrebe svog maloprodajnog dijela (vlastite potrebe) ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora, a što bi moglo dovesti do smanjenja maloprodajnih prihoda konkurenata, na način da krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na navedeni način HT bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoj položaj značajne tržišne snage na veleprodajnom tržištu koje je obrađeno ovim dokumentom i isti prenio na pripadajuće maloprodajno tržište i tako, u konačnici, doveo do povećanja troškova ostalih operatora, problema u poslovanju i vjerojatnog izlaska s tržišta.

7.2.3. Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama

7.2.3.1. Diskriminacija kakvoćom usluge

Prepreka tržišnom natjecanju diskriminacijom kakvoćom usluge je moguća kada operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanje zarade na veleprodajnoj ili maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge.

Osim diskriminacije na cjenovnoj osnovi, što je opisano u poglavlju 7.2.4.1., HT je u mogućnosti diskriminirati ostale sudionike na tržištu i na drugim osnovama poput diskriminacije u uvjetima, kvaliteti, rokovima ili informacijama. Navedeni oblici diskriminacije odnosno oblici diskriminacije koji nisu povezani s cijenama, a koji se mogu pojaviti na tržištu također direktno utječu na podizanje troškova konkurencije odnosno mogu ostale operatore dovesti u nepovoljan položaj te ih u konačnici i prisiliti da prestanu nuditi svoje usluge na tržištu.

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao vršiti diskriminaciju ostalih operatora kakvoćom usluga i to na način da nudi uslugu započinjanja (originacije) poziva koja je neophodna za pružanje veleprodajne ili maloprodajne usluge, a koja je kvalitetom lošija od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) ili povezanim društvima. Postoji mogućnost da u slučaju pada mreže ili problema u mreži, HT daje prioritet vlastitom polaznom prometu na štetu polaznog prometa ostalih operatora koji nude usluge krajnjim korisnicima ili drugim operatorima. Na navedeni način bi moglo doći do situacije u kojoj postojeći ili potencijalni konkurent gubi povjerenje krajnjih korisnika (šteta na maloprodajnoj razini) ili davatelja usluga s dodanom vrijednosti i davatelja usluga uskopojasnog pristupa internetu u njihovoj mreži (šteta na veleprodajnoj razini).

Svi gore navedeni postupci diskriminacije kakvoćom usluga mogli bi dovesti do neopravdanog povećanja troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata s posljedicom izlaska s tržišta, a što bi, u konačnici, dovelo do zaključka da je HT uspio prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.2.3.2. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja

Pod navedenim Agencija smatra diskriminacije poput diskriminacije u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju međupovezivanja koja, između ostalog, uključuje i vremenske okvire za otklon kvarova.

Naime, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju, osim cjenovno i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja.

Nastavno na gore navedeno, Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao zatražiti⁴⁵ od operatora koji koriste uslugu započinjanja (originacije) poziva u svrhu poziva na operatora usluga s dodanom vrijednosti ili operatora usluga uskopojasnog pristupa internetu u njihovoj mreži, da u slučaju neplaćanja računa od strane krajnjih korisnika, operator nepokretne mreže koji pruža pristup operatoru usluga s dodanom vrijednosti ili operatoru usluga uskopojasnog pristupa internetu, mora obavljati obračun i naplatu/prisilnu naplatu. Na navedeni način HT bi mogao iskoristiti status značajne tržišne snage i diskriminirati druge operatore, u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva. Naime, u situacijama kada je HT davatelj usluga s dodanom vrijednosti, u slučaju neplaćanja krajnjih korisnika, HT obavlja obračun i naplatu/prisilnu naplatu navedenim krajnjim korisnicima. Iz navedenog proizlazi da uslugu obračuna i naplate/prisilne naplate HT pruža svom maloprodajnom dijelu, te bi u slučaju da istu ne pruži drugim operatorima zajedno s uslugom započinjanja (originacije) poziva, HT diskriminirao ostale operatore neopravdanim zahtjevom da sami obavljaju prisilnu naplatu. Budući da HT ima status značajne tržišne snage na predmetnom tržištu, a koja uglavnom proizlazi iz velikog broja korisnika, HT bi na navedeni način doveo ostale operatore u neravnopravan položaj, što bi povećalo troškove operatora, smanjilo atraktivnost istih za davanje usluge pristupa davateljima usluga s dodanom vrijednosti te, u konačnici, utjecalo na njihov izlazak s tržišta, a čime bi HT prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu spomenuti u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

7.2.3.3. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

Prepreka tržišnom natjecanju obrađena u ovom poglavlju se odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) ili povezanim društvima, a iste ne pruža postojećim ili potencijalnim konkurentima na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu, čime utječe na korištenje veleprodajne usluge i na konkurentnost na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini.

⁴⁵ u praksi je HT navedeno i zatražio

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT mogao, svojim konkurentima na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu, uskraćivati važne informacije i na taj način utjecati na njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini. Naime, u slučaju promjena u topologiji mreže, doći će i do određenih promjena i u pružanju usluge započinjanja (originacije) poziva, kao jedne od usluga međupovezivanja te bi HT, ako ne bude imao odgovarajuću obvezu, mogao uskratiti informacije o planiranim promjenama u mreži/topologiji mreže svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, i tako dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata.

Navedenim postupcima HT-a posljedično bi došlo do podizanja troškova drugih operatora, a što bi dovelo do njihovog izlaska s tržišta. Na navedeni način došlo bi do vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage HT-a s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

7.2.4. Prenosnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

7.2.4.1. Diskriminacija na cjenovnoj osnovi

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja koju se obrađuje u ovom poglavlju se odnosi na politike diskriminacije na cjenovnoj osnovi, odnosno na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi različite cijene veleprodajne usluge, koja je nužna za pružanje određene veleprodajne ili maloprodajne usluge svom maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

Osim gore navedenog postoje i druge vrste diskriminacije na cjenovnoj osnovi koje se mogu pojaviti na tržištu obrađenom ovim dokumentom. Naime, operator sa značajnom tržišnom snagom je u mogućnosti odrediti različite cijene različitim operatorima nepokretnih mreža za uslugu započinjanja (originacije) poziva.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao odrediti različite cijene usluge započinjanja (originacije) poziva za vlastite potrebe i za povezana društva, i cijene usluge započinjanja (originacije) poziva koju naplaćuje postojećim i potencijalnim novim operatorima s kojima se natječe na pripadajućem veleprodajnom i maloprodajnom tržištu. U navedenom slučaju HT bi mogao iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu i putem diskriminacije na cjenovnoj osnovi utjecati na povećanje troškova operatora za uslugu započinjanja (originacije) poziva, a što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*), do smanjenja zarade operatora i, u konačnici, njihovog izlaska s tržišta.

Isto tako, u odsustvu regulacije, HT bi mogao odrediti različite cijene usluge započinjanja (originacije) poziva za različite operatore nepokretnih mreža na tržištu čime bi se dovelo do istih, gore objašnjenih, efekata, ali samo u odnosu na određene operatore na tržištu, odnosno operatore koji bi morali plaćati veću cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva.

U odsustvu regulacije, određivanjem različitih cijena za vlastiti maloprodajni dio ili povezana društva u odnosu na sadašnje i potencijalne konkurente na pripadajućem maloprodajnom tržištu, odnosno diskriminacijom na cjenovnoj osnovi, HT bi prenio svoju značajnu tržišnu snagu sa tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i

maloprodajno tržište, a što bi dovelo do povećanja troškova novih operatora i mogućeg izlaska s tržišta.

7.2.4.2. Unakrsno subvencioniranje

Prepreka tržišnom natjecanju koju se obrađuje u ovom poglavlju se odnosi na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na pripadajućem maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na pripadajuće maloprodajno tržište.

U odsustvu regulacije, HT bi mogao nuditi veleprodajnu uslugu započinjanja (originacije) poziva iznad troška te na taj način utjecati na povećanje troškova operatora koji koriste navedenu uslugu, a istovremeno cijene na maloprodajnoj razini postaviti ispod troška, što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) drugih operatora, podizanja troškova konkurencije, problema u poslovanju i, u konačnici, njihovog izlaska s tržišta, a što bi omogućilo HT-u prenošenje značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na vertikalno povezano veleprodajno i maloprodajno tržište.

8. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Ako Agencija u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a, a koje su kako slijedi:

- obveza transparentnosti
- obveza nediskriminacije
- obveza računovodstvenog razdvajanja
- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- nadzor maloprodajnih cijena usluga
- najmanji skup iznajmljenih vodova
- odabir i predodabir operatora

Agencija će odrediti regulatorne obveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na osnovu postojećih i mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja definiranih u poglavlju 7.2., a kako bi se operatoru sa značajnom tržišnom snagom onemogućila zlouporaba položaja značajne tržišne snage i utjecaj na djelotvorno tržišno natjecanje.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu.

Agencija smatra da bi se načelo razmjernosti najbolje moglo zadovoljiti ako se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje će najbolje riješiti postojeće i potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja odnosno da se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje po svojoj značajnoj tržišnoj snazi i zaslužuje.

8.1. Regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Nakon što su se u poglavlju 7.2. prepoznale i detaljno obrazložile moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, Agencija je u nastavku odredila regulatorne obveze koje u skladu s principima prethodne regulacije, najbolje rješavaju navedene probleme na tržištu te su u potpunosti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, Agencija je HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, odredila sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nediskriminacije
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- obveza računovodstvenog razdvajanja
- obveza odabira i predodabira operatora

8.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁴⁶

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Isto tako, sukladno članku 61. stavku 2. ZEK-a, Agencija može operatorima odrediti obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa, ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka, spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Također, sukladno članku 61. stavku 3. ZEK-a, Agencija može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

Na temelju navedenog pod preprekom razvoju tržišnog natjecanja koja se odnosi na odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa, Agencija smatra da je na tržištu na kojem operatori ovise o infrastrukturi drugog za pružanje kompletnih maloprodajnih usluga, potrebno uspostaviti okvire, odnosno odrediti odgovarajuće regulatorne obveze, a kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka koje bi spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Stoga, Agencija smatra da je regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osnovna regulatorna obveza, odnosno da je ista nužna i treba se odrediti operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu.

Slijedom svega navedenog, a kako bi se izbjeglo moguće ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 7.2.1. i poglavlju 7.2.2.1., Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže i to na sljedeći način:

1. obveza pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup u svrhu međupovezivanja i, u okviru ove obveze, obveza odgovora na svaki razuman zahtjev za pristup u svrhu međupovezivanja, u roku od 10 dana od primitka zahtjeva za pregovore;
2. obveza pružanja pristupa u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva za usluge odabira i predodabira operatora na način da se dopusti implementacija funkcionalnosti odabira i predodabira operatora za sve vrste poziva;
3. obveza kojom HT ne smije ukinuti već odobreni pristup u svrhu međupovezivanja postojećim operatorima;
4. obveza odobravanja otvorenog pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;
5. obveza kojom HT mora osigurati zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme,

⁴⁶ članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo;

6. obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža;
7. obveza međupovezivanja mreža ili mrežne opreme, odnosno obveza realizacije funkcionalnog međupovezivanja u roku od 60 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pregovore.

Agencija određuje HT-u obvezu pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima, i to s ciljem da se HT prisili da u razumnom roku odgovori na zahtjev (Agencija je odredila rok od 10 dana), a kako ne bi mogao iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu na tržištu obrađenom ovim dokumentom i odugovlačiti pregovore s operatorima. Agencija je ovom obvezom skratila rok za odgovor na razuman zahtjev s 15 na 10 dana iz razloga što je HT već sklopio veliki broj ugovora o međupovezivanju te Agencija smatra da navedene aktivnosti može odraditi u kraćem roku od onoga koji je bio na početku procesa liberalizacije.

Navedenom obvezom također je definirano da HT, u slučaju prihvatanja razumnog zahtjeva, mora ostvariti međupovezivanje najkasnije u roku od 60 dana od zaprimanja zahtjeva. Navedenim rokom se HT onemogućava u odgađanju realizacije međupovezivanja i, posljedično, iskorištavanju statusa značajne tržišne snage. HT je ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezan provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije i tehničkim mogućnostima vlastite mreže. U ocjeni razumnog zahtjeva ili u pregovorima, HT ne smije zahtijevati od operatora koji želi ostvariti međupovezivanje određene akcije ili određene uvjete međupovezivanja koji bi bili suprotni regulatornim obvezama koje su ovim dokumentom određene HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

Agencija je HT-u odredila obvezu kojom se definira da HT ne smije uskratiti već ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva budući da bi, ukoliko se već ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva uskrati, moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su imali ostvareno međupovezivanje u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva, a time i do iskorištavanja značajne tržišne snage HT-a kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom.

Nadalje, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, određuje obvezu osiguranja zajedničkog korištenja prostora uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je to tehnički ostvarivo, i to iz razloga što postojeći i potencijalni novi operatori moraju imati mogućnost zajedničkog korištenja prostora budući da bi na navedeni način, ukoliko je to tehnički ostvarivo, mogli ostvariti međupovezivanje s HT-om te smanjiti troškove poslovanja.

Isto tako, Agencija određuje HT-u obvezu da osigura zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu Agencija smatra da je HT obvezan osigurati pristupne vodove na zahtjev operatora, koji omogućavaju pristup svakoj pristupnoj točki u mreži HT-a, u svrhu ostvarivanja međupovezivanja.

Nadalje, HT je obvezan osigurati određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za uslugu započinjanja (originacije) poziva i uslugu vodova za međusobno povezivanje, kao što su npr. omjer raspodjele prometa po operatorima za vrijeme kvara u mreži, rokovi uspostave usluge te vrijeme otklona kvarova. Također, sastavni dio svakog SLA

su i odgovarajuće naknade u slučaju neispunjavanja određenih rokova u SLA. Sukladno navedenom Agencija određuje HT-u obvezu pružanja osnovne razine usluge (eng. “*Basic SLA*”) koji čine sastavni dio predmetne standardne ponude. Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija određuje HT-u obvezu objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a odnosno obveza koje su navedene gore u dokumentu, vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, odnosno, vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, međupovezivanje tehnički i gospodarski u potpunosti izvedivo, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om i ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) kao i standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava, osiguravajući pritom poštivanje odgovarajućih prava intelektualnog vlasništva.

Mogućnost pojavljivanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja je detaljno obrazložena u poglavlju 7.2.1. uklonjena je regulatornom obvezom određenom u ovom poglavlju. Kako bi se navedena regulatorna obveza mogla kvalitetnije provoditi, Agencija u nastavku operatoru sa značajnom tržišnom snagom određuje regulatorne obveze nediskriminacije i transparentnosti.

8.1.2. Obveza nediskriminacije⁴⁷

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, temeljem čega Agencija određuje navedenu obvezu operatorima sa značajnom tržišnom snagom, samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.

Operator sa značajnom tržišnom snagom, kojemu je određena obveza nediskriminacije, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu nediskriminacije, te je u skladu s navedenom regulatornom obvezom, HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, obavezan:

- osigurati jednake uvjete⁴⁸ u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge i

⁴⁷ članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Regulatornom obvezom nediskriminacije koju je Agencija odredila HT-u na tržištu obrađenom ovim dokumentom, prema mišljenju Agencije djelomično bi se riješila mogućnost pojavljivanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 7.2.1., 7.2.3., 7.2.4.1. i svih sličnih prepreka koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su vezane uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminacije koja nije na cjenovnoj osnovi, a koje će Agencija dodatno riješiti i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

Isto tako, iako je u poglavlju 8.1.1. HT-u određena regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, ista će se kvalitetnije provoditi ukoliko se onemogućiti HT, koji ima obvezu pristupa u svrhu međupovezivanja, u diskriminiranju drugih operatora na tržištu. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije HT-u je određena kao dopunska obveza za obvezu pristupa te će se, prema mišljenju Agencije, određivanjem ove regulatorne obveze, efikasnije provoditi regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

Regulatorna obveza nediskriminacije je neophodna kako bi se na tržištu spriječila moguća diskriminacijska ponašanja HT-a, kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, koja su opisana u poglavlju 7.2.3. i 7.2.4.1., a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište svim novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu te posljedično i u interesu krajnjih korisnika. Ova regulatorna obveza će omogućiti svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju maloprodajni dio i povezana društva HT-a.

Slijedom gore navedenog, a sukladno članku 58. ZEK-a, Agencija nije u mogućnosti HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, odrediti obvezu objave standardne ponude ako navedenom operatoru uz obvezu transparentnosti nije odredila i obvezu nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 8.1.3. ovog dokumenta koja govore zašto je nužno da HT ima obvezu objave standardne ponude međupovezivanja, Agencija je odredila HT-u obvezu nediskriminacije.

U skladu s prvom točkom regulatorne obveze kojom je definirano da HT mora: „*osigurati jednake uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge.*“, i vezano uz prepreku razvoju tržišnog natjecanja definiranu u poglavlju 7.2.3.2., Agencija će određivanjem ove regulatorne obveze, između ostalog, spriječiti i ponašanje HT-a vezano za obračun i naplatu/prisilnu naplatu prilikom pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva u svrhu poziva na operatore usluga s dodanom vrijednosti ili operatore usluga uskopojasnog pristupa internetu u mrežama drugih operatora nepokretnih mreža. U skladu s ovom obvezom HT mora tretirati ostale operatore kao i vlastiti maloprodajni dio, što znači da za svoje krajnje korisnike treba obavljati obračun i naplatu/prisilnu naplatu, a kako bi se spriječile prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavlju 7.2.3.2.

⁴⁸ uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

Nadalje, HT je obvezan dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja⁴⁹ u roku od 15 dana od dana sklapanja istih. Naime, potrebno je da HT dostavi Agenciji ugovore o međupovezivanju kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuje li isti obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti brzo reagirati.

Određivanje navedene regulatorne obveze je u skladu s načelom razmjernosti odnosno ne predstavlja nerazmjeran teret HT-u, imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja operatoru kojem je određena. Agencija smatra da regulatorna obveza nediskriminacije ne predstavlja nikakav dodatni teret HT-u iz razloga što ga ne prisiljava na neke dodatne troškove ili različite postupke već samo kvalitativno definira njegov odnos prema drugim operatorima na međuoperatorskom tržištu. Drugim riječima, ova regulatorna obveza ne slabi djelovanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu već se samo odnosi na njegove interne procese.

8.1.3. Obveza transparentnosti⁵⁰

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ovoga Zakona, operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, Agencija može zatražiti od operatora, kojemu je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti posebno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Kako je na početku ovog poglavlja i definirano, predmetna se regulatorna obveza može odrediti za usluge međupovezivanja i/ili pristupa. Međutim, kao što je i navedeno u poglavlju 8.1.2. u okviru ovog dokumenta govori se o tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji te iz navedenog razloga, a uzevši u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno obrazložene u poglavljima 7.2.1., 7.2.3. i 7.2.4.1. ovog dokumenta, Agencija smatra potrebnim odrediti obvezu transparentnosti operatoru sa značajnom tržišnom snagom za usluge pristupa u svrhu međupovezivanja.

Slijedom svega navedenog Agencija je odredila regulatornu obvezu transparentnosti HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu obrađenom ovim dokumentom, i to kako slijedi:

⁴⁹ Navedeno je određeno pod obvezom transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 8.1.3.

⁵⁰ članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

1. HT mora objaviti standardnu ponudu međupovezivanja na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
2. standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;
3. standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge;
4. standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti pružanja usluga odabira i predodabira operatora zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja navedenih usluga;
5. HT mora, na tromjesečnoj osnovi ili po potrebi na zahtjev Agencije, objaviti (indikatore) pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*).

Agencija je odredila obvezu transparentnosti HT-u, budući da je mišljenja da će navedena obveza riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 7.2.2.2. i sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Navedena regulatorna obveza je i dodatna obveza u smjeru rješavanja svih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su vezane uz diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminaciju koja nije na cjenovnoj osnovi budući da je moguće utvrditi sve oblike diskriminacijskog ponašanja samo kada su transparentno objavljeni uvjeti pod kojima operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je regulatorna obveza transparentnosti određena, i nudi predmetnu veleprodajnu uslugu, odnosno samo uz transparentno objavljene uvjete operatori bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama prilikom pružanja predmetne usluge.

Isto tako, iako je u poglavlju 8.1.1. HT-u određena regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, ista se ne bi mogla kvalitetno provoditi ukoliko se ne bi omogućilo da HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je određena regulatorna obveza pristupa, objavi sve uvjete međupovezivanja. Sukladno navedenom, regulatorna obveza transparentnosti određena je HT-u kao dopunska obveza za obvezu pristupa te će se, prema mišljenju Agencije, određivanjem ove regulatorne obveze, uz obvezu nediskriminacije, osigurati kvalitetno provođenje regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

Agencija smatra da na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji mora postojati obveza objave standardne ponude međupovezivanja za operatora sa značajnom tržišnom snagom budući da su sve usluge međupovezivanja koje trebaju biti definirane u standardnoj ponudi međupovezivanja, pa tako i usluga započinjanja (originacije) poziva, tehnički jako zahtjevne i bez postojanja transparentnih uvjeta operatori ne bi mogli lako doći do zaključka jesu li diskriminirani rokovima, uvjetima ili cijenama. Isto tako, standardna ponuda međupovezivanja mora biti jasno definirana da drugi operatori ne bi morali biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge.

Standardna ponuda međupovezivanja mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Isto tako, standardna ponuda međupovezivanja mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge. Navedena obveza je dodatak obvezi pristupa, a kojom će se obveza omogućavanja

zajedničkog korištenja prostora (kolokacija) na transparentan način, zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge, i omogućiti i provesti u praksi. Agencija smatra da je obveza objave standardne ponude međupovezivanja jedini način da se naprave transparentni uvjeti za sve i da svi mogu, unutar jednog dokumenta na transparentan način, vidjeti sve što je potrebno za ostvarivanje međupovezivanja. Agencija smatra da nema razloga da svi uvjeti, rokovi i cijene vezani uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije) budu različiti od uvjeta, rokova i cijena pružanja iste usluge definirane u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“, u dijelovima gdje su usporedivi.

Nadalje, HT je obvezan, a s obzirom na specifičnosti pojedine usluge, omogućiti međupovezivanje između HT-a i operatora na način da može biti po zahtjevu operatora realizirano, ili na lokaciji HT-a putem fizičke ili udaljene kolokacije, ili na lokaciji operatora.

Ukoliko se radi o *međupovezivanju na lokaciji operatora*, cjelokupni vod međupovezivanja osigurava HT ili sam operator. Također, u svrhu zaštite, HT je dužan ugraditi potrebnu prijenosnu opremu u objektu na lokaciji operatora, uz određene minimalne uvjete. U tom slučaju, točka razgraničenja će biti postavljena na DDF⁵¹ ili ODF⁵² razdjelniku u objektu na lokaciji centrale operatora.

Ukoliko je riječ o *međupovezivanju na lokaciji HT-a* putem fizičke ili udaljene kolokacije, u oba slučaja je točka razgraničenja na strani HT-a (na DDF ili ODF razdjelniku), a prijenosnu mrežu (kabel/kablove) do lokacije odnosno DDF-a ili ODF-a HT-a može osigurati operator. HT je dužan osigurati pristup za uvod kablova u prostor HT-a.

Slijedom navedenog, a u svrhu transparentno definiranih uvjeta, HT je obvezan gore navedeno ugraditi u standardnu ponudu međupovezivanja.

Isto tako, HT treba u standardnoj ponudi međupovezivanja i to u dijelu u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) definirati tehničku specifikaciju, a kako bi operator bio u mogućnosti osigurati prijenosne telekomunikacijske vodove do lokacije HT-a i to na sljedeći način:

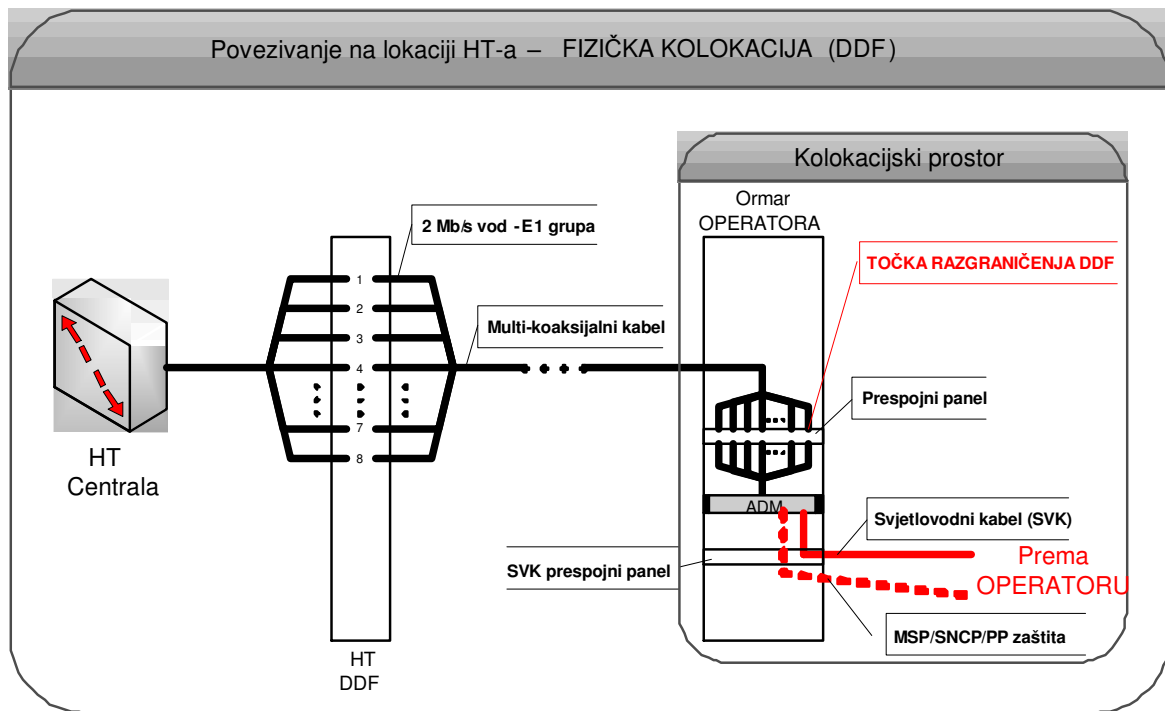
1. *Povezivanje na lokaciji HT-a, u fizičkoj kolokaciji, točka razgraničenja DDF*

Rješenje u kojemu je operator u fizičkoj-unutrašnjoj kolokaciji, smije smjestiti prijenosnu opremu za realizaciju međupovezivanja. Operator u kolokacijski prostor smješta vlastitu prijenosnu opremu te njen razvod E1 sučelja na posredni DDF, od kojega se povlače multi-koaksijalni kabeli do HT-ovog DDF razdjelnika na strani centrale.

⁵¹ eng. *Digital Distribution Frame*

⁵² eng. *Optical Distribution Frame*

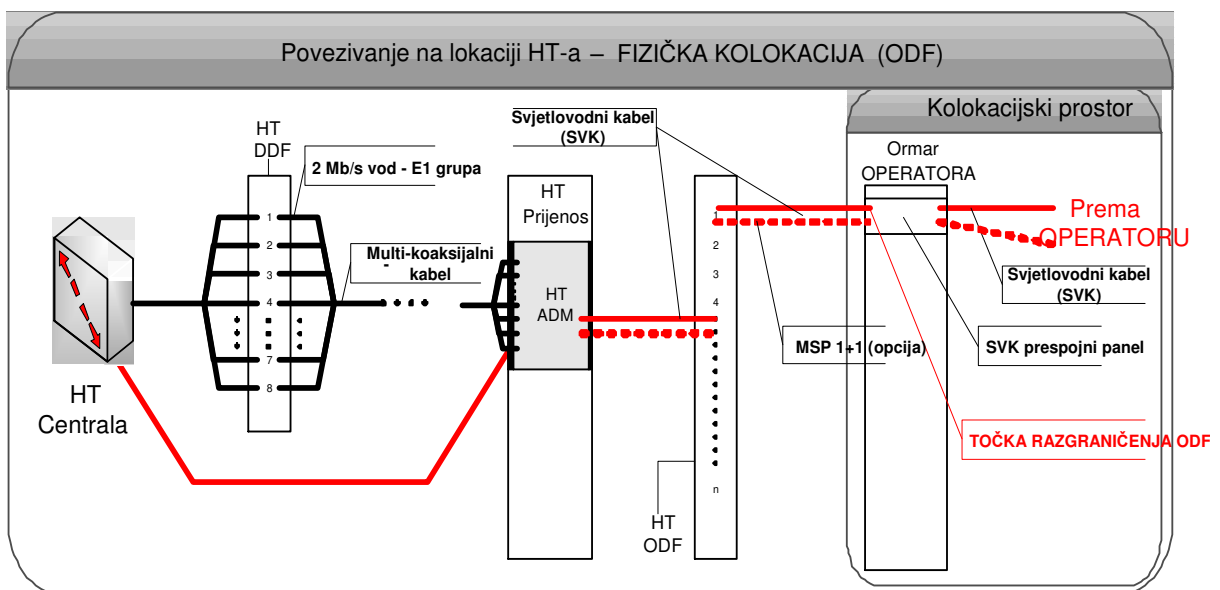
Slika 9. Fizička kolokacija, točka razgraničenja DDF

2. Povezivanje na lokaciji HT-a, u fizičkoj kolokaciji, točka razgraničenja ODF

U ovom rješenju se od prostora operatora u kolokaciji do HT-ovog ODF razdjelnika povlači svjetlovodni kabel (instalacijski kabel) te se potom uspostavlja STM-1 veza između prijenosne mreže operatora i HT-a te se preko nje realiziraju vodovi za međupovezivanje.

Slika 10. Fizička kolokacija, točka razgraničenja ODF

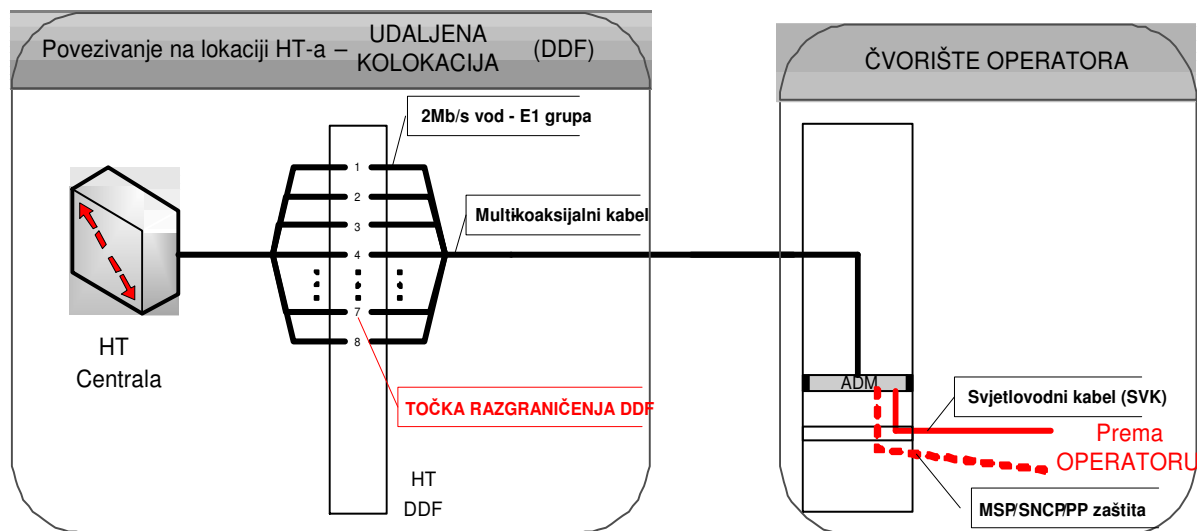

Moguće je realizirati i zaštitu povezivanja korištenjem MSP 1+1 mehanizma između prijenosne opreme HT-a i operatora.

3. Povezivanje na lokaciji HT-a, udaljena kolokacija, točka razgraničenja DDF

Kada operator ima čvorište dovoljno blizu za realizaciju ovog načina povezivanja, moguća je realizacija međupovezivanja na način da se od čvorišta operatora do HT-ovog DDF-a povuče multi-koaksijalni kabel te da se povezivanje realizira na strani HT-a na DDF-u.

Slika 11. Udaljena kolokacija, točka razgraničenja DDF

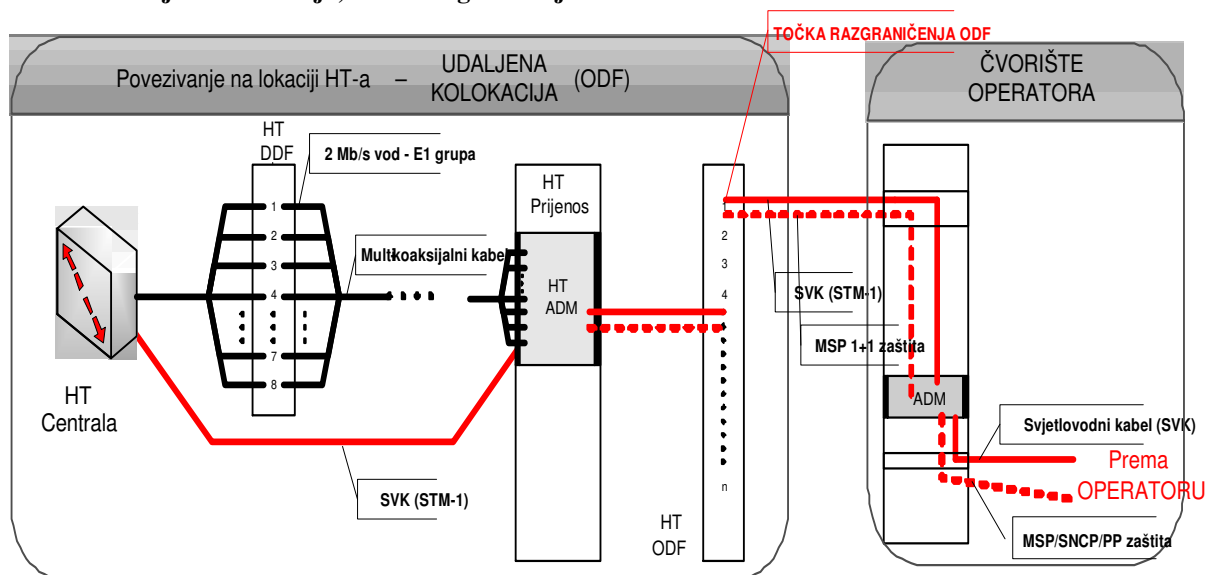

Ograničenje ovog rješenja jest udaljenost od čvorišta operatora i HT-ove lokacije, koja ne smije prijeći 100 m.

4. Povezivanje na lokaciji HT-a, udaljena kolokacija, točka razgraničenja ODF

Operator uvlači vlastiti svjetlovodni kabel u lokaciju HT-a te se preko takovog posrednog svjetlovodnog kabela realizira povezivanje prijenosnih mreža kapacitetom STM-1, uz mogućnost korištenja zaštite MSP 1+1 mehanizmom.

Slika 12. Udaljena kolokacija, točka razgraničenja ODF

Operator svoju prijenosnu opremu ima u vlastitom čvorištu koje je unutar dometa predviđenih sučelja za povezivanje (STM-1 optičko sučelje prema G.957, S-1.1 podtip, okvirnog dometa 15km).

Točka razgraničenja i međupovezivanja

Točka razgraničenja na strani HT-a je na optičkom razdjelniku HT-a, odnosno ODF-u ukoliko se povezivanje vrši svjetlovodnim kabelom (SVK) (slike 10. i 13.) ili na digitalnom razdjelniku HT-a, odnosno DDF-u ukoliko se povezivanje vrši koaksijalnim kabelom (slike 9. i 11.).

Ukoliko se zahtjeva povezivanje koaksijalnim kabelom, tada udaljenost ne može biti veća od tehničkih preporuka, a što je 100m (ili više ukoliko to zadovoljava tehnička specifikacija kabela). Ukoliko je udaljenost veća tada se primjenjuje povezivanje svjetlovodnim kabelom.

Ukoliko je moguće izvesti povezivanje koaksijalnim kabelom isto se preferira za kapacitete manje od $8 \times E1$. Za veći kapacitet ($> 8 \times E1$) se preferira povezivanje svjetlovodnim kabelom, bez obzira na udaljenost.

Zaštita prijenosnih kapaciteta

U svrhu zaštite prijenosnih kapaciteta operator može osigurati više svjetlovodnih kabela do lokacije HT-a, s time da odvojene optičke rute mogu biti preklopljene na spoju od prvog zdenca ispred objekta centrale do ODF-a HT-a.

Ukoliko je točka razgraničenja ODF te se spajanje vrši između prijenosnih mreža operatora i HT-a, a Operator je osigurao više prijenosnih kabela zbog zaštite prijenosnog kapaciteta, HT je obavezan usuglasiti protokol zaštite kapaciteta na nivou prijenosne mreže. Preferirano rješenje u slučaju povezivanja svjetlovodnim kabelima je korištenje MSP 1+1 mehanizma zaštite (Multiplex Section Protection) između dva spojna STM-1 voda (po dvije odvojene rute u optičkoj mreži). MSP je optimalno rješenje s obzirom na jednostavnost implementacije i standardiziranost rješenja, obzirom se ovime direktno spajaju SDH mreže dvaju operatora te je ključna interoperabilnost mehanizma i protokola zaštite.

Pri povezivanju lokacija tranzitnih centrala, korištenje mehanizma zaštite je obavezno, odnosno HT mora omogućiti povezivanje na zaštićeni način, dok u slučaju samo lokalne interkonekcije mehanizam zaštite nije nužan, te ovisi o sporazumu HT-a i operatora u pojedinom slučaju. U slučajevima kada na istoj lokaciji postoji tranzitna i lokalna centrala, isti prijenosni vod na svjetlovodnim kabelima se koristi za obje namjene.

Moguće rješenje povezivanja svjetlovodnim kabelom uz korištenje MSP 1+1 zaštite je korištenjem jednog svjetlovodnog kabela operatora (od svog čvorišta prema HT-u), dok drugi svjetlovodni kabel osigurava HT (od svoje centrale prema čvorištu operatora). Na taj način se promet u oba smjera može prenositi jedinstvenim prijenosnim putem, u kojemu ravnopravno sudjeluju operator i HT.

Tipovi sučelja

U slučaju kada je točka razgraničenja DDF, koristi se sučelje prema G.703 (11/2001), korištenjem koaksijalnih kabela (75 Ohm), kapaciteta 2048kbit/s uz uporabu HDB3 kodiranja (standardno G.703 E1 sučelje na 75 Ohm). Za povezivanje se koriste koaksijalni kabeli impedancije 75 Ohm-a, uz korištenje prikladnih konektora (1.6/5.6 „Siemens“).

U slučaju kada je točka razgraničenja ODF, koristi se sučelje prema G.957 (03/2006), specifičnije STM-1 S-1.1 sučelje (1310nm, G.652 jednomodno svjetlovodno vlakno, udaljenosti do 15km). Ukoliko se koristi MSP 1+1 zaštita, ona se realizira u skladu sa G.783 (03/2006), uz dogovorene parametre prijenosnih mreža operatora i HT-a (dual/single-end switching, revertive/non-revertive, Wait-to-restore timer).

Normativne reference:

- ITU-T G.703 - Physical/electrical characteristics of hierarchical digital interfaces
- ITU-T G.957 - Optical interfaces for equipments and systems relating to the synchronous digital hierarchy
- ITU-T G.783 - Characteristics of synchronous digital hierarchy (SDH) equipment functional blocks

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u da, nastavno na određeno obvezom pristupa, a vezano uz pružanje pristupnih vodova za potrebe ostvarivanja međupovezivanja, HT mora unutar standardne ponude međupovezivanja utvrditi cijene i uvjete za navedene pristupne vodove, pri čemu Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene pristupnih vodova ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Standardna ponuda međupovezivanja ne smije sadržavati diskriminacijske i druge odredbe protivne regulatornim obvezama koje su određene, s posebnim naglaskom na regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i nadzora cijena, kojima bi se moglo uvjetovati npr. određene načine pristupa, minimalne brojeve točaka pristupa, postavljanje neopravdanih troškova, cijene koje nisu određene regulatornim obvezama, odnosno sve ono što bi bilo protivno regulatornim obvezama koje su HT-u ovim dokumentom određene. Agencija će redovno provjeravati usklađenost standardne ponude međupovezivanja s regulatornim obvezama i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

Osnovni sadržaj standardne ponude međupovezivanja, razina detaljnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama koji je donijelo Vijeće Agencije i koji je stupio na snagu dana 01. travnja 2009. godine.

Kako je na početku ovog poglavlja i definirano predmetna se regulatorna obveza može odrediti za usluge međupovezivanja i pristupa. U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, ali treba naglasiti da se obveza objave standardne ponude odnosi na sva tržišta međupovezivanja na kojima operator ima značajnu tržišnu snagu i na kojima mu je određena ova regulatorna obveza.

Sukladno gore određenoj regulatornoj obvezi HT je obavezan do dana 01. listopada 2009. godine objaviti standardnu ponudu međupovezivanja koja će biti u skladu s regulatornim obvezama koje su mu određene. Uzevši u obzir da rok objave standardne ponude međupovezivanja i rok stupanja na snagu cijena započinjanja (originacije) poziva, koje su sastavni dio poglavlja 8.1.4.1.1., 8.1.4.1.2. i 8.1.4.1.3. ovog dokumenta, nije isti, HT je kao operator koji je određen operatorom sa značajnom tržišnom snagom obavezan u standardnu ponudu međupovezivanja koju će objaviti do dana 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- postojeće cijene usluge započinjanja (originacije) poziva kako je navedeno u tablici 6.:

Tablica 6. Cijene usluga započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a

Vrsta poziva	Uspostava veze* (kn/po pozivu)		Naknada za trajanje (kn/min)	
	viša tarifa	niža tarifa	viša tarifa	niža tarifa
LOKALNI polazni promet	0,015	0,0075	0,048	0,024
REGIONALNI polazni promet	0,015	0,0075	0,075	0,0375
NACIONALNI polazni promet	0,015	0,0075	0,124	0,062

* naknada za uspostavu poziva se naplaćuje za uspješno uspostavljene veze
Navedene cijene su na snazi do dana 31. prosinca 2009. godine

- nove cijene usluge započinjanja (originacije) poziva kako je navedeno u tablici 7.:

Tablica 7. Cijene usluga započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a

	Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a		
	LOKALNI polazni promet	REGIONALNI polazni promet	NACIONALNI polazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,048	0,068	0,130
vrijeme slabog prometa	0,024	0,034	0,065

Navedene cijene su na snazi od dana 01. siječnja 2010. godine

Nadalje, s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti i rokovi naplate potraživanja iz dostavljenih sredstava osiguranja plaćanja, odnosno, kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, HT je obavezan u standardnu ponudu međupovezivanja (uključujući i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija)) koju će objaviti do dana 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- jedan od instrumenta osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar standardne ponude mora biti zadužnica;
- HT je obavezan u tekućem mjesecu slati račune za usluge koje su predmet ove standardne ponude pružene u prethodnom mjesecu;
- rok dospijeca plaćanja računa je 30 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospijeca;
- ukoliko operator u razdoblju od *jedne godine* od dana sklapanja ugovora o međupovezivanju uredno podmiruje svoje obveze, nakon jedne godine nije obavezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i *nesporna* dugovanja u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene;
- ukoliko se ne može naplatiti iz instrumenata osiguranja plaćanja, HT može privremeno obustaviti pružanje usluge tek ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i nesporni račun za usluge koje proizlaze iz ove standardne ponude u roku od 30 dana od zaprimanja pisane opomene; HT nema pravo privremeno obustaviti pružanje usluge ukoliko mu operator u roku od 30 dana od zaprimanja pisane opomene dostavi ili obnovi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja.

Budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija smatra da je rok do dana 01. listopada 2009. godine dovoljan da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama. Slijedom navedenog, Agencija napominje da Standardna ponuda HT-a koja je temeljena na obvezama iz ZOT-a ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, Agencija HT-u određuje obvezu da, počevši od 01. siječnja 2010. godine, prati relevantne pokazatelje učinkovitosti te Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini⁵³ ili po potrebi na zahtjev Agencije. HT treba, za potrebe Agencije, dostaviti cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. Agencija smatra da izvješće o KPI vrijednostima osobito mora sadržavati sljedeće:

- omjer raspodjele prometa za uslugu započinjanja (originacije) poziva za vrijeme kvara u mreži;
- prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međupovezivanje;
- prosječno vrijeme otklona kvara voda za međupovezivanje;
- KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

Agencija može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama Agencije i zahtjevima tržišta.

Što se tiče pokazatelja učinkovitosti vezanih uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), trebaju vrijediti isti oni pokazatelji učinkovitosti, vezani uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), koji su definirani u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

Agencija jedanput godišnje provodi postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje određuje u skladu s odredbama ZEK-a. Isto tako, u svrhu ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva iz članka 5. ZEK-a, postupak izmjene standardnih ponuda međupovezivanja iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da su svi operatori koji su obvezni objaviti standardnu ponudu međupovezivanja obvezni objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a osim ako drugačije bude određeno odlukom.

U slučaju da operatori sa značajnom tržišnom snagom žele pokrenuti postupak izmjene standardne ponude međupovezivanja, obvezni su o tome obavijestiti Agenciju koja će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavkom 3. pokrenuti postupak izmjene standardne ponude. U slučaju izmjene standardne ponude na temelju prethodno navedenog, Vijeće Agencije određuje da su svi operatori koji su obvezni objaviti standardnu ponudu međupovezivanja obvezni objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji će biti određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a osim ako drugačije bude određeno odlukom.

⁵³ Prvo tromjesečno izvješće HT je obvezan dostaviti u travnju 2010. godine

8.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁵⁴

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga.

Agencija će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva jest osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

8.1.4.1. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

Kako bi se spriječila prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 7.2.4.2. gdje je navedeno da HT može, u odsustvu regulacije, unakrsno subvencionirati usluge na način da postavi cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva za druge operatore iznad troška i u isto vrijeme cijenu usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu, ispod troška, te time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija je HT-u odredila:

- regulatornu obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- regulatornu obvezu vođenja troškovnog računovodstva,

koje se odnose na pružanje usluge započinjanja (originacije) poziva kao jedne od usluga međupovezivanja.

⁵⁴ članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Agencija smatra da se gore navedenim regulatornim obvezama mogu djelomično riješiti prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavljima 7.2.4.1. i 7.2.4.2., a koje će dodatno pokušati ukloniti i obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja.

Budući da je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ definirala metodologiju troškovnog računovodstva koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge započinjanja (originacije) poziva. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.

Slijedom navedenog, u trenutku kad navedeni projekt bude završen, a na temelju zaključaka koji će proizaći iz istog, Agencija će definirati metodologiju troškovnog računovodstva (troškovni model) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a kojom će se provjeravati troškovna usmjerenost cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a.

Agencija smatra da bi do tog trenutka nadzor cijena trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti na temelju cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

Sukladno odredbama članka 62. stavka 2. i članka 62. stavka 3. ZEK-a, a u skladu s gore definiranim, a vezano uz mogućnost Agencije da u ovom trenutku provjeri troškovnu usmjerenost cijena HT-a, Agencija je odlučila, u dijelu vremenskog razdoblja obuhvaćenog ovom analizom, odrediti cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a metodom referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima i to kako slijedi.

Agencija je u procesu izračuna cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a koristila metodu referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*), uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- zadnji dostupni izvještaj Cullen International „*Cross Country Analysis*“⁵⁵;
- cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga⁵⁶;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj KN/EUR - prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke⁵⁷ u razdoblju od šest mjeseci⁵⁸ u iznosu od 7,1748 kn.

⁵⁵ za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine; za zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine; dodatno, Agencija je koristila zadnje dostupne podatke u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine

⁵⁶ Agencija smatra da je relevantnost/opravanost usporednih podataka ključ kvalitetnog provođenja metode referentnih vrijednosti za određivanje cijena

⁵⁷ HNB

⁵⁸ Izvor <http://www.hnb.hr/tecajn/htecajn.htm?tsfsg=c178a2621b885aeab6bd0c4ee5b2d912;>

Pri analizi referentnih vrijednosti, Agencija je koristila podatke navedene u izvještaju Cullen International-a „*Cross Country Analysis*“ za cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini, odnosno, usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini, u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga.

Sukladno podacima iz gore navedenog dokumenta, usluga započinjanja (originacije) poziva u mreži bivšeg monopolista se obračunava na sljedeće načine:

- uz naknadu za uspostavu poziva (po pozivu)
- bez naknade za uspostavu poziva (po pozivu)
- jedinstvena cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁵⁹
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁶⁰
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa; postojanje dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa (po minuti trajanja poziva)⁶¹

Kao što je vidljivo iz gore navedenog, postoje različiti načini obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva. Kako bi se pri izračunu cijena uzelo u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva po minuti, Agencija je cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u svakoj zemlji svela na cijenu jedne minute, a koja uključuje uspostavu poziva i vremensku raspodjelu prometa (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa). Izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG) i to na način da se prosječna cijena usluge započinjanja (originacije) poziva za jednu minutu izračunala temeljem jednog poziva u trajanju od 3 minute s vremenskom raspodjelom u omjeru 50% vrijeme jakog prometa⁶², 50% vrijeme slabog prometa⁶³. U slučaju postojanja dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa, među njima je raspodjela također u omjeru 50%:50%. Navedenim izračunom su se cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u svakoj zemlji svele na cijenu jedne minute, a kako je prikazano u tablicama 8. i 9.

Tablica 8. Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u mreži bivšeg monopolista

		cijena usluge zpočinjanja (originacije) poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 27	Finska*	-
	Velika Britanija	0,224
	Italija	0,299
	Cipar	0,325
	Francuska	0,334
	Irska	0,390

Prosječni srednji tečaj izračunat je prema zadnjim dostupnim službenim podacima u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine (razdoblje od srpnja '08. – prosinca '08.).

⁵⁹ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Cipar, Latvija, Slovenija i Finska;

⁶⁰ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Bugarska, Češka, Mađarska, Litva, Rumunjska, Austrija, Belgija, Danska, Njemačka, Italija, Luksemburg, Portugal, Španjolska, Švedska;

⁶¹ Navedeni način obračuna imaju sljedeće zemlje: Estonija, Malta, Poljska, Slovačka, Francuska, Grčka, Nizozemska, Velika Britanija i Irska;

⁶² vrijeme jakog prometa – promet u tijeku dana; nije u svakoj zemlji isto vremensko razdoblje

⁶³ vrijeme slabog prometa – promet u noćnim satima i vikendom; nije u svakoj zemlji isto vremensko razdoblje

	Švedska	0,428
	Danska	0,440
	Portugal	0,448
	Estonija	0,456
	Njemačka	0,460
	Grčka	0,470
	Belgija	0,472
	Španjolska	0,535
	Nizozemska	0,550
	Slovačka	0,551
	Luksemburg	0,570
	Poljska	0,595
	Mađarska	0,620
	Austrija	0,650
	Bugarska	0,754
	Rumunjska	0,790
	Slovenija	0,810
	Malta	0,853
	Češka	0,895
	Litva	1,172
	Latvija	1,543

* u navedenoj zemlji se ne nudi usluga započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini

Tablica 9. Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u mreži bivšeg monopolista

		cijena usluge započinjanja (originacije) poziva (1 min)
EU 27	Država	EURcent
	Francuska*	-
	Velika Britanija	0,317
	Estonija	0,456
	Švedska	0,470
	Italija	0,523
	Danska	0,526
	Irska	0,537
	Cipar	0,565
	Portugal	0,608
	Belgija	0,667
	Poljska	0,707
	Njemačka	0,745
	Luksemburg	0,747
	Mađarska	0,769
	Španjolska	0,800
	Nizozemska	0,835
	Malta	0,853
	Grčka	0,860
	Rumunjska	0,915
	Slovačka	0,971
Austrija	0,995	
Bugarska	1,049	
Slovenija	1,100	

	Češka	1,130
	Litva	1,172
	Latvija	1,543
	Finska	2,350

* u navedenoj zemlji usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini nije predmet regulacije

U tablicama je prikazana jedinstvena cijena jedne minute usluge započinjanja (originacije) poziva za sve zemlje EU u kojima navedena usluga postoji i to na način da su zemlje poredane po visini cijene usluge započinjanja (originacije) poziva, počevši od zemlje koja ima najnižu cijenu za navedenu uslugu.

Budući da je u statističkoj analizi najčešća mjera “prosjeaka” srednja vrijednost (aritmetička sredina), Agencija je odlučila izračunati istu, a kako bi dobila prosječnu cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u zemljama EU.

Nadalje, napominjemo kako je važno utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (eng. *outliers*). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila i trećeg ili gornjeg kvartila⁶⁴, kao i interkvartila⁶⁵. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja Agencija je utvrdila donje i gornje granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Formule za izračun:

- prvi kvartil: $Q1=N/4$
- treći kvartil: $Q3=3N/4$
- interkvartil: $Iq=Q3-Q1$
- donja granica: $Q1-1,5Iq$
- gornja granica: $Q3+1,5Iq$

Uzimajući u obzir prethodno navedeno Agencija smatra kako bi se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebale ukloniti.

Osim gore navedenog, a u vezi utvrđivanja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, Agencija smatra da način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva koji se temelji na naplaćivanju usluge uspostave poziva, a koja se naplaćuje po pozivu, nije opravdan. Naime, HT, drugim operatorima, istu uslugu obračunava na dva načina. Kako je i navedeno u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na

⁶⁴ Kvantili su vrijednosti numeričke varijable koji niz ureden po veličini dijele na q jednakih dijelova. Kvantili koji dijele statistički niz na 4 jednaka dijela nazivaju se kvartilima. Kako je u ovom slučaju red kvantila q=4 postoje tri kvartila, prvi ili donji, drugi kvartil ili medijan i treći ili gornji kvartil.

⁶⁵ Interkvartil je apsolutna mjera disperzije. To je raspon varijacije središnjih 50% članova niza uredenih podataka.

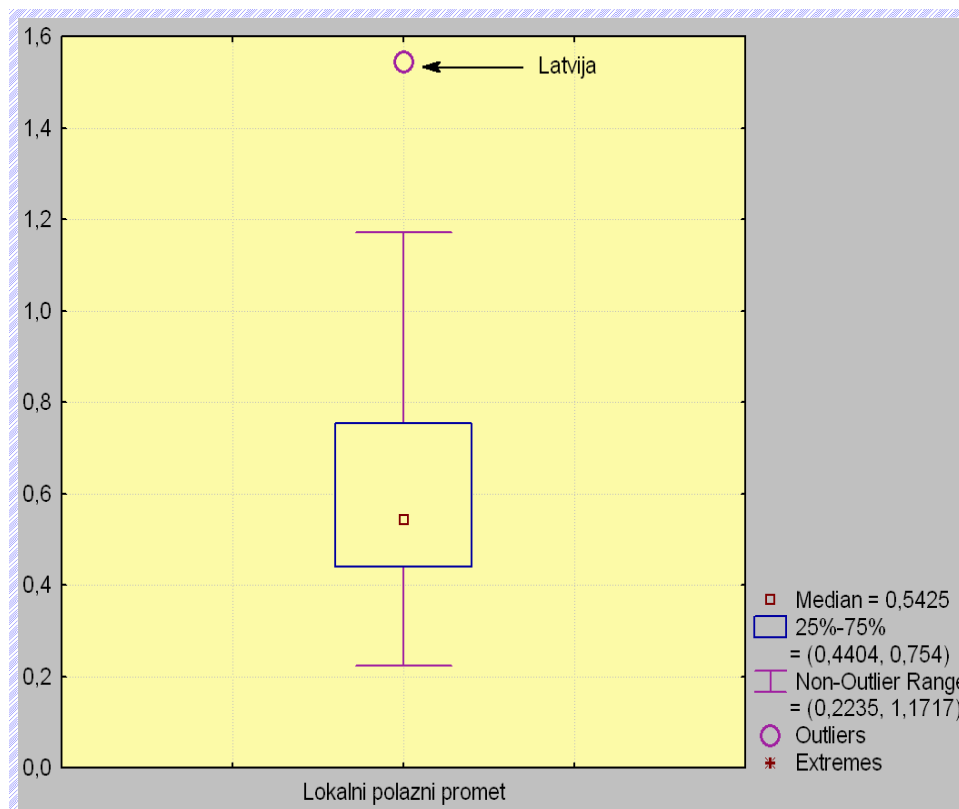
fiksnoj lokaciji“, Agencija smatra da treba uskladiti način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva između postojećih operatora na tržištu tako da se način obračuna usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži HT-a uskladi s načinom obračuna iste usluge kod većine operatora. Sukladno tome, budući da je usluga započinjanja (originacije) poziva kao jedna od usluga međupovezivanja usporediva s uslugom završavanja (terminacije) poziva, treba u istom smjeru odrediti i način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da dva načina obračuna iste usluge od strane HT-a nisu opravdana i u nastavku dokumenta Agencija određuje cijene usluge započinjanja (originacije) poziva samo po trajanju poziva.

8.1.4.1.1. Usluga započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini

Slijedom navedenog, te sukladno provedenoj analizi cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama EU, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavlja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u Latviji te ista nije uzeta u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama EU. Prethodno navedeno prikazano je na slici 13. i u tablici 10.

Slika 13. Box-Plot dijagram (Box-and-Whisker-Plot)

Tablica 10. Izračun srednje vrijednosti cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini

		cijena usluge započinjanja (originacije) poziva (1 min)
EU 26	Država	EURcent
	Velika Britanija	0,224
	Italija	0,299
	Cipar	0,325
	Francuska	0,334
	Irska	0,390
	Švedska	0,428
	Danska*	0,440
	Portugal	0,448
	Estonija	0,456
	Njemačka	0,460
	Grčka	0,470
	Belgija	0,472
	Španjolska	0,535
	Nizozemska	0,550
	Slovačka	0,551
	Luksemburg	0,570
	Poljska	0,595
	Mađarska	0,620
	Austrija	0,650
	Bugarska**	0,754
	Rumunjska	0,790
	Slovenija	0,810
	Malta	0,853
	Češka	0,895
	Litva	1,172
Latvija***	1,543	
Prosječna cijena €c/min	0,564	
Prosječna cijena lp/min	4,043	
Prosječna cijena kn/min	0,040	

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Slijedom izračuna u tablici 10., srednja vrijednost svih cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u preostalim 25 zemalja EU iznosi 0,040 kn/min, i prema navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 10., Agencija je izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini Agencija je zadržala pretpostavku prema kojoj cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa)

u omjeru 67,55%:32,45%⁶⁶, izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na lokalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 11.

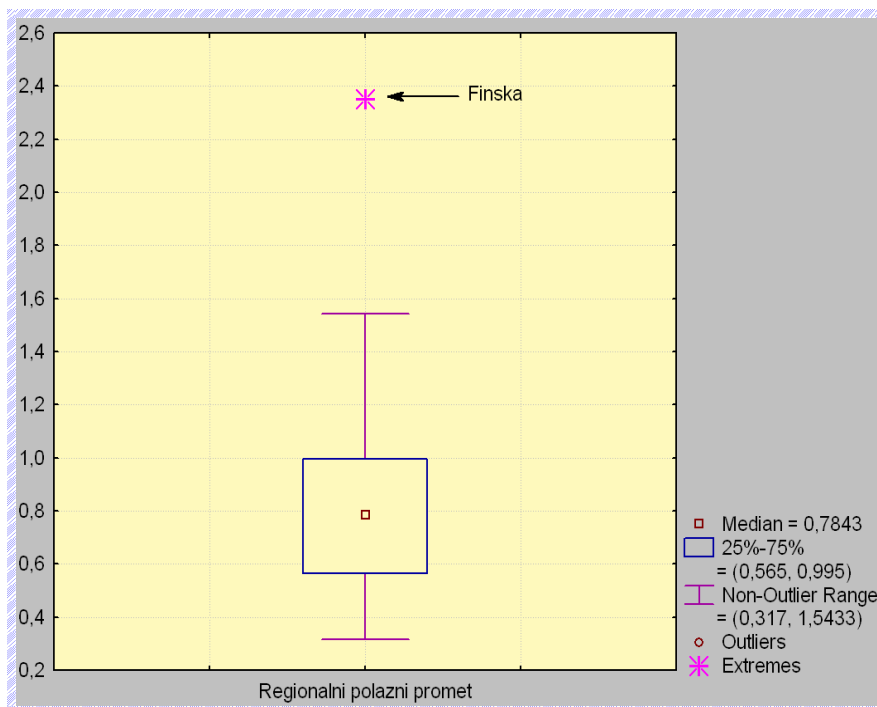
Tablica 11. Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na lokalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	ORIGINACIJA
	LOKALNA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,048
vrijeme slabog prometa	0,024

8.1.4.1.2. Usluga započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (eng. *single tandem*)

Isto tako, analizom cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavlja cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u Finskoj te, u skladu s gore navedenim, ista nije uzeta u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama EU. Prethodno navedeno prikazano je na slici 14. i u tablici 12.

Slika 14. Box-Plot dijagram (Box-and-Whisker-Plot)

⁶⁶ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi započinjanja (originacije) poziva)

Tablica 12. Izračun srednje vrijednosti cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini

		cijena usluge započinjanja (originacije) poziva (1 min)
EU 26	Država	EURcent
	Velika Britanija	0,317
	Estonija	0,456
	Švedska	0,470
	Italija	0,523
	Danska	0,526
	Irska	0,537
	Cipar*	0,565
	Portugal	0,608
	Belgija	0,667
	Poljska	0,707
	Njemačka	0,745
	Luksemburg	0,747
	Mađarska	0,769
	Španjolska	0,800
	Nizozemska	0,835
	Malta	0,853
	Grčka	0,860
	Rumunjska	0,915
	Slovačka	0,971
	Austrija**	0,995
	Bugarska	1,049
	Slovenija	1,100
	Češka	1,130
	Litva	1,172
	Latvija	1,543
	Finska***	2,350
Prosječna cijena €/min	0,794	
Prosječna cijena lp/min	5,699	
Prosječna cijena kn/min	0,057	

*prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost svih cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u preostalim 25 zemalja EU, a što je vidljivo iz tablice 12., iznosi 0,057 kn/min, i prema gore navedenim objašnjenjima uključuje sve naknade za uspostavu i trajanje poziva u svim vremenskim intervalima (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa).

Nadalje, na temelju podataka u tablici 12., Agencija je izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini, a koja se temelji na prosjeku zemalja EU, koje su kao referentne vrijednosti, prema metodologiji navedenoj gore u tekstu, ušle u izračun.

Pri izračunu cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini Agencija je zadržala pretpostavku prema kojoj cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge započinjanja (originacije) poziva

u vremenu jakog prometa te je na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 67,55%:32,45%⁶⁷, izračunala cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini, koja se temelji na metodi referentnih vrijednosti na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentnim tržištima, iznosi kako slijedi u tablici 13.

Tablica 13. Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	ORIGINACIJA
	REGIONALNA ⁶⁸
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,068
vrijeme slabog prometa	0,034

8.1.4.1.3. Usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*)

Vežano uz uslugu započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*), Agencija je analizom predmetnog tržišta, zajedno sa zaključcima iz dokumenta o utvrđivanju tržišta prijenosa (tranzita) poziva, zaključila kako slijedi u tekstu. Analizom tržišta i podataka iz dostavljenih upitnika vidljivo je da se usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini, u prvom polugodištu 2008. godine, kao zadnjem razdoblju obuhvaćenom upitnikom, nije koristila. Isto tako, važno je napomenuti, da je radi povijesnih razloga, a što je spomenuto i u dokumentu o utvrđivanju tržišta prijenosa (tranzita) poziva, većina mreža novih operatora spojena s mrežom HT-a u svim regionalnim točkama. Iz navedenog je Agencija zaključila da, iako je cijena iste usluge u Republici Hrvatskoj iznad europskog prosjeka, u prvoj godini trajanja analize cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini treba ostati na istoj razini na kojoj je i bila u trenutku slanja upitnika, ali s naglaskom da se, kako već navedeno, cijena treba odnositi samo na trajanje poziva, kao i da cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu slabog prometa iznosi 50% cijene usluge započinjanja (originacije) poziva u vremenu jakog prometa.

Slijedom svega navedenog, cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a na nacionalnoj razini iznosi kako je prikazano u tablici 14.

Tablica 14. Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini u mreži HT-a

HT d.d.	ORIGINACIJA
	NACIONALNA
	kn/min
vrijeme jakog prometa	0,130
vrijeme slabog prometa	0,065

⁶⁷ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže (poglavlje o usluzi započinjanja (originacije) poziva)

⁶⁸ cijena usluge započinjanja (originacije) poziva za pristup uslugama s dodanom vrijednosti u mreži drugog operatora treba biti jednaka cijeni započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini (vrijeme jakog prometa)

U svakoj sljedećoj godini trajanja ove analize, dok se cijene usluga započinjanja (originacije) poziva budu temeljile na metodi referentnih vrijednosti, usluga započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini treba zadržati isti omjer u odnosu na cijenu usluge započinjanja (originacije) poziva na regionalnoj razini.

Navedeni stav Agencije vezan za uslugu započinjanja (originacije) poziva na nacionalnoj razini proizlazi iz specifičnosti tržišta započinjanja (originacije) poziva u Republici Hrvatskoj, odnosno iz specifičnosti međupovezivanja operatora u Republici Hrvatskoj od početka liberalizacije tržišta. Agencija smatra da će se navedenim načinom nadzora cijena zaštititi postojeća ulaganja operatora i isto tako poticati nove operatore da ulažu u vlastitu infrastrukturu, odnosno da se s vremenom spoje u više točaka i približe krajnjem korisniku.

Sukladno svemu prethodno navedenom, Agencija određuje obvezu nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

1. HT je obvezan nove cijene usluga započinjanja (originacije) poziva koje su navedene u tablici 15. započeti primjenjivati dana 01. siječnja 2010. godine.

Tablica 15. Cijena usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a

	<i>Cijene usluge započinjanja (originacije) poziva iz mreže HT-a</i>		
	LOKALNI polazni promet	REGIONALNI polazni promet	NACIONALNI polazni promet
	HRK/min		
vrijeme jakog prometa	0,048	0,068	0,130
vrijeme slabog prometa	0,024	0,034	0,065

2. HT je obvezan nove cijene usluge započinjanja (originacije) poziva iz vlastite mreže ugraditi u standardnu ponudu međupovezivanja i primijeniti po proteku jedne godine od primjene cijena usluge započinjanja (originacije) poziva navedenih pod točkom 1. HT je obvezan, 60 dana prije primjene novih cijena usluge započinjanja (originacije) poziva, provesti postupak provjere cijena započinjanja (originacije) poziva u vlastitoj mreži na temelju metodologije koja je objašnjena u ovom poglavlju dokumenta i to na temelju posljednjih dostupnih vrijednosti;
3. HT je obvezan, svaku sljedeću godinu, provoditi postupak iz točke 2. sve do trenutka dok se cijene ne budu određivale na temelju metodologije troškovnog računovodstva (troškovni model) spomenute u ovom poglavlju.

Nadalje, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, Agencija smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i Agenciji, promjenu cijena započinjanja (originacije) poziva koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena započinjanja (originacije) poziva za svaku godinu od strane Agencije.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene započinjanja (originacije) poziva koje

će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro⁶⁹. S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji za najmanje 10% Agencija će biti u mogućnosti implementirati novu cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.⁷⁰

Nadalje, u vezi s ostalim naknadama za pružanje usluge odabira i predodabira operatora, a koje nisu vezane uz uslugu započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, npr. implementacija koda odabira operatora, jednokratna naknada u svrhu implementacije CPS funkcionalnosti, jednokratna naknada za uspostavu CPS usluge po korisničkom telefonskom broju, itd., Agencija naglašava da će, sukladno regulatornoj obvezi koja je određena u ovom poglavlju, navedene naknade biti troškovno usmjerene u trenutku kada završi projekt koji je naveden gore u tekstu.

Slijedom navedenog, Agencija određuje da će do tog trenutka nadzor cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, biti postavljen na način da cijene navedenih usluga koje HT nudi operatoru moraju biti **razumne, opravdane i ne smiju predstavljati zapreku korištenja usluga odabira i predodabira operatora na tržištu.**

Agencija će redovno provjeravati usklađenost cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, s regulatornim obvezama koje su određene i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

⁶⁹ Primjer za prvu godinu. U slučaju da u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, HT će biti u mogućnosti cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 8.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize, cijena započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,040 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno 0,057 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0445 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno, 0,0626 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva. Posljedično, cijena usluge lokalnog započinjanja (originacije) poziva koju bi HT bi u navedenom slučaju naplaćivao, iznosila bi 0,053 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0265 kn/min u vrijeme slabog prometa. Isto tako, HT bi bio u mogućnosti uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva naplaćivati u iznosu od 0,074 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,037 kn/min u vrijeme slabog prometa.

⁷⁰ Primjer za prvu godinu. U slučaju da se u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci smanji barem 10% (1€=6,4573 kn), u odnosu na tečaj koji je Agencija primijenila u ovoj analizi (1€=7,1748 kn), Agencija će biti u mogućnosti cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 8.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize, cijena započinjanja (originacije) poziva u mreži operatora, odnosno, HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,040 kn/min, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 6,4573 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0364 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno, 0,0512 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva. Posljedično, cijena usluge lokalnog započinjanja (originacije) poziva koju bi HT bi u navedenom slučaju naplaćivao, iznosila bi 0,043 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0215 kn/min u vrijeme slabog prometa. Isto tako, Agencija bi bila u mogućnosti uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva u mrežu HT-a odrediti u iznosu od 0,061 kn/min u vrijeme jakog, odnosno 0,0305 kn/min u vrijeme slabog prometa.

8.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja⁷¹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Agencija osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu sa člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravredno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom Agencije iz članka 56. ovoga Zakona.

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije Agencija može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ukoliko bi objava istih pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu s člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprečavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

Prema odredbama članka 57. ZOT-a obveza računovodstvenog razdvajanja je bila propisana HT-u automatski, po sili zakona, u trenutku kada je proglašen operatorom sa znatnijom tržišnom snagom. Također, stavkom 5. navedenog članka je određeno da Vijeće Agencije svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, Vijeće Agencije je 18. studenoga 2008. godine donijelo rješenje⁷² kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, i to na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“.

S obzirom da je analizom provedenom u ovom dokumentu utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija je odredila da se navedena regulatorna obveza treba zadržati čime bi se spriječili ranije navedeni problemi na tržištu, te se sukladno tome HT-u određuje regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

⁷¹ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

⁷² klasa: 130-01/06-01/09, ur.broj: 376-11-18

Agencija smatra da se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja, rješavaju sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 7.2.4.1. i 7.2.4.2. i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi dovesti do istih rezultata na tržištu. Isto tako, Agencija smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije, transparentnosti i nadzora cijena. Sukladno navedenom, Agencija je odredila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u i to kao dopunsku obvezu obvezama nediskriminacije i transparentnosti.

Vijeće Agencije je, kako je gore i navedeno, odredilo obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u, koja se odnosi na tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i koje je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određeno pod nazivom „Segment 4 – Započinjanje (originacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji“. Naime, navedenim dokumentom je definiran način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koje HT treba provesti u praksi, a kako bi se provela regulatorna obveza računovodstvenog odvajanja sukladno odredbama ZOT-a.

Nastavno, Agencija je u ovom poglavlju, na temelju odredbi ZEK-a, odredila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja HT-u, koja je istovjetna obvezi računovodstvenog razdvajanja čiji je način provedbe Vijeće Agencije odredilo rješenjem od dana 18. studenog 2008. godine. S obzirom na navedeno, HT je obavezan provesti odredbe navedenog rješenja koje se odnose na tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koje je u navedenom rješenju, odnosno, dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određeno pod nazivom „Segment 4 – Započinjanje (originacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji“.

Agencija određuje HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji od ostalih veleprodajnih i maloprodajnih tržišta, a kako bi mogla provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluge započinjanja (originacije) poziva u mrežu HT-a, odnosno, utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluge započinjanja (originacije) poziva, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za usluge definirane na tržištu započinjanja (originacije) poziva odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim operatorima, kao i transfernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

HT bi, pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja, morao osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja zbog kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, i zbog onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je važno imati kontrolu nad transfernim

naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta započinjanja (originacije) poziva na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo je li operator unakrsno subvencionira usluge i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje Agencija odredi operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne koristima koje su posljedica ispunjenja te obveze. Iako određivanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, Agencija smatra da bi korist od obveze, koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), bila puno veća od troškova koji bi se kao rezultat određivanja navedene obveze pojavili. Predmetnom regulatornom obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

8.1.6. Odabir i predodabir operatora

Ako na temelju postupaka analize tržišta Agencija utvrdi da operator ima značajnu tržišnu snagu u pružanju priključka i omogućivanju korištenja javne telefonske mreže na nepokretnoj lokaciji, ili na odgovarajućem veleprodajnom tržištu, odlukom će obvezati tog operatora da svojim pretplatnicima omogući pristup uslugama bilo kojeg međusobno povezanog operatora javno dostupnih telefonskih usluga, i to na sljedeće načine:

- pružanjem usluge odabira operatora, biranjem predbroja za odabir operatora, za svaki pojedinačni poziv,
- pružanjem usluge predodabira operatora, s mogućnosti poništavanja unaprijed programiranog odabira biranjem predbroja za odabir operatora, za svaki pojedinačni poziv.

Regulatornom obvezom pristupa definiranom u poglavlju 8.1.1. ovog dokumenta, HT je dužan pružiti pristup u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva za usluge odabira i predodabira operatora na način da se dopusti implementacija funkcionalnosti odabira i predodabira operatora za sve vrste poziva.

Slijedom navedenog Agencija zajedno s regulatornom obvezom pristupa definiranom u poglavlju 8.1.1. ovog dokumenta određuje HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, sljedeće obveze:

1. pružanje usluge odabira operatora, biranjem predbroja za odabir operatora, za svaki pojedinačni poziv;
2. pružanje usluge predodabira operatora, s mogućnosti poništavanja unaprijed programiranog odabira biranjem predbroja za odabir operatora, za svaki pojedinačni poziv.

Agencija smatra da su, određivanjem ove regulatorne obveze i regulatorne obveze pristupa definirane u poglavlju 8.1.1., spriječene prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirane u poglavlju 7.2.1.. U skladu s regulatornom obvezom definiranom ovim poglavljem i regulatornom obvezom pristupa, HT je dužan ponuditi uslugu odabira i predodabira operatora svim operatorima na tržištu koji navedenu uslugu budu zatražili. Operatorima kojima je

navedena usluga već omogućena, HT ne smije uskratiti pružanje navedene usluge, a što je i definirano obvezom pristupa.

U provođenju ove regulatorne obveze, HT je dužan prilagoditi komutaciju na kojoj su priključeni krajnji korisnici kojima je HT pristupni operator, na način da se pozivi navedenih krajnjih korisnika za koje je usluga predodabira operatora omogućena, automatski prenose prema mreži operatora kojeg su krajnji korisnici odabrali, a bez potrebe biranja kratkog koda za odabir operatora od strane krajnjih korisnika. U svakom slučaju, krajnji korisnik, kojem je HT pristupni operator, može u bilo kojem trenutku zaobići unaprijed programiran predodabir operatora biranjem kratkog koda za odabir operatora posebno za svaki poziv.

U skladu s gore navedenim regulatornim obvezama, HT je obvezan operatoru, temeljem zahtjeva, omogućiti uslugu predodabira operatora za javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, za krajnjeg korisnika kojem je HT pristupni operator, s potpunom funkcionalnošću, segmentacija usluge po različitim vrstama poziva, i to kako slijedi:

- nacionalni pozivi;
- lokalni pozivi;
- pozivi prema pokretnim mrežama;
- međunarodni pozivi;
- pozivi prema uslugama s dodanom vrijednosti⁷³;
- svi pozivi.

Sve gore navedene vrste poziva, osim funkcionalnosti „svi pozivi“, HT je dužan pružiti operatoru i u sklopu usluge odabira operatora.

Detalji vezani uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora (tehničke specifikacije, uvjeti, rokovi, cijene, itd.), u skladu s obvezom transparentnosti, trebaju biti definirani u Standardnoj ponudi međupovezivanja HT-a i to na način da nisu u suprotnosti s regulatornim obvezama koje su HT-u određene ovim dokumentom.

HT je obvezan uslugu odabira i predodabira operatora s pojedinim operatorom ugovoriti ugovorom o međupovezivanju.

8.1.7. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Isto tako, Agencija je u poglavlju 7.2.2.3. ovog dokumenta navela prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku Agencija ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu budući da navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je propisano člankom 66. stavkom 3. ZEK-a koji jasno kaže da operatori, koji su od drugih

⁷³ sukladno planu numeriranja

operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o međupovezivanju, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁷⁴.

U svrhu učinkovitog provođenja regulatornih obveza sadržanih u 8. poglavlju ovog dokumenta, Agencija, prema potrebi, daje odgovarajuće provedbene upute operatorima sa značajnom tržišnom snagom kojih su se isti obvezni pridržavati.

⁷⁴ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „*Access Directive*“)

9. Prilozi

9.1. Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

 REPUBLIKA HRVATSKA AGENCIJA ZA ZAŠTITU TRŽIŠNOG NATJECANJA CROATIAN COMPETITION AGENCY	REPUBLIKA HRVATSKA HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2">Primljeno: 3.4.2009 9:45:23</td> </tr> <tr> <td>Klasifikacijska oznaka 344-01/09-01/737</td> <td>Org. jed. -11</td> </tr> <tr> <td>Urudžbeni broj: 580-09-1</td> <td>Pril. Vrij. 0 0</td> </tr> </table> <small>d1093411</small>	Primljeno: 3.4.2009 9:45:23		Klasifikacijska oznaka 344-01/09-01/737	Org. jed. -11	Urudžbeni broj: 580-09-1	Pril. Vrij. 0 0
Primljeno: 3.4.2009 9:45:23							
Klasifikacijska oznaka 344-01/09-01/737	Org. jed. -11						
Urudžbeni broj: 580-09-1	Pril. Vrij. 0 0						
Klasa: 031-01/2009-01/17 Urbroj: 580-05-09-45-2 Zagreb, 26. ožujka 2009.							
HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE n/r g. Gašpera Gačine, predsjednika Vijeća Agencije Jurišićeva 13 10000 Zagreb							
Predmet: Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije <ul style="list-style-type: none"> - zahtjev za davanjem mišljenja o mjerodavnim tržištima - stručno mišljenje; dostavlja se 							
Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Agencija) zaprimila je 10. ožujka 2009. zahtjev Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: HAKOM) kojim traži mišljenje Agencije o zaključcima koji se tiču određivanja mjerodavnih tržišta sukladno Zakonu o elektroničkim komunikacijama („Narodne novine“, broj 73/08; dalje: Zakon) i prijedloga Odluka donesenih u svezi istih.							
Agencija je izvršila uvid u prijedloge Odluka, te je na temelju odluke Vijeća za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Vijeće), u smislu članka 29. stavka 1., članka 34. i članka 35. stavka 1. točke 6. Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, sa 11. sjednice, održane 26. ožujka 2009. donijela sljedeće:							
M I Š L J E N J E							
Prijedlozi Odluka koje je Agenciji dostavila Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.							
<u>Obrazloženje</u>							
U postupku javne rasprave, HAKOM je dostavio Agenciji analize slijedećih tržišta: tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu							
CROATIA, 10000 Zagreb, Savska cesta 41, tel.: +385 1 617 64 48, fax.: +385 1 617 64 50 e-mail: agencija.ztn@aztn.hr http://www.aztn.hr							

komunikacijsku mrežu, tržište prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži, tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža, tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu i tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama, kao i prijedloge Odluka temeljenih na navedenim analizama.

Uvidom u prijedloge Odluka, Agencija je utvrdila kako je riječ o dokumentima tehničkog karaktera koje je HAKOM donio u okviru svojih regulatornih nadležnosti, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Međutim, Agencija u konkretnim postupcima vezanim uz poduzetnike koji djeluju na tržištu telekomunikacijskih usluga, u svakom pojedinom slučaju individualno utvrđuje mjerodavno tržište, koje se ne mora nužno poklapati s mjerodavnim tržištima koja je HAKOM utvrdio *ex ante*.

Predsjednica Vijeća
za zaštitu tržišnog natjecanja

Olgica Sprevec

9.2. Prilog B – komentari na tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i osvrt Agencije na navedene komentare

9.2.1. Komentari HT-Hrvatskih Telekomunikacija d.d.

9.2.1.1. Uvodno

1. Analiza utjecaja regulatornih obveza

Postupak analize tržišta u elektroničkim komunikacijama ključno je regulatorno pitanje s obzirom da će rezultati i zaključci provedene analize, a osobito predložene regulatorne obveze imati bitan učinak na poslovanje operatora na tržištu i ključan učinak na vrijednost hrvatskog gospodarstva u cijelosti. Ono što je bitno je opravdanost regulatornih obveza i način određivanja istih što je, kako HT navodi, *Agencija propustila učiniti*.

Međutim, Agencija napominje kako je postupak analiza tržišta proveden u potpunosti u skladu sa ZEK-om te je propisala isključivo i samo one regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom koje će omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta u ispravnom smjeru od koje će u konačnici imati koristi gospodarstvo u cijelosti, odnosno, propisala je one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se pojavili ili bi se mogli pojaviti na pojedinom mjerodavnom tržištu.

Dakle, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza konkretnom operatoru sa značajnom tržišnom snagom, što, upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na svakom pojedinom mjerodavnom tržištu. Čini se kako je prevelika pozornost HT-a posvećena razumijevanju uvodnog dijela u kojem Agencija teoretski navodi moguće prepreke, rezultirala nedostatkom iste u nastavku, s obzirom da je ispušten dio u kojem je Agencija uzela u obzir samo određene prepreke koje je u potpunosti obradila uzimajući u obzir odnose na pojedinom analiziranom mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Nadalje, Agencija se slaže s navodima HT-a da je ICT sektor bitan pokretač proizvodnje gospodarstva koji doprinosi rastu proizvodnje. Međutim, dužnost Agencije je omogućiti uvjete za rad ostalim (alternativnim) operatorima pokretnih i nepokretnih mreža koji će uz ispravnu regulaciju tržišta također biti u mogućnosti ulagati značajna financijska sredstva koja će zajedno s investicijskim ulaganjima operatora sa značajnom tržišnom snagom omogućiti efikasan razvoj tržišta elektroničkih komunikacija, a što će u konačnici doprinijeti razvoju gospodarstva u cijelosti.

2. Vremenska dimenzija analize tržišta

Vezano uz komentar HT-a da iz analize *nije razvidno na koje se vremensko razdoblje analiza tržišta odnosi*.

Naime, sukladno članku 52. ZEK-a Agencija postupak analize tržišta provodi najmanje svake tri godine iz čega proizlazi da može novu analizu tržišta provesti u bilo kojem trenutku unutar te tri godine. Nastupanje okolnosti koje su od presudnog značaja za tržište zahtijevalo bi provođenje nove analize tržišta. Iz navedenog razloga Agencija se nije u mogućnosti obvezati da će se nova analiza tržišta provesti za točno tri godine, već Agencija jedino može naglasiti

da će, u slučaju nenastupanja izvanrednih okolnosti koje bi mogle imati presudan utjecaj na tržište, proces analize tržišta provoditi jednom u tri godine. Navedena konstatacija je u postupnosti u skladu sa ZEK-om.

3. Način provedbe i trajanje javne rasprave

Zbog važnosti ovog postupka držimo neprikladnim način na koji je Agencija u konkretnom slučaju pristupila postupku analize, provodeći paralelnu analizu svih devet veleprodajnih tržišta te ostavljajući manje od dva mjeseca za javnu raspravu po pitanju provedenih tržišnih analiza.

Sukladno članku 22. ZEK-a Agencija je obvezna prije donošenja odluke od znatnijeg utjecaja na mjerodavno tržište objaviti prijedlog odluke ili drugog upravnog akta u svrhu provedbe javne rasprave kako bi se svim zainteresiranim stranama omogućilo davanje mišljenja, primjedaba i prijedloga. Agencija je u ovom procesu postupila u potpunosti u skladu sa ZEK-om.

Nadalje, a opet u skladu sa ZEK-om, Agencija je odredila rok za koji je smatrala da je dovoljan kako bi se svim zainteresiranim stranama omogućilo da iznesu svoja mišljenja, primjedbe i prijedloge. Dodatno, napominjemo kako je očito da je Agencija dobro prosudila, budući da je komentare zaprimila u važećem roku.

4. Ukidanje regulatornih obveza određenih temeljem Zakona o telekomunikacijama iz 2003. g.

Vežano uz prijedlog HT-a da se u tekstu svake odluke za pojedino mjerodavno tržište jasno navede da na temelju provedenog postupka analize mjerodavnog tržišta, a u skladu sa člankom 128. ZEK-a, prestaju važiti i primjenjivati se sve regulatorne obveze na tim tržištima, a koje su određene ili propisane Zakonom o telekomunikacijama (NN 122/03, 158/03, 60/04, 70/05) i podzakonskim propisima donesenim temeljem istog, a zbog, kako HT navodi, pravne sigurnosti te izbjegavanja paralelne primjene propisa, Agencija napominje kako su sve odluke donesene od strane Agencije u skladu sa mjerodavnim zakonskim i podzakonskim propisima.

9.2.1.2. Komentari HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d. na analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih telefonskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

1. Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

„¹⁹ B-net Hrvatska d.o.o. pruža javno dostupnu telefonsku uslugu kao daljnju prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga u suradnji s društvom Voljatel d.o.o. te stoga nije obuhvaćen ovom analizom.“

Iz konkretnog obrazloženja HT-u nije jasno o kakvoj se „suradnji“ radi te radi čega bi takva „suradnja“ bila ključna za izuzimanje određenog operatora iz analize tržišta, niti je iz istoga razvidno radi čega bi takvo izuzimanje B-net-a iz analize tržišta bilo opravdano.

B-net uslugu pruža u skladu s odredbama članka 6. stavaka 5. i 6. Pravilnika o telekomunikacijskim uslugama kao daljnju prodaju (preprodaju) telekomunikacijskih usluga, u suradnji s društvom Voljatel d.o.o. ili s drugim davateljima telekomunikacijskih govornih usluga koji imaju propisanu dozvolu za pružanje javnih govornih usluga (dalje u tekstu:

"pristupni operator"), pri čemu je Voljatelj d.o.o. (ili drugi davatelj usluga) pretplatnikov pristupni operator, za što prema mišljenju Hrvatske agencije za telekomunikacije (klasa 344-04/06-01/114 ur.broj: 376-061-06-2 VB/VŠ) od 26. lipnja 2006. godine B.net-u nije potrebna posebna dozvola za pružanje javnih govornih usluga.

Budući da je predmet analize veleprodajno tržište usluge započinjanja (originacije) poziva iz određene javne komunikacijske mreže, za potrebe iste koristili su se podaci onih operatora koji navedenu uslugu i pružaju. S obzirom da iz mreže B-net-a promet ne započinje, odnosno da B-net ne pruža usluge samom sebi, već ih „kupuje“ od Voljatelja, nisu mogli biti zatraženi, ni uključeni, podaci B-net-a, već su se kao vjerodostojni koristili podaci od Voljatelj-a. Naime, u analizu je uključen promet Voljatelj-a, a u kojem su sadržane i minute Voljatelj-a (za vlastite potrebe) i minute B-net-ovih korisnika. Neutemeljeni su stoga navodi HT-a „...nije jasno niti dovoljno za isključenje jednog od operatora iz analize tržišta na kojemu posluje...“ odnosno komentar „*Smatramo nužnim uključiti sve operatore koji posluju na određenom tržištu u analizu konkretnog tržišta, jer će u protivnom analiza tržišta biti nepotpuna, što dovodi u pitanje njenu vjerodostojnost.*“ budući da podaci trgovačkog društva Voljatelj d.o.o. prikupljeni upitnicima, a obuhvaćeni analizom uključuju i promet trgovačkog društva B-net Hrvatska d.o.o. zbog čega je provedena analiza potpuna, a njena vjerodostojnost, suprotno navodima HT-a, neupitna.

Temeljem iste logike, kada je riječ o usluzi započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT je dostavio podatke za uslugu započinjanja (originacije) poziva za CPS koji prodaje drugim operatorima (npr. OT-Optima Telekom-u d.d.) dok je Optima Telekom u svom upitniku dostavila samo onu originaciju koju pruža za vlastite potrebe.

Nadalje, a vezano uz komentar u kojem HT obrazlaže kako Agencija navodi da *HT između ostalog pruža i elektroničke komunikacijske usluge kao što je VoIP te da navedeno nije u skladu s prethodnim odlukama, odnosno mišljenjima Agencije.*

Agencija je u rečenici *HT je kroz godine razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup Internetu*, s tehničkog stajališta navela da HT nudi VoIP, odnosno govorne usluge putem internetskog protokola, s naglaskom na IP odnosno na prijenos različit od komutacije kanala. No u daljnjem dijelu teksta definirano je da je usluga Net Phone Paketi SME, koja pomoću posebnog virtualnog kanala ima odvojen prijenos podataka od govora, javna govorna usluga u nepokretnoj mreži koja se pruža putem IP tehnologije. Iz toga je vidljivo da Agencija nije bila nedosljedna u tretmanu pojedinih usluga.

2. Određivanje mjerodavnog tržišta

Nastavno na navode HT-a kako *dokument ne sadrži prikaz konkretnih rezultata provedenog testa, što znači da u tekstu nedostaju najvažniji podaci za procjenu (a time i provjeru) zaključaka Agencije po pitanju zamjenjivosti usluge*, Agencija navodi sljedeće:

Test hipotetskog monopolista (dalje u tekstu: SSNIP test⁷⁵) je formalne ekonomske prirode i kao takav zamjena *ad hoc* određivanju mjerodavnog tržišta. Osnova SSNIP testa jest hipoteza

⁷⁵ SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

ili pretpostavka pa je stoga i sama srž testa hipotetskog monopolista predviđanje; procjena najvjerojatnijeg ishoda, a nipošto dokazivanje. SSNIP test podrazumijeva razmatranje usluge i predviđanje/nagađanje/pretpostavljanje kako bi na prodaju i, posljedično zaradu hipotetskog monopolista u odsustvu regulacije, utjecao mali, ali značajan, trajni rast cijena (5-10%) promatrane usluge. SSNIP test moguće je (dakle ne i potrebno ili nužno) provesti empirijskom procjenom.

Uporište same empirijske procjene su podaci prikupljeni istraživanjem tržišta (ispitivanjem korisnika i tržišta. S obzirom da su konkretni podaci potrebni za empirijsko provođenje ovog testa rijetko dostupni nacionalnim regulatornim tijelima, napominjemo kako ni europska praksa nije usmjerena na prikupljanje niti prikazivanje konkretnih rezultata SSNIP testa. Naime, i prema viđenju IRG-a⁷⁶, SSNIP test je hipotetski eksperiment koji nacionalna regulatorna tijela provode vrlo često uz nedostatak odgovarajućih informacija ili podataka (npr. cjenovna elastičnost). Pri tome, IRG uvažava korist dostupnih/postojećih podataka (npr. prošle promjene cijena), međutim napominje kako dostupnost ovakvih ili sličnih podataka nikako ne smije biti promatrana kao *conditio sine qua non*, ni za provođenje SSNIP testa, niti za određivanje tržišta. SSNIP test trebao bi, prije svega, doprinijeti pronalasku uzročno-posljedičnih veza i donošenju logičnih zaključaka u određenim situacijama u kojima se, eventualno postojeći podaci također mogu iskoristiti, međutim, postojanje istih za uspješno provođenje SSNIP testa nije obavezno.

U skladu s navedenim, Agencija je na temelju SSNIP testa iznijela samo zaključke koji su i više nego očiti s obzirom da proizlaze iz jasnih i nedvosmislenih situacija na koje se navedeni test i odnosi.

3. Zamjenjivost na strani potražnje-maloprodajna razina

Pozivi započeti iz pokretnih mreža kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretnih mreža

HT dovodi u pitanje konstataciju Agencije o nezamjenjivosti poziva započetih iz pokretnih mreža pozivima iz nepokretnih mreža, odnosno o pravilnom određivanju tržišta te posljedično nametanju određenih regulatornih obveza, poglavito po pitanju sniženja postojećih cijena originacije poziva u nepokretnim mrežama.

Naime, HT navodi da nije jasno kako Agencija iz zaključka da je korisnik u mogućnosti zamijeniti samo pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne mreže, ali ne i obrnuto izvodi zaključak da se pozivi započeti iz pokretnih mreža ne mogu smatrati zamjenskom uslugom pozivima iz nepokretnih mreža. Suprotno zaključcima Agencije HT smatra kako se poglavito u slučaju razmatranja funkcionalnosti, pozivi započeti iz pokretnih mreža imaju smatrati zamjenskom uslugom pozivima iz nepokretnih mreža.

Zaključke Agencije koje HT navodi kao sporne nisu nikako u suprotnosti. Naime, zaključak da se samo pozivi iz nepokretne mogu zamijeniti pozivima iz pokretne, a ne i obrnuto, ne znači automatski da su navedeni pozivi i zamjenjivi. Jesu li navedeni pozivi stvarno i zamjenjivi utvrđuje se uspoređivanjem cijena i SSNIP testom koje je Agencija i provela. Provođenjem navedenog testa utvrđeno je da usluge nisu zamjenjive, što nikako nije suprotnosti s prvim zaključkom, već ga se samo nadopunjuje.

⁷⁶ IRG-Independent Regulatory Group

Nadalje, HT je mišljenja kako je *supstituciju poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu mrežu ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu (F2M supstitucija) potrebno uzeti u obzir kao realan utjecaj na tržišnu situaciju na tržištu originacije u nepokretne mreže, te da bi se pozivi u pokretne mreže, uzimajući u obzir konkretne tržišne pokazatelje, mogli smatrati zamjenskom uslugom usluzi originacije u nepokretne mreže. Isto tako, HT između ostalog navodi kako je udio poziva koji završavaju u nepokretnim mrežama spao na ispod 50% te da sukladno tome F2M supstituciji treba dati osobitu važnost.*

Predmet analize je tržište započinjanja (originacije) poziva iz nepokretnih mreža i iz tog razloga F2M supstitucija je irelevantna. Činjenica je da broj minuta iz nepokretne mreže pada, ali to ne znači da su usluge zamjenjive, niti da ovo mjerodavno tržište ne bi trebalo biti regulirano, odnosno da je konkurentno. F2M supstitucija prikazuje određeni trend razvoja korištenja usluga elektroničkih komunikacija, a možda najviše vezano uz prednosti koje komunikacija putem pokretnih mreža omogućava što nikako ne može dovesti do zaključka da na tržištu započinjanja (originacije) iz nepokretnih mreža više od 50% poziva čine pozivi iz pokretnih mreža.

Isto tako, kad navodi F2M, HT navodi tržište započinjanja (originacije) poziva iz nepokretne mreže. kao i da je *udio poziva koji završavaju u nepokretnim mrežama spao na ispod 50%*. Iz svega navedenog, Agencija ne vidi nikakvu poveznicu između navoda HT-a i tržišta započinjanja (originacije) poziva. Iz navedenog nije razvidno misli li HT možda na završavanje (terminaciju) poziva. F2M može imati utjecaja kod određivanja cijena započinjanja (originacije) poziva ili završavanja (terminacije) poziva u nekom troškovnom modelu, a ne nikako kod zamjenjivosti usluga.

Završno, a kako je i objašnjeno u dokumentu „Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji“, zbog značajnih cjenovnih razlika gore spomenute usluge se ne mogu smatrati zamjenskim uslugama. Dakle, Agencija ne osporava sličnosti u funkcionalnosti ovih usluga već svoje zaključke temelji na cjenovnim razlikama. Isto tako, smanjenje broja minuta koji završavaju u nepokretnoj mreži nije predmet utvrđivanja zamjenjivosti usluge započinjanja (originacije) poziva, dakle, nije predmet ove analize. Činjenica je da je F2M supstitucija jedan od trendova mijenjanja načina komunikacije koji će se vjerojatno nastaviti i dalje, no isto tako, F2M supstitucija nije pokazatelj zamjenjivosti usluga.

Neupravljeni pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže

Vezano uz navode HT-a kako je analiza govornih usluga koje se pružaju temeljem IP platforme nejasna te kako iz iste nije u potpunosti jasno koje su govorne usluge koje se pružaju temeljem IP platforme uzete u obzir pri određivanju tržišta.

Agencija napominje kako je napravila sveobuhvatnu analizu i pri tom bila konzistentna u tretmanu usluga.

U analizi zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini Agencija zaključuje kako „nevođene/neupravljanje“ (eng. *non-managed*) VoIP usluge, odnosno usluga prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, ali koja u isto vrijeme u jednom svom dijelu

prolazi kroz javni internet (VoI) i kao takva nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetih iz nepokretnih mreža.

Isto tako, Agencija je u poglavlju 4.1 jasno definirala kako su „vođene/upravljanje“ (eng. *managed*) VoIP usluge proglašene javnom govornom uslugom. Zbog svoje tehnološke neutralnosti, između ostalog, Agencija je rješenjem od 15. listopada 2007. godine utvrdila da je usluga Net Phone Paketi SME javna govorna usluga u nepokretnoj mreži koja se pruža putem IP tehnologije. Dakle, napominjemo kako su „vođene/upravljanje“ VoIP usluge (s garantiranom kvalitetom) javna govorna usluga.

Nadalje, HT navodi kako *nije jasno kojom se definicijom VoIP usluga Agencija vodila, a temeljem koje dolazi do zaključka o zamjenjivosti usluga*. Slijedom navedenog, Agencija je zaključila kako je propustila pojasniti sljedeće:

U slučaju upravljanih (eng. *managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu HT-a, međutim ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VoIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljeni VoIP poziv nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetima iz nepokretnih mreža.

Upravljeni (eng. *managed*) VoIP poziv kod kojega se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu HT-a, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor, Agencija je proglasila javno dostupnom telefonskom uslugom u nepokretnoj mreži, u odnosu na koju razmatra zamjenjivost prethodno navedenim vrstama VoIP poziva.

Slijedom navedenog, Agencija je promijenila tekst dokumenta analize započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji u dijelu 5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje-maloprodajna razna, na način da se u 2. odjeljku iza rečenice: „Zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavlja zamjenjivost javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga kao odgovor krajnjih korisnika na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena elektroničkih komunikacijskih usluga određenog operatora.“ dodala rečenicu: Maloprodajna usluga poziva, odnosno javno dostupna telefonska usluga jesu i **upravljeni VoIP pozivi** kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor.

Nadalje, promijenilo se i poglavlje 5.1.1.2. **Neupravljeni pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže** te sada glasi:

Pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže:

Maloprodajna usluga poziva (javno dostupna telefonska usluga) jesu i upravljeni VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom razmatranja zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini, Agencija stavlja u

odnos javno dostupnu telefonsku uslugu kao osnovu i razne vrste VoIP poziva kao potencijalne zamjenske usluge javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), obuhvaća sve vrste prijenosa govora putem internetskog protokola, a koje mogu biti upravljane i neupravljane.

U slučaju „nevođenih/neupravljenih“ (eng. *non-managed*) poziva govori se o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola, ali koja u isto vrijeme u jednom svom dijelu prolazi kroz javni internet (VoI) i kao takva nema garantiranu kvalitetu. Prilikom analize zamjenjivosti potražnje na maloprodajnoj razini važno je napomenuti da navedena usluga nema garantiranu kvalitetu pružanja usluge, odnosno ne odgovara kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži, i kao takva ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

U slučaju upravljanih (eng. *managed*) VoIP poziva riječ je o usluzi prijenosa govora koja se pruža putem internetskog protokola i koja u potpunosti prolazi kroz mrežu HT-a, međutim **ne osigurava poseban virtualni kanal za prijenos govora**. Zbog spomenutih karakteristika, prije svega nepostojanja posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, ni kvaliteta ove vrste VoIP poziva ne odgovara u potpunosti kvaliteti javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži. Drugim riječima, ovakav upravljani VoIP poziv nema garantiranu kvalitetu te kao takav ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

Zaključci proizašli iz ovog poglavlja dokaz su utemeljenosti analize na stvarnoj tržišnoj situaciji.

Nadalje, u poglavlju 4.1, osim opisa mreže HT-a, Agencija jasno definira mreže ostalih operatora i tehnologiju putem koje isti pružaju javnu govornu uslugu. Zaključak je da će se u analizi zauzeti kriterij tehnološke neutralnosti koji definira da se sve usluge bez obzira na tehnologiju (PSTN, upravljani VoIP, itd.) koje imaju iste karakteristike isto i tretirati. Drugim riječima, zauzet je stav da je upravljani VoIP na komutaciji kanala zamjenjiv s uslugom temeljenom na PSTN tehnologiji.

Iz svega navedenog proizlazi da su svi upitnici dostavljeni od strane ostalih operatora sadržavali sve podatke o pozivima iz mreže istih. Pozivi iz mreža ostalih operatora temeljeni su na IP tehnologiji i prema svemu navedenom jasno je da su isti uzeti u obzir i da je analiza potpuna.

4. Zamjenjivost na strani potražnje-veleprodajna razina

Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika

Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje

HT navodi „Uzimajući u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta smatramo da se u analizi tržišta ne smije zanemariti uloga usluge izdvojene lokalne petlje koju treba promatrati kao realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije na hrvatskom tržištu originacije poziva u nepokretnu mrežu.“

Agencija se slaže s prethodno navedenim iako iz navoda HT-a nije razvidno što se u biti želi reći. Isto tako, HT ukazuje na povećavanje broja izdvojenih lokalnih petlji, odljev korisnika s

mreže HT-a te na nisku cijenu po kojoj je HT dužan ponuditi svoje izdvojene lokalne petlje drugim operatorima.

Naime, upravo je odljev korisnika i povećani broj korisnika usluge izdvajanja lokalne petlje jedan od pokazatelja liberalizacije tržišta budući da raspetljavanjem lokalne petlje novi operatori mogu „doći“ direktno do krajnjeg korisnika, što povlači za sobom i razvoj novih, inovativnih usluga. Isto tako, napominjemo kako u odsustvu regulacije ne bi bilo ni obveze izdvajanja lokalne petlje, koju HT vidi kao *“realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije...”*.

Međutim, predmet analize tržišta u ovom segmentu je odrediti postoji li zamjenjivost usluga na strani potražnje, odnosno, mogu li u slučaju da operator koji nudi uslugu započinjanja (originacije) poziva povisi cijenu, korisnici usluge započinjanja (originacije) poziva prijeći na neku istu ili sličnu uslugu, odnosno, uslugu koja se može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva.

Kako je u dokumentu, između ostalog, i navedeno, veleprodajnu uslugu izdvajanja lokalne petlje i potpetlje operatori koriste većinom za pružanje usluge širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima te je malo vjerojatno da će operatori uložiti velika sredstva s ciljem pristupa krajnjim korisnicima putem usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji, a kako bi krajnjim korisnicima nudili uslugu poziva. Slijedom toga, velika ulaganja, u većini slučajeva, ne bi se mogla opravdati samo pružanjem usluge poziva iz nepokretne mreže.

Agencija napominje kako se, a nastavno na provedenu analizu, usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje ne može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi započinjanja (originacije) poziva. Velik broj izdvojenih lokalnih petlji, što HT navodi kao *“realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije...”*, u Republici Hrvatskoj i „uspjeh“ dosadašnjeg procesa izdvajanja lokalnih petlji ne pokazuje da se isti može smatrati zamjenskom uslugom usluzi započinjanja (originacije) poziva, već pokazuje da ostali operatori, na taj način, sve više „prikupljaju“ korisnike.

Prema tome, povećanje izdvojenih lokalnih petlji, kroz godine, nije nikakva nacionalna specifičnost koju HT stalno naglašava i Agencija je navodno propustila uzeti u obzir, a koja će dovesti do zaključka da je veleprodajna usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje zamjenjiva sa veleprodajnom uslugom započinjanja (originacije) poziva. Napominjemo, budući da je očito kako HT-u isto nije jasno, usluga izdvajanja lokalne petlje i cijena iste predmet je analize drugog tržišta.

Nadalje, Agencija još jednom naglašava da nije zanemarila uslugu izdvojene lokalne petlje, odnosno istu je uzela u obzir i to ne na način da je ista zamjenjiva sa uslugom započinjanja (originacije) poziva već je analizom obuhvatila i usluge započinjanja poziva koje ostali operatori nude za vlastite potrebe, a nude ih putem usluge izdvojene lokalne petlje.

Završno, „uspjeh“ ili „neuspjeh“ veleprodajne usluge izdvajanja lokalne petlje i potpetlje ne mora nužno značiti da je ista zamjenjiva sa veleprodajnom uslugom započinjanja (originacije) poziva.

5. Analiza mjerodavnog tržišta

Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

HT navodi kako iz dokumenta *nije razvidno zbog čega je Agencija u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu (SMP) koje je predmet analize, odlučila primijeniti samo pojedina mjerila iz članka 55. stavak 4. Zakona o elektroničkim komunikacijama (ZEK)*. Točno je da Agencija ne objašnjava odluku o primjeni pojedinih mjerila iz navedenog članka, međutim, Agencija nije niti dužna dati objašnjenje izbora mjerila koja će u procjenjivanju primijeniti.

Skrećemo pozornost na neistinit i neutemeljen navod HT-a kako su „...neka od mjerila izostavljena“, budući da spomenuta odredba ZEK-a kaže: „Mjerila, koja se primjenjuju u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora, mogu osobito sadržavati sljedeće...“. U skladu s navedenim, Agencija ne mora primijeniti istodobno sva mjerila iz navedene odredbe, odnosno može primijeniti onoliko (i ona) mjerila koliko je potrebno da bi zaključak koji na njima temelji bio ispravan, odnosno prikazao stvarno stanje na analiziranom tržištu. Drugim riječima, neprimjena svih mjerila, suprotno shvaćanju HT-a nije propust. Slijedom navedenog, Agencija nije izostavila niti jedno od mjerila iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, nego je uzela u obzir ona mjerila za koja je ocijenila kako će najbolje pomoći u određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom i posljedično razmjernom određivanju regulatornih obveza.

Nadalje, a kako HT navodi, mjerilo „načini za primjenu protumjera“ nije mjerilo iz odredbe ZEK-a temeljem koje Agencija procjenjuje postojanje pojedinačne značajne tržišne snage operatora, već jedno od mjerila koja se primjenjuju u procjenjivanju zajedničke značajne tržišne snage dvaju ili više operatora. Agencija ima potrebu ukazati na nadasve neprofesionalan i površan pristup HT-a koji u konačnici rezultira i netočnim navodima odnosno tumačenjima ZEK-a, a s ciljem da se obmani Agencija.

Točan je i navod HT-a kako „Agencija nije obrazložila niti je iz dokumenata razvidno radi čega su u analizi tržišta terminacije i tržišta originacije poziva u nepokretnoj mreži uzeta u obzir različita mjerila“. Naime, u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“ Agencija se bavi i provodi analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva, dakle ne i tržišta započinjanja (originacije) poziva, budući da je prva predmet drugog dokumenta. Međutim, Agencija je i na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, uzela u obzir upravo ona mjerila na temelju kojih je mogla donijeti ispravan zaključak o stanju na navedenim tržištima. Također, neprimjena istih mjerila na dva spomenuta tržišta, ne znači da dosljednost analize nije moguće provjeriti ili utvrditi, odnosno u skladu s navedenim, primjena istih mjerila nije garancija kvalitetne i u konačnici efikasne analize tržišta.

Primjena dodatnih mjerila, po mišljenju Agencije, ne bi dovela do zaključka različitog od onoga iznesenog u dokumentu analize. Skrećemo pozornost kako HT nije naveo ni koja bi dodatna mjerila (osim onoga iz pogrešne odredbe ZEK-a) trebalo razmotriti, kao niti jedan (posebno ne opravdan) razlog odnosno zaključak koji bi iz istog proizišao. Uz navedeno, izostao je i bilo kakav dokaz o pogrešnom tumačenju nekog od razmatranih mjerila, a koje je Agenciju navelo na pogrešan zaključak. Ovakvi bi dokazi neupitno doprinijeli kvalitetnom

provođenju analize, dok nedostatak istih i bespotrebno teoretiziranje HT-a, Agencija ocjenjuje besmislenim. Nastavno na navedeno, Agencija ne vidi potrebu za bilo kakvom izmjenom u navedenom poglavlju.

Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije

Iako HT navodi suprotno, Agencija je uzela u obzir specifičnosti nacionalnog tržišta, odnosno, uslugu izdvajanja lokalne petlje koja, kako HT navodi, *dobiva sve više na značaju kod alternativnih operatora u pridobivanju korisnika*. Isto tako Agencija je jasno pokazala da je broj izdvojenih lokalnih petlji, iako u porastu, zanemariv u usporedbi s brojem HT-ovih aktivnih priključaka (4,2% ukupnih priključaka). Stoga Agenciji nije jasno na kakve odgovarajuće dokaze HT misli i iz kojih razloga iste nije naveo budući da je poanta javne rasprave ukazati Agenciji na moguće nedostatke prilikom analize predmetnog tržišta.

Nadalje, a vezano uz navode HT-a kako *nije razvidno o kojem se vremenskom razdoblju radi na koje se odnosi ova analiza*, Agencija napominje kako je sukladno članku 52. stavak 2. Zakona o elektroničkim komunikacijama Agencija obvezna provoditi postupke iz stavka 1. istog članka najmanje svake tri godine. Agencija nigdje u dokumentu nije eksplicitno navela razdoblje trajanja analize budući da je bilo za očekivati kako su svi operatori, pa tako i HT, upoznati s odredbama zakona koji se na njih primjenjuje. Osim što je Agencija obvezna provoditi analize najmanje svake tri godine, isto tako, u slučaju određenih promjena na tržištu, ali i u situaciji da operator učini vjerojatnim da su nastale promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze, što je u skladu sa člankom 52 stavkom 4. ZEK-a, Agencija je obvezna provesti analizu i prije isteka roka od tri godine.

Završno ponavljamo, vrijeme trajanja analize odnosi se na razdoblje od najviše tri godine, ali određene promjene na tržištu mogu dovesti do toga da se postupak nove analize pokrene i prije isteka razdoblja od tri godine, a kako je prethodno i navedeno.

Ekonomije razmjera i ekonomije opsega

HT citira *„Agencija u ovom dijelu navodi kako je HT jedini operator koji na tržištu originacije poziva u nepokretnu mrežu ostvaruje ekonomije razmjera i to iz razloga što HT ima nadzor nad infrastrukturom koju je teško duplicirati.“*

Agencija napominje kako je logično da HT iz gore navedenog izvodi krive zaključke budući da krivo citira navode Agencije. Naime, još jednom upućujemo na dokument Agencije o *analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* u kojem su jasno navedeni razlozi zbog kojih HT jedini uživa prednosti ekonomije razmjera, ali ne i da iste jedini ostvaruje. Isto tako, HT navodi kako su ekonomije razmjera u porastu. Budući da je HT-u jasno da prednosti od ekonomija razmjera mogu biti veće ili manje, trebalo bi mu biti i jasno da su „prednosti“ od ekonomija razmjera ostalih (alternativnih) operatora zanemarive.

HT navodi kako *Agencija nije uzela u obzir činjenicu kako pojedini alternativni operatori također u određenoj mjeri uživaju prednosti ekonomije opsega*.

Slijedom navedenog Agencija se slaže kako ostali (alternativni) operatori u određenoj mjeri ostvaruju ekonomije opsega (ako uzmemo u obzir logiku da su istovremeno prisutni na više

različitih tržišta na kojima korisnicima a objedinjeno pružaju više različitih usluga), ali nikako i da uživaju prednosti iste što i je poanta analize ovog kriterija.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

Uvod

Potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti.

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, trebala je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu u odsustvu regulacije mogle pojaviti.

Starim zakonskim okvirom, operatoru sa značajnom tržišnom snagom, automatski su nametnute sve obveze definirane ZOT-om, bez da se potreba za istima dokazala. U skladu s novim zakonskim okvirom, postupak određivanja regulatornih obveza ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, zbog čega svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Moguće je da prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, međutim, ne smatra se da se svaka od postojećih prepreka automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji.

Budući da je zadaća Agencije djelovati preventivno tj. *ex ante*, isto iziskuje (pr)ocjenu postojanja i pojavljivanja određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, iz razloga što se djeluje na buduća događanja, u situaciji kada je na tržištu na kojem postoji operator sa značajnom tržišnom snagom odsutna regulacija. Dodatno, napominjemo kako je trenutna regulacija takva da sprječava i ograničava pretpostavljena događanja na koja je potrebno djelovati kao i da je Agencija za potrebe navedene (pr)ocjene, osobito vodila računa o specifičnim nacionalnim okolnostima.

Naime, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza konkretnom operatoru sa značajnom tržišnom snagom, što, u skladu s HT-ovim navodima upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na tržištu započinjanja (originacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Čini se kako je prevelika pozornost HT-a posvećena razumijevanju uvodnog dijela u kojem Agencija teoretski navodi moguće prepreke, rezultirala nedostatkom iste u nastavku, s obzirom da je ispušten dio u kojem je Agencija uzela u obzir samo određene prepreke koje je u potpunosti obradila uzimajući u obzir odnose na mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Budući da navedeni komentar HT-a cit. „...*makar ERG priznaje kako je predviđanja budućih događaja teško kvantificirati, pa stoga isti mogu u najboljem slučaju pokazati procjene ograničene vrijednosti*“ potvrđuje navode Agencije na koje se referira, nije razvidno je li njegova svrha pohvaliti Agenciju ili neka druga. Primjerice, HT-ov zaključak kako „...*analiza mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u svakom se slučaju treba temeljiti na konkretnoj tržišnoj situaciji i predviđanjima temeljenima na uočenim tržišnim trendovima*“ jest upravo ono što je, i kako je, Agencija činila za potrebe spomenute analize prepreka razvoju tržišnog natjecanja.

Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

Nastavno na komentar HT-a, a vezano uz navode istog kako se ne slaže sa zaključkom Agencije prema kojem bi HT „*mogao uskratiti pristup usluzi započinjanja (originacije)*“ te kako *nedostaje poveznica sa stvarno tržišno/regulatornom situacijom*, Agencija se očituje kako slijedi.

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, trebala je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „*bolest*“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „*lijek*“ za utvrđene „*bolesti*“. Agencija mora osigurati da propiše samo one regulatorne obveze koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu.

Starim zakonskim okvirom, operatoru sa značajnom tržišnom snagom, prema tome HT-u, automatski su nametnute sve obveze definirane ZOT-om, bez da se potreba za istima dokazala. U skladu s novim zakonskim okvirom, postupak određivanja regulatornih obveza ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodio, zbog čega svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

HT navodi kako bi *zaključak Agencije mogao biti temelj jedino i samo za nametanje obveze „međusobnog povezivanja“, i to svim operatorima, a ne samo HT-u, a nikako ne i ostalih regulatornih obveza*.

U dokumentu o analizi tržišta Agencija navodi regulatorne obveze (obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, obvezu nediskriminacije, obvezu transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja, obvezu odabira i predodabira operatora) koje proizlaze iz odbijanja dogovora/uskraćivanja međupovezivanja, a što je utvrđeno kao prepreka razvoju tržišnog natjecanja. Nadalje, u europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima.

Podsjećamo kako Agencija analizira i detaljno obrazlaže moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se mogu pojaviti u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javne

komunikacijske mreže koja se pruža na fiksnoj lokaciji. Dakle, radi lakšeg shvaćanja bitnog, ističemo kako je polazište za određivanje prepreka razvoju tržišnog natjecanja teza/pretpostavka što bi operator bio u mogućnosti napraviti da tržište nije podložno regulaciji odnosno da operator nema niti jednu regulatornu obvezu. Iz navedenog proizlazi da je za cijelu priču u potpunosti nebitno što HT trenutno ima niz regulatornih obveza uključujući i obvezu uspostavljanja međusobnog povezivanja.

Slijedom svega navedenog, Agencija napominje kako je realno moguće da HT iskoristi svoj položaj značajne tržišne snage, budući da isti i posjeduje značajnu tržišnu snagu koja mu omogućava da se ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima te stoga Agencija prethodno navedene obveze smatra realno utvrđenima i opravdanima.

- Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama
- Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja

Nadalje, a vezano uz zaključke Agencije da bi HT, u slučaju da uslugu obračuna i naplate/prisilne naplate ne pruži drugim operatorima diskriminirao ostale operatore neopravdanim zahtjevom da sami vrše prisilnu naplatu, HT navodi da se sa istima ne slaže. Isti navodi i kako bi *nametanje obveze obračuna i naplate, a poglavito prisilne naplate, za druge operatore, neopravdano dovelo HT u neravnopravan položaj u odnosu na te druge operatore*. Naime, usluge obračuna i naplate, a poglavito prisilne naplate, kako HT i navodi, nisu telekomunikacijske usluge te slijedom navedenog ne mogu biti predmetom regulacije.

Istina je da prisilna naplata nije elektronička komunikacijska usluga, međutim nikako ne stoji navod kako ista ne može biti predmet regulacije, budući da je ista povezana usluga s elektroničkom komunikacijskom uslugom, odnosno usluga koja „omogućava“ uslugu započinjanja (originacije) poziva. Isto tako niti bankarska garancija nije elektronička komunikacijska usluga, ali se Agencija s istom bavi i to iz jedinog razloga, a što je i dokazano analizom, da navedenim uslugama HT može utjecati na druge operatore odnosno iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage.

HT napominje da *nema propisa koji propisuje da naplata uključuje sve oblike naplate pa tako i prisilnu naplatu*, a kako je Agencija u svom dokumentu navela, *te da nema propisa koji bi obvezao HT na pružanje usluga prisilne naplate trećima, a osobito ne usluge utuženja potraživanja pred redovnim sudovima*. Nadalje, HT navodi kako isti *prisilnu naplatu više ne obavlja sam već za njega to rade vanjske odvjetničke kuće koje je HT u tu svrhu angažirao*. U tom smislu, a kako HT navodi, *postavlja se i pitanje opravdanosti konstatacije da HT pruža svom maloprodajnom dijelu usluge obračuna i naplate/prisilne naplate*.

U slučaju kada HT ne bi bio obavezan pružati uslugu obračuna, naplate i prisilne naplate na zahtjev operatora, i kada Agencija ne bi bila ovlaštena svojim rješenjem intervenirati u ovaj segment tržišta, došlo bi do zastoja istog jer je jedini ispravan put razvoja tržišta da svaki pristupni operator obavlja uslugu obračuna, naplate i prisilne naplate za svoje pretplatnike s kojima ima sklopljen ugovor o pružanju elektroničke komunikacijske usluge.

Svaki se operator treba brinuti za svog korisnika odnosno za njega obavljati naplatu i prisilnu naplatu (prisilna naplata uključuje proces opominjanja i proces sudskog utuživanja). U suprotnom, operator bi sudskim putem morao naplaćivati potraživanje za korisnika s kojim nema sklopljen ugovor o pretplatničkom odnosu, što bi drugim riječima značilo obvezu nekog

od ostalih operatora da sudskim putem tuži znatno više korisnika zbog neplaćanja računa, nego što bi to morao HT.

Stoga, a kako je i zaključeno u analizi, svaki se operator, pa tako i HT kao pristupni operator, obvezan brinuti za svog korisnika odnosno za njega obavljati naplatu i prisilnu naplatu (prisilna naplata uključuje proces opominjanja i proces sudskog utuživanja). To što HT koristi vanjske odvjetničke kuće, nije relevantno i ne mijenja prirodu stvari. Irelevantni su i navodi kako se *nisu izmijenili propisi na tržištu*, budući da je analiza potkrijepljena odgovarajućim dokazima. Sve što je zaključeno na temelju ZOT-a (npr. komercijalna osnova) i dalje stoji, ali ono što je Agencija ovom analizom dokazala je da se i uslugom naplate može iskorištavati značajna tržišna snaga. S tim u svezi nametanje ove obveze Agencija smatra razumnim i opravdanim.

7. Regulatorne obveze

Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

8.1.1. Komentar HT-a na poglavlje 8.1.1. analize tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, u kojem Agencija predlaže obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, operatorima sa značajnijom tržišnom snagom samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja. HT traži izmjenu nacрта odluke u točki II) dispozitiva, tako da se *nakon riječi 'obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže' dodaju riječi 'u svrhu međupovezivanja'*.

Slijedom navedenog Agencija ističe kako je sve obveze propisala na način kako je navedeno ZEK-om. Sukladno tome, a nastavno na utvrđene prepreke tržišnom natjecanju koje bi se u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji mogle dogoditi, Agencija je propisala HT-u i obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže. Budući da se navedena obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja, a kako je i opisano u dokumentu „*Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji*“, Agencija ne vidi niti jedan logičan i opravdan razlog uključivanja riječi „*u svrhu međupovezivanja*“ u izrijeku odluke budući da je jasno navedena svrha na koju se obveza odnosi.

Obveza nediskriminacije

Stav HT-a da se *obveza nediskriminacije može odrediti samo vezano uz međupovezivanje* ne dovodi u pitanje prijedlog Agencije da HT mora obavljati prisilnu naplatu po načelu nediskriminacije. Kao što je i već i navedeno u komentaru diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja, prisilna naplata je dodatna usluga uz uslugu započinjanja (originacije) poziva i usluga koja istu uslugu čini „konkurentnom“. Prema tome Agencija smatra da, slijedom gore navedenog obrazloženja, može odrediti obvezu prisilne naplate kao obvezu nediskriminacije.

HT-ovi prigovori u svezi neutemeljenosti određivanja regulatorne obveze pružanja usluge obračuna i naplate/prisilne naplate prilikom pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva u svrhu poziva na operatore usluga s dodanom vrijednosti ili operatore usluga uskopojasnog pristupa internetu u mrežama drugih operatora nepokretnih mreža, s obzirom na članak 59. stavak 1. te članak 49. stavak 2. ZEK-a, prema stajalištu Agencije neosnovani su.

Naime, članak 59. ZEK-a pojašnjava obvezu nediskriminacije u svezi s međupovezivanjem i i/ili pristupom. Stavak 2. navedenog članka određuje da operator kojemu je određena obveza nediskriminacije osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava. Isto tako, Agencija je u rješenju od 28. studenoga 2008. godine (klasa: UP/I-344-01/08-01/383; urbroj 376-11-08-11), naglasila kako operatori mogu koristiti usluge međusobnog povezivanja neovisno o usluzi obračuna i naplate usluga s dodanom vrijednosti. Dakle, usluga obračuna i naplate nije od presudne važnosti za ulazak operatora na tržište, međutim ona je i dalje bitna u smislu obveze nediskriminacije. Zbog navedenog je Agencija i naglasila kako HT, u skladu s obvezom nediskriminacije, mora tretirati ostale operatore kao i vlastiti maloprodajni dio, što podrazumijeva da bi za svoje krajnje korisnike trebao vršiti obračun i naplatu/prisilnu naplatu, a kako bi se spriječile prepreke razvoju tržišnog natjecanja.

Nadalje, HT se ne slaže s navodima Agencije a) „...imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji oni predstavljaju operatoru...“, b) „...ne postavlja nikakav dodatni teret HT-u...“, c) „...već se odnosi na njegove interne procese...“. budući da, kako navodi, *ne odgovaraju činjeničnom stanju, niti su potkrijepljeni dokazima*.

Obvezom nediskriminacije se osigurava da operator sa značajnom tržišnom snagom osigura iste uvjete operatorima u istovjetnim okolnostima za istovjetne usluge te osigurava drugim operatorima jednaku razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava. Svako ponašanje, koje bi išlo u smjeru diskriminacije, vodilo bi do otežavanja ulaska novih operatora na tržište, a samim time i do smanjenja konkurencije na maloprodajnom tržištu, a što bi u konačnici najviše pogodilo krajnje korisnike. U slučaju da Agencija ne propiše navedenu obvezu operator sa značajnom tržišnom snagom bi mogao odrediti uvjete započinjanja (originacije) poziva u vlastitu mrežu na način koji bi doveo njih ili njihova povezana društva u bolji položaj u odnosu na druge operatore, čime bi se ugrozila konkurentnost na tržištu i opstanak drugih operatora, a kako je i zaključeno u dokumentu o analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva.

Dakle, napominjemo da je Agencija utvrdila moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja u smislu diskriminacije i da sukladno tome smatra da je korist od ove obveze veća nego šteta za tržište koja bi bila da iste nema.

Obveza transparentnosti

8.1.3. Komentar HT-a na poglavlje 8.1.3. analize tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, u kojem Agencija predlaže da se HT-u u okviru regulatorne obveze transparentnosti odredi i obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj bazi ili po potrebi na zahtjev Agencije. HT smatra da je predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualnog utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana.

Agencija je u skladu s člankom 58. stavkom 1. ZEK-a koji kaže da Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su to osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci
- tehničke specifikacije
- mrežne značajke
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe
- cijene.

Iz navedenog slijedi da Agencija može, a kako bi mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima, odrediti koje to podatke HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mora učiniti javno dostupnima, a da to osobito mogu biti podaci navedeni u članku 56. stavku 1. ZEK-a. Drugim riječima, osim podataka pobrojanih u prethodno navedenoj odredbi ZEK-a, Agencija može odrediti i druge podatke koje je potrebno učiniti javno dostupnima. Stoga nije točno da Agencija prelazi zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti. Nadalje, KPI parametri bi trebali biti javno objavljeni na službenim internet stranicama HT-a kako bi se osigurala optimalna razina transparentnosti i osiguralo povjerenje operatora u efikasnost obveze nediskriminacije. Također, na navedeni način omogućava se operatorima da komuniciraju na transparentan način i prema vlastitim korisnicima.

- Rokovi implementacije izmjena i objave standardne ponude

Smatramo da rok za implementaciju izmjena standardne ponude u mreži HT-a treba jasno odvojiti od roka za izradu ponude, te da isti treba iznositi minimalno tri mjeseca, računajući od dana stupanja na snagu izmjena u standardnoj ponudi. HT navedeno argumentira činjenicom kako je jedno izmijeniti tekst standardne ponude, a sasvim drugo implementirati značajne tehnološke izmjene u HT-ovoj mreži, a koje bi se nalagale izmjenama.

Uvodno, Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije je dana 26. siječnja 2009. djelomičnim rješenjem (klasa: 344-01/08-01/03311, ur. broj: 376-11-08-5) odredilo nove cijene započinjanja (originacije) poziva s danom implementacije 01. ožujka 2009. godine.

Uvažavajući pristigli komentar, te uzimajući u obzir prethodno navedeno, odnosno, kako se cijene usluge započinjanja (originacije) poziva ne bi mijenjale dva puta u istoj kalendarskoj godini, Agencija je odredila 01. siječnja 2010. godine kao datum početka primjene novih cijena.

Dakle, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Budući da navedeno usklađivanje podrazumijeva izmjenu načina obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva na način da će se ukinuti obračun uspostave poziva po pojedinom pozivu, odnosno budući da će navedena izmjena sadržavati određene zahvate na obračunskom (eng. *billing*) sustavu HT-a, Agencija navedeni rok smatra dovoljnim za implementaciju navedenih izmjena, budući da isti iznosi više od 5 mjeseci računajući od dana stupanja na snagu odluke o izmjenama u standardnoj ponudi.

Nadalje, budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija je odredila rok do dana 01. listopada 2009. godine te isti smatra dovoljnim da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude

međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama.

Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

- Metodologija

HT smatra prijedlog Agencije za sniženjem cijena regionalne interkonekcije sa 7,5 na 6,8 lipa po minuti u vrijeme jakog prometa (uz 50% sniženje tih naknada u vrijeme slabog prometa) u nepokretnoj mreži HT-a za usluge originacije poziva pretjeranim, a time i neprihvatljivim.

Agencija napominje kako članak 62. ZEK-a jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena. Nadalje, isti članak istog zakona navodi kako operator kojem je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, a koja je propisana HT-u dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti. Budući da je Agencija tek u postupku izrade troškovnih modela istoj ostaje mogućnost korištenja referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) što predstavlja, prema mišljenju Agencije, najbolju praksu na kojoj se temelji vrednovanje (Gačić, Milica: Englesko-hrvatski rječnik prava, „*benchmark*“ – glavni pokazatelj (služi za usporedbu).

Nadalje, primijenjena metodologija izračuna i uspoređivanja koja se primjenjuje značajno utječe na rezultate analize, te je slijedom navedenog problematika i pravilan odabir korištene metodologije iznimno važan. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge započinjanja poziva po minuti, a na način prikazan u predmetnom dokumentu. Navedeni izračun je proveden sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG i IRG). Agencija je mišljenja da je vrlo teško pronaći usporedive vrijednosti na temelju zemljopisnih značajki, postojeće mrežne strukture, ekonomskog okruženja, razine liberalizacije i još niza faktora koji bi se mogli uključiti u vrednovanje, te smatra da na navedeni način nikada ne bi bilo moguće pronaći zemlju koja će u svim značajkama biti slična ili ista Republici Hrvatskoj.

Stoga je Agencija odlučila uzeti najbolju praksu, odnosno, referentne vrijednosti predstavljaju sve zemlje Europske unije (EU27). Agencija smatra da se uzimanjem u izračun vrijednosti u svim zemljama EU uspijevaju prevladati sve razlike u zemljama te se istovremeno uzimaju u obzir svi elementi neophodni za dobivanje realne vrijednosti. Još jedan od razloga zašto su, prema mišljenju Agencije, sve članice EU uzete kao usporedive jest činjenica da su na tržištima vezanim uz međusobno povezivanje (usluge započinjanja poziva i završavanja poziva), regulatori svih članica EU, kao jednu od regulatornih obveza, odredili obvezu troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva. Iz navedenog proizlazi da su cijene u svim zemljama postavljene na troškovnoj razini, odnosno kako su sve varijable uzete u obzir budući da su iste kao takve proizašle iz odgovarajućih troškovnih modela, a što potvrđuje da je metodologija koju je Agencija koristila opravdana. Cilj Agencije je dakle bio utvrditi cijenu koja uključuje sve relevantne elemente.

Slijedom navedenog, a vezano uz navode operatora o pogreškama metodologije primijenjene od strane Agencije, Agencija smatra da je metoda prosječne vrijednosti cijena međusobnog povezivanja u svim zemljama EU, uz uklanjanje vanjskih vrijednosti, najbolji način da se dođe do odgovarajućeg rezultata. Isto tako, napominjemo kako je Agencija vodila računa o transparentnosti postupka, te sukladno tome i navela sve činjenice, podatke i formule koje je koristila prilikom izračuna spornih cijena⁷⁷.

Nadalje, HT smatra da je metodologija koju je primijenila Agencija manjkava „ Agencija presumira omjer 50%:50% između vremena jakog i slabog prometa.....to ne odražava pravu cijenu u svim državama zbog različitih vremenskih razdoblja u vrijeme jakog i slabog prometa.“

Slijedom prethodno navedenog HT predlaže primjenu omjera koji odražava distribuciju započetih minuta poziva iz mreže HT-a budući da je, kako navode, ista realnija iako Agenciji nije jasno kako distribucija koja odražava stanje na hrvatskom tržištu odražava pravu cijenu u svim državama.

Nastavno na navedeno Agencija se ne slaže s mišljenjem HT-a već ponavlja, kako je i navedeno u dokumentu o *analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva*, da je navedeni način izračuna u skladu s praksom u sličnim izračunima u strukovnim tijelima⁷⁸ vezanim za područje elektroničkih komunikacija i baš iz tog razloga što je nemoguće utvrditi distribuciju prometa⁷⁹ posebno za svaku članicu EU. Naime, iako realna razdioba prometa u Republici Hrvatskoj ne odgovara razdiobi navedenoj u dokumentu o analizi tržišta, Agencija smatra u potpunosti neutemeljenim razdiobu vremena jakog i slabog prometa koja je u Republici Hrvatskoj koristiti kao relevantnu prilikom određivanja jedinstvene cijene započinjanja (originacije) poziva u zemljama Europske unije koje imaju cijenu za vrijeme jakog prometa i cijenu za vrijeme slabog prometa. Po mišljenju Agencije u obzir je moguće uzeti samo dogovorenu europsku praksu, a kako je i primijenjeno. Isto tako, korištenje distribucije prometa u mreži HT-a za izračun cijena u drugim državama EU Agencija smatra neutemeljenim.

Napominjemo, kako je nemoguće da takav način izračuna rezultira realnim i točnim rezultatom.

Također, HT ističe, cit: „...aktualni trend u europskoj regulatornoj praksi povisivanja, a ne smanjivanja naknada za interkonekciju...“. Agencija smatra da je navedena praksa uzeta u obzir na razini svih zemalja EU i to iz razloga što je Agencija izračunala prosječnu vrijednost, a što je još jedan pokazatelj da je određivanje prosjeka cijena u svim zemljama koje su ušle u izračun kao referentne vrijednosti uistinu najpravednija metoda. Postojanje navedene potrebe samo na našem tržištu, bit će utvrđeno tek u trenutku kad se cijene HT-a budu utvrđivale na temelju troškovnog modela, odnosno, kad iste budu troškovno usmjerene.

Agencija je pogrešno poistovjetila dva potpuno različita termina: interkonekcijsku cijenu i referentnu vrijednost.

Prethodno navedeno Agencija smatra neutemeljenim Naime, Agencija je uspoređivala cijene međusobnog povezivanja koje je i odredila HT-u, u zemljama za koje je smatrala da

⁷⁷ Definirano u poglavlju 8.1.4 (od 58. do 70. stranice)

⁷⁸ ERG/IRG

⁷⁹ Tajnost podataka operatora

predstavljaju referentne vrijednosti, na način, kako je i objašnjeno u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva i u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva, da je u obzir uzela prosjek (aritmetičku sredinu) u svim zemljama koje su ušle u izračun.

Agencija je pri izračunu cijena interkonekcije uzela u obzir tečaj kune u odnosu na EUR u iznosu od 7,1748 kn, kao prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. HT navodi kako je primjena navedene tečajne vrijednosti zastarjela te ne odražava stvarno stanje te predlaže Agenciji da primjeni onaj tečaj koji je aktualan u trenutku donošenja ove analize.

Agencija je mišljenja da je potrebno primijeniti tečaj Hrvatske narodne banke iz razloga što je ista mjerodavna institucija za određivanje razine tečaja. Nadalje, zbog tečajnih fluktuacija pri preračunavanju referentnih vrijednosti u kune treba primijeniti prosječni tečaj Hrvatske narodne banke, a po mišljenju Agencije dovoljno je obuhvatiti razdoblje od posljednjih šest mjeseci što je ujedno i bio prijedlog Vipnet-a u podnesku koji je Agencija zaprimila u upravnom postupku prethodne izmijenjene standardne ponude Vipnet-a (klasa: 344-01/07-01/488). Drugim riječima, po mišljenju Agencije razdoblje od zadnjih šest mjeseci daje mjerodavnu sliku o kretanju tečaja.

Međutim, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, Agencija smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i Agenciji, promjenu cijena započinjanja (originacije) poziva koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena započinjanja (originacije) poziva za svaku godinu od strane Agencije.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene započinjanja (originacije) poziva koje će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Drugim riječima, u slučaju da u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, HT će biti u mogućnosti cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 8.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. U tom slučaju cijena započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,040 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno 0,057 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0445 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno, 0,0626 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva.

S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji za najmanje 10% Agencija će biti u mogućnosti implementirati novu cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Konkretno, u slučaju da se u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci smanji barem

10% (1€=6,4573 kn), u odnosu na tečaj koji je Agencija primijenila u ovoj analizi (1€=7,1748 kn), Agencija će biti u mogućnosti cijenu započinjanja (originacije) poziva, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 8.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. U tom slučaju, cijena započinjanja (originacije) poziva u mreži operatora, odnosno, HT-a ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 0,040 kn/min, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 6,4573 kuna za 1 euro te bi iznosila 0,0364 kn/min za uslugu lokalnog započinjanja (originacije) poziva, odnosno, 0,0512 kn/min za uslugu regionalnog započinjanja (originacije) poziva.

- Cijene nacionalnog započinjanja/završavanja poziva

U dijelu u kojem se obrađuje cijena terminacije nacionalnih poziva, ne navodi se prikaz cijena u ostalim europskim zemljama, koji bi mogao koristiti u analizi te cijene kao i omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama, da bi se iz istih mogao izvesti zaključak o tom parametru i eventualno izvršila dodatna korekcija cijena na domaćem tržištu.

Nastavno, naglasak je na specifičnostima tržišta koje je Agencija i ovdje uzela u obzir. Trenutno, na tržištu ne postoji niti jedan operator, a koji je obuhvaćen analizom, koji nema ostvareno lokalno i/ili regionalno međusobno povezivanje, kao što je Agencija u dokumentu i navela, zbog povijesnih razloga spajanja postojećih operatora s mrežom HT-a te stoga nije razvidno na koje se postojeće operatore misli.

Isto tako, cilj Agencije u ovom segmentu je stvoriti takve veleprodajne uvjete da bi operatori koji bi eventualno mogli ući na tržište u što kraćem vremenskom razdoblju bili motivirani prijeći na viši stupanj ljestvice ulaganja. Slijedom navedenog, Agencija smatra kako snižavanje cijena nacionalnog međupovezivanja nije svrsishodno te stoga ne vidi razloge prikazivanja cijena u ostalim europskim zemljama, te omjer cijena lokalne/regionalne/nacionalne terminacije po pojedinim zemljama.

- Ukidanje naknade za uspostavu poziva

HT se protivi ukidanju naknade za uspostavu poziva osobito iz razloga što poglavito naknada za uspostavu poziva odražava stvarni trošak koji se mora podmiriti. Isto tako, HT zaključuje kako ukidanje iste predstavlja prikriveno sniženje interkonekcijskih cijena.

Agencija ukazuje na pogrešne zaključke iznesene od strane HT-a te se sukladno tome očituje kako slijedi.

Napominjemo kako ukidanje naknade za uspostavu poziva nema nikakve veze sa smanjenjem ili prikrivenim smanjenjem cijena međupovezivanja. Isto je vidljivo i kroz cijene nacionalnog započinjanja/završavanja poziva budući da je ista uvećana za iznos naknade za uspostavu poziva, a na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih (originiranih)/završenih (terminiranih) minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) u omjeru 67,55%:32,45%⁸⁰. Razlika u navedenim naknadama događa se upravo iz razloga što je trošak naknade za uspostavu poziva uračunat u cijenu nacionalnog započinjanja/završavanja poziva što ne predstavlja prekriveno snižavanje cijena kako to vidi HT. Ukidanje naknade za uspostavu poziva ne utječe na snižavanje cijena međupovezivanja i

⁸⁰ sukladno podacima iz upitnika za nepokretne mreže

posljedično „smanjivanje“ prihoda od međupovezivanja već isključivo i samo na promjenu načina obračuna.

Kod cijena lokalnog i regionalnog međupovezivanja situacija je drugačija budući da su iste postavljene na predloženu razinu temeljem *benchmarka*, odnosno, prosjeka cijena u zemljama EU, a koji već sadrži i naknadu za uspostavu poziva za države koje navedenu naknadu imaju⁸¹.

Dakle, raspodjela naknade za uspostavu poziva na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih/završenih minuta poziva u mreži HT-a (vrijeme jakog prometa i vrijeme slabog prometa) te uključivanje iste u tako dobivene cijene međupovezivanja nije imalo logike budući da bi isto značilo “dvostruko zaračunavanje naknade za uspostavu poziva“. Naime, u navedenom slučaju u konačnu cijenu bi bila uključena i naknada za uspostavu poziva u ostalim zemljama i naknada za uspostavu poziva od HT-a što nije realno.

Sukladno prethodno navedenom, jasno je kako će HT trošak koji mora podmiriti, a vezan uz naknadu za uspostavu poziva, moći nadoknaditi te neće biti potrebno nadoknađivati isti iz drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu. Dakle, Agencija ne osporava postojanje troška za uspostavu poziva i iz tog razloga ga nije uklonila iz izračuna već je isti „prebacila“ u cijenu po minuti. Naime, Agencija je mišljenja da je za tržište bolje da svi operatori imaju jednak način obračuna za istu uslugu (napominjemo, a vezano uz cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva, kako ostali operatori ne naplaćuju posebno naknadu za uspostavu poziva). Naime, a iz razloga što maloprodajna cijena telefonskog poziva sadržava troškove kako započinjanja (originacije), tako i završavanja (terminacije) poziva, Agencija smatra da bi navedeni troškovi trebali biti obračunati na isti način.

Zaključno, Agencija smatra da je u analizi dovoljno jasno obrazložena potreba za ukidanjem naknade za uspostavu poziva te ne vidi razlog osporavanja prijedloga Agencije budući da je sporna naknada uključena u cijene međupovezivanja.

- Utjecaj na buduća ulaganja u sektor

Napredak u razvoju usluga širokopojasnog pristupa na hrvatskom tržištu je primjetan. Agencija se slaže sa konstatacijom HT-a što je i potvrda dobre regulatorne prakse, odnosno, aktivnosti provedenih od strane Agencije. Naime, do sada nije samo omogućen rast broja priključaka ostalih operatora već je u znatnijoj mjeri omogućen i rast broja priključaka HT-a što isti i sam navodi. HT je povećao broj korisnika širokopojasnog pristupa od 2005. godine do danas, a sukladno cilju postavljenom 2006. godine strategijom Vlade Republike Hrvatske. Isto tako, HT napominje kako je vrlo važno da regulatorna politika mora biti ohrabrujuća za nova ulaganja s obzirom na utjecaje financijske krize i recesije. Agencija napominje kako je njezin cilj i zadaća osigurati predvidivo, sigurno okruženje s jednakim uvjetima za sve sudionike na tržištu. S druge strane, smanjenje ulaganja sigurno neće i ne bi trebalo biti posljedica snižavanja cijena međupovezivanja. Ono što je razlog smanjenja ulaganja su uglavnom vanjski čimbenici, što i sam HT navodi, jer je općenito investicijski potencijal znatno smanjen vanjskim okolnostima, a rizičnost ulaganja povećana u vrijeme financijske krize.

⁸¹ Navedeno u poglavlju 8.1.4. dokumenta *Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* i u poglavlju 8.1.4. dokumenta *Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji*

Zaključno, činjenica je kako primjerene regulatorne odluke koje vode sprečavanju iskorištavanja značajne tržišne snage u ovom trenutku nisu i ne bi trebale biti odlučujuće za povećanje investicija od strane operatora.

- Utjecaj prijedloga smanjenja interkonekcijskih cijena

S obzirom da su cijene za regionalnu interkonekciju već znatno snižene u ožujku 2009. godine, dodatno sniženje koje Agencija odredi, uključujući ukidanje naknada za uspostavu poziva, rezultirati će ukupnim sniženjem cijena za regionalnu interkonekciju od 33%⁸² u okviru samo jedne godine.

Uvodno, Agencija je u prosincu 2008. godine provela analizu troškovne usmjerenosti cijena međusobnog povezivanja koristeći metodu iz članka 7. stavka 12. Pravilnika o pristupu mreži i međusobnom povezivanju te utvrđivala troškovnu usmjerenost istih u skladu sa praksom koja se primjenjuje u zemljama Europske unije a temelji se na referentnim vrijednostima cijena međusobnog povezivanja uvažavajući stanje na domaćem telekomunikacijskom tržištu i gospodarske interese operatora. Analizom je utvrđeno da cijene međusobnog povezivanja u značajnoj mjeri odudaraju od istih u EU te je Agencija iste, odnosno, cijene regionalnog međusobnog povezivanja uskladila sa cijenama u EU, na način kako je isto utvrdila analizom. Iste su na snazi od 01. ožujka 2009. godine do 01. siječnja 2010. godine, a iz već navedenih razloga

Agencija napominje kako nije razvidno što zapravo HT želi reći sa konstatacijom kako će dodatno sniženje koje Agencija odredi rezultirati ukupnim sniženjem cijena od 33% u okviru samo jedne godine, budući da je navedeno sniženje u skladu sa zakonskim propisima, te u svrhu sprečavanja iskorištavanja značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu na način da određuje cijenu na razini prosjeka cijena u članicama EU koje su prema metodologiji navedenoj u poglavlju 8.1.4. ušle u izračun. Isto tako, napominjemo kako ukidanje naknade za uspostavu poziva ne predstavlja sniženje cijena kako to vidi HT već isključivo i samo promjenu načina obračuna.

HT smatra da je zatvaranje gospodarskog i inovativnog jaza prema europskim zemljama prioritet za hrvatsko društvo, tako i za HT.

Slijedom navedenog ističemo kako cilj analize nije odrediti prioritete niti za hrvatsko društvo, a niti za HT. Dakle, procesom analize tržišta Agencija nije odredila regulatorne obveze kojima će nagraditi određene operatore, već je na temelju stvarnih tržišnih pokazatelja odredila operatore sa značajnom tržišnom snagom i, sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a, po načelu razmjernosti i opravdanosti svakom od operatora, koji imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom, propisala odgovarajuće regulatorne obveze kojima će se spriječiti iskorištavanje statusa značajne tržišne snage.

Dodatno, napominjemo kako je cilj Agencije ograničiti ponašanje HT-a da se ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

- Utjecaj na vrijednost tržišta

⁸² Cijena poziva u trajanju od 3 minute

Pored navedenog efekta na investicijske odluke, smanjenje interkonekcijskih cijena može imati izravan utjecaj na smanjenje maloprodajnih cijena, a što će posljedično utjecati na smanjenje ukupne vrijednosti tržišta kao i na smanjenje proračunskih prihoda.

Smanjenje veleprodajnih cijena za posljedicu ne mora imati snižavanje maloprodajnih cijena odnosno direktan pozitivan efekt za korisnika. Naime, snižavanjem veleprodajnih cijena, a održavanjem maloprodajnih cijena na postojećoj razini povećava se operatorska margina, a ostvarivanje većih margina može omogućiti operatorima veća sredstva za ulaganje od kojih bi na kraju mogli profitirati krajnji korisnici. Drugim riječima, smanjenje veleprodajnih cijena nema za posljedicu samo stvaranje izravnog, kratkoročnog pozitivnog efekta za krajnje korisnike, već smanjenje veleprodajnih cijena kao posljedicu može imati ostvarivanje većih prihoda operatora koji mogu biti uloženi u daljnji razvoj mreže i nuđenja inovativnih usluga koji će zapravo neizravno odnosno dugoročno donijeti još više koristi krajnjem korisniku, a i gospodarstvu u cijelosti. Zaključno, smisao nižih veleprodajnih cijena ne smije biti samo kratkoročni izravan efekt za krajnje korisnike u obliku nižih maloprodajnih cijena.

Međutim, Agenciji nije bitno hoće li se smanjiti maloprodajna cijena ili će se sniženje cijena međusobnog povezivanja „preliti“ na veću zaradu operatora, nego je Agenciji bitno stvoriti uvjete u kojima operatori sa značajnom tržišnom snagom neće iskorištavati svoj dominantan položaj. Stoga Agencija navode HT-a smatra irelevantnim za ovaj postupak.

Nadalje, HT navodi, cit. „*Ukoliko je cilj predloženog smanjenja interkonekcijskih cijena omogućiti alternativnim operatorima dodatni izvor financiranja iz povećane marže s obzirom na njihovo trenutno financijsko stanje, postoji opasnost da ni takav cilj u konačnici neće biti ostvaren.*“

Agencija je jasno definirala ciljeve koje određivanjem regulatornih obveza želi postići. Naime, cilj regulatornih obveza je ograničiti ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom da se ponašaju neovisno o konkurenciji i korisnicima odnosno cilj Agencije je onemogućiti operatore sa značajnom tržišnom snagom da na tržištu iskorištavaju svoj dominantni položaj. Temeljem navedenog, Agencija će omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta koja će dovesti do efikasnijeg tržišnog natjecanja u pogledu novih ulaganja od strane svih operatora koji djeluju na tržištu te stvaranja inovativnih usluga koje će se nuditi po konkurentnim cijenama.

Isto tako, nije cilj Agencije omogućiti ostalim operatorima dodatni izvor financiranja te na taj način poboljšati financijsku situaciju sudionicima na tržištu već je cilj Agencije ograničiti ponašanje HT-a, kao operatora kojeg je Agencija odredila operatorom sa značajnom tržišnom snagom na ovom mjerodavnom tržištu, na regulatornim principima u trenutku kad ostali sudionici ovog tržišta ovise o proizvodima i uslugama HT-a, a što je i logično s obzirom na započeti proces liberalizacije tržišta.

Nadalje, dužnost Agencije je omogućiti pojavu alternativnih operatora u pokretnim i nepokretnim mrežama koji će uz ispravnu regulaciju tržišta također biti u mogućnosti ulagati značajna financijska sredstva koja će zajedno s investicijskim ulaganjima operatora sa značajnom tržišnom snagom omogućiti efikasan razvoj tržišta elektroničkih komunikacija, a što će u konačnici doprinijeti razvoju gospodarstava u cijelosti.

Prema tome, zabrinutost oko eventualnog neostvarivanja ciljeva postavljenih i definiranih od strane Agencije je nelogična i neutemeljena.

Obveza računovodstvenog razdvajanja

Vijeće Agencije je dana 17. prosinca 2007. godine objavilo popis mjerodavnih tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu javne govorne usluge u nepokretnim telekomunikacijskim mrežama, na tržištu međusobnog povezivanja i na tržištu iznajmljenih telekomunikacijskih vodova. Samim proglašenjem operatora sa znatnijom tržišnom snagom zakonodavac po sili zakona propisuje HT-u člankom 57. ZOT-a obvezu računovodstvenog razdvajanja te izričito ovlašćuje Vijeće Agencije da rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, ističemo kako je navod da je „**obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije** (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenoga 2008. godine, prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno **ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse.**“ netočan budući da Vijeće Agencije navedenim rješenjem naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „*Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“, dok navedena obveza HT-a proizlazi iz odredbi ZOT-a.

Nadalje, zahtjev da se obveza računovodstvenog razdvajanja ne primjenjuje na tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koji HT obrazlaže samo analogijom sa zaključkom Agencije navedenim u analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu Agencija smatra neutemeljenim i promašenim.

Naime, svako mjerodavno tržište ima svoje specifičnosti koje je Agencija putem postupka analize prepoznala i detaljno obrazložila te na temelju utvrđenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje bi se mogle pojaviti u odsustvu regulacije, a u vremenskom periodu na koji se odnosi analiza, predložila odgovarajuće regulatorne obveze. Prema tome, nije jasno iz kojeg razloga HT kao mjerodavnu uzima u obzir logiku primijenjenu na operatore pokretnih mreža koji su proglašeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Već smo napomenuli, tržišta koja HT stavlja u odnos te analiza istih dva su odvojena postupka te stoga zaključci iz jednog ne vrijede i na drugom tržištu, odnosno, situacija na tržištima je različita, utjecaj operatora sa značajnom tržišnom snagom je različit.

Također, ističemo kako je stajalište Agencije da će regulatornom mjerom računovodstvenog razdvajanja riješiti problem unakrsnog subvencioniranja te osigurati provođenje obveza nediskriminacije i transparentnosti potvrđeno i usvojeno stajalištem ERG-a, koje je objavljeno u dokumentu „*Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting Systems under the regulatory framework for electronic communications*“. Nastavno, Agencija smatra da su iz analize razvidne koristi koje proizlaze iz provođenja predmetne obveze kao i moguće štete razvoju tržišnog natjecanja koje bi uslijedile u slučaju ukidanja iste.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra potrebnim istaknuti kako je metodologija računovodstvenog razdvajanja primijenjena od strane Agencije u skladu sa europskom regulatornom praksom te ne vidi niti jedan logičan i opravdan razlog da HT sumnja u vjerodostojnost nametanja iste.

Odabir i predodabir operatora

HT navodi kako Agencija ne navodi razloge uvođenja CS/CPS poziva prema uslugama s dodatnom vrijednosti.

Nadalje, a vezano uz navode HT-a kako će omogućavanje CS/CPS poziva prema uslugama s dodatnom vrijednosti unijeti kaos u postojeći način obračuna Agencija napominje kako se sa istima ne slaže te ih smatra neosnovanima.

Naime, način obračuna će ostati isti, odnosno, do sada je korisnik koji je imao CPS dobivao dva računa. Na jednom je bio promet od alternativnog operatora preko kojeg je koristio CPS uslugu, a na drugom, HT-ovom, je bila mjesečna naknada i pozivi na VAS brojeve ukoliko ih je korisnik zvao. Ono što bi sada bila razlika u odnosu na trenutnu situaciju, na HT-ovom računu bi bila samo mjesečna naknada, a na računu alternativnog operatora bi bio promet korisnika te promet za VAS usluge. Što se tiče odnosa između operatora, veleprodajna cijena za VAS pozive je ista kao i za ostale pozive. Prema tome, HT će samo na računu koji za pružene veleprodajne usluge dostavlja operatoru korisniku, dodati broj minuta koje su išle na VAS brojeve i za toliko uvećati račun za interkonekcijske troškove.

Isto tako, a vezano uz navode *kako drugi operator ne može ponuditi nižu cijenu pa slijedom toga nema ni smisla omogućiti pozive korisnicima CS/CPS usluge* Agencija napominje kako cilj ove obveze nije bio snižavanje cijena i poticanje tržišnog natjecanja pozivima prema VAS uslugama već potpuna ponuda svih poziva od strane CS/CPS operatora, odnosno, povećanje funkcionalnosti navedene usluge, ukoliko je to tehnički ostvarivo. Ne vidimo niti jedan opravdan razlog neomogućavanja istog. Isto tako, Agencija ne vidi svrhu navedenog od strane HT-a, cit. „...*smatramo da isto niti nema smisla s obzirom da su cijene poziva prema uslugama s dodanom vrijednosti definirane od strane pristupnog operatora i neovisne o operatoru usluga s dodanom vrijednosti koji nudi ovu uslugu krajnjim korisnicima*“, budući da isto smatra irelevantnim. Naime, još jednom ponavljamo da nije namjera Agencije omogućiti drugim operatorima da ponude nižu cijenu već je namjera da korisnik jednog operatora može koristiti sve vrste usluga.

9.2.2. Komentari OT-Optima Telekoma d.d.

1. Određivanje mjerodavnog tržišta

Iako se regulatorne obveze određuju ovisno o stanju na pojedinim mjerodavnim tržištima, one ne bi smjele biti orijentirane samo na regulaciju pojedinog tržišta, već tržišta u cjelini. U tom smislu sve regulatorne obveze bi trebale biti uravnotežene kako bi bili ostvareni ciljevi postavljeni u regulaciji tržišta.

Agencija prije nego što odredi regulatorne obveze mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu što, napominjemo, Agencija nije niti propustila učiniti. Slijedom navedenog nije razvidno što Optima Telekom vidi kao sporno pri određivanju regulatornih obveza budući da je Agencija po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se ili bi se mogli pojaviti na tržištu, odnosno, koji

bi, svaki na svoj način, usporili ili u potpunosti zakočili daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj.

Dakle, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza što upućuje na zaključak kako je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na mjerodavnom tržištu u Republici Hrvatskoj i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom svega navedenog, Agencija navode Optima Telekom-a smatra neutemeljenima te upućuje istu na poglavlje 7.2. dokumenta u kojem je sve detaljno i objasnila.

Nadalje, Optima Telekom navodi, cit. „*Smatramo da bi nakon donesenih zaključaka za svako pojedino tržište HAKOM trebao napraviti analizu svih regulatornih obveza i objaviti u kojem dijelu i s kojim konkretno mjerama smatra da potiče ulaganje, u kojem dijelu i s kojim mjerama smatra opravdanim štititi izvršene investicije svakog od operatora, uključujući i HT, s kojim mjerama smatra da poduzima dovoljno u poticanju tržišnog natjecanja.*“ Uzimajući navedeno u obzir Agencija ne vidi nikakvu svrhu niti smisao zahtjeva Optima Telekom-a. Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu sa člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te uzeti u obzir postojeće stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija, Agencija ne vidi niti pravnu utemeljenost gore navedenog. Naglašavamo kako je Agencija provela detaljnu i sveobuhvatnu analizu kako to propisuje zakon, odnosno, detaljno analizirala sva tri tržišta u nepokretnim mrežama, a koja su vezana uz do sada postojeće tržište međusobnog povezivanja. Isto tako, Agencija je u ovom postupku analiza tržišta vodila računa o daljnjoj dinamici razvoja tržišta u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama.

2. Regulatorne obveze

Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Optima Telekom navodi kako se obveza pružanja pristupa u svrhu pružanja usluge započinjanja (originacije) poziva za usluge odabira i predodabira na način da se dopusti implementacija funkcionalnosti odabira i predodabira za sve vrste poziva *određuje prekasno*. Nadalje, *određivanje ove obveze*, a sukladno navodima Optima Telekom-a, *bi imalo smisla u drugoj godini liberalizacije, a prije raspetljavanja lokalne petlje*.

Agencija uvođenje ove obveze smatra razmjernim i opravdanim s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Naime, bespredmetno je argumentirati navode koliko uvođenje ove obveze ima ili nema smisla budući da će isto biti vidljivo kad odluka Agencije stupi na snagu. Činjenica je da su sve regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om, odnosno, da se temelje se na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu.

Također Optima Telekom smatra bitnom obvezu odobravanja otvorenog pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga.

Nadalje, Agencija je samom obvezom osiguravanja otvorenog pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje

usluga, omogućila otvoreni pristup tehničkim sučeljima u smislu brzine, kvalitete, ažurnosti informacija koje su potrebne operatorima u odnosima s HT-om.

Obveza transparentnosti

Način na koje su obveze definirane nije dovoljno precizan i to ostavlja prostor za manipulaciju i različita tumačenja nekih bitnih elemenata međupovezivanja. Nadalje, Optima Telekom navodi kako je HAKOM trebao odrediti jasnije granicu na kojoj prestaje regulacija pristupa mreži HT-a. Koje točke prema trenutnoj arhitekturi mreže HT-a predstavljaju krajnje točke regulacije.

Slijedom navedenog napominjemo kako je Agencija definirala uslugu započinjanja (originacije) poziva na način da obuhvaća usluge u kojima operator prenosi, na temelju koda za odabir operatora, pozive koje generiraju krajnji korisnici operatora unutar vlastite mreže ili prema drugim mrežama, na pristupnu točku drugog operatora. Usluga započinjanja (originacije) poziva pruža se ovisno o točki međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili regionalnog pristupnog područja. Koji promet će operator moći ostvarivati te po kojoj cijeni ovisi o točki međupovezivanja na koju će se spojiti. Dakle, na temelju prethodno navedenog, granica regulacije je lokalno, regionalno i nacionalno započinjanje poziva.

Nadalje, Optima Telekom ističe *obveze koje trenutno postoje te bi trebalo, prema njihovom mišljenju razmotriti njihovo redefiniranje*. Slijedom navedenog Optima Telekom navodi *instrumente osiguranja plaćanja budući da isti predstavljaju trošak operatoru koji, kako navode, nije nužan za pružanje usluge. Instrumenti osiguranja ne bi smjeli biti dovedeni u vezu sa uvjetovanjem sklapanja ugovora ili daljnjeg pružanja usluga i sasvim sigurno nisu obveze koje spadaju pod definiciju obveza nužnih za pružanje usluge originacije*. Agencija je komentare na navedeno pojasnila u nastavku.

Isto tako, Optima Telekom navodi kako *standardna ponuda mora sadržavati dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno sa rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluga*.

Stav Optima Telekom-a je takav da smatra da postoji objektivna opasnost da bi HT određivanjem 'uvjeta' koji nisu nužni za pružanje usluge mogao otežati pristup ostalim operatorima te da postoji još jedan problem, a to je ograničenost prostora HT-a. Prijedlog Optima Telekom-a je da bi HT u slučajevima kada nema prostora u svojim kolokacijama morao odrediti minimalne uvjete koje moraju ispunjavati drugi prostori (izvan HT-ovih kolokacija) koje bi osigurao operator korisnik i koji bi mogli poslužiti kao kolokacija za međupovezivanje.

Također, Optima Telekom navodi kako *da bi se u potpunosti postigli efekti stimuliranja razvoja tržišta, potrebno je omogućiti ostalim operatorima da u odnosu s HT-om, kada ne mogu iz bilo kojeg razloga koristiti uslugu HT-a, a postoje tehničke mogućnosti za ostvarivanje pristupa na drugi način, da i taj način bude ravnopravno tretiran od strane HT-a*.

Agencija u analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji nije ulazila u vrste kolokacija, već je navela da bi svi uvjeti, rokovi i cijene vezani uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije) trebali biti jednaki, u dijelovima gdje su usporedivi, s uvjetima, rokovima i cijenama pružanja iste

usluge definirane u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

U navedenom dokumentu usluga kolokacije definirana je na način da obuhvaća fizičku, udaljenu te virtualnu kolokaciju te na taj način operatori, kada ne mogu iz bilo kojeg razloga koristiti uslugu HT-a, a postoje tehničke mogućnosti za ostvarivanje pristupa na drugi način, imaju tu mogućnost.

Nadalje, a uzimajući u obzir navedeno te s obzirom na specifičnosti pojedine usluge, Agencija smatra opravdanim odrediti HT-u da definira u standardnoj ponudi međupovezivanja, odnosno u dijelu u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija), uvjete međupovezivanja između HT-a i operatora na strani HT-a na način da može biti, po zahtjevu operatora realizirano putem fizičke ili udaljene kolokacije. Za dodatno pojašnjenje istog Agencija upućuje na poglavlje 8.1.3. ovog dokumenta.

- Instrumenti osiguranja plaćanja

Optima Telekom vezano uz instrumente osiguranja plaćanja ističe *kako su isti bili donekle opravdani u vrijeme otvaranja tržišta, dok danas samo predstavljaju jačanje ionako jake pregovaračke pozicije HT-a, te da se HT i svi ostali SMP operatori nalaze se u povoljnijoj situaciji od svih ostalih sudionika na tržištu jer imaju osnovu potraživati instrumente osiguranja, dok ostali operatori svoja potraživanja mogu osiguravati samo tijekom pregovora.*

Uvodno, u situaciji kada Agencija govori o preprekama, zapravo govori o situaciji da tržište nije predmet regulacije. U tom slučaju, a uzevši u obzir tržišne udjele koje imaju operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu bilo bi moguće da operatori traže bilo koji od instrumenata osiguranja plaćanja u neopravdano visokom iznosima kojima bi operatore, koji im predstavljaju konkurenciju na pripadajućem maloprodajnom tržištu, mogli dovesti u izrazito nepovoljan položaj. Agencija smatra u potpunosti opravdanim navedeno prepoznati kao prepreku razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, određivanjem obveze transparentnosti operatora, tj. operator sa značajnom tržišnom snagom ne bi bio u mogućnosti tražiti ispunjenje zahtjeva koji su u potpunosti neopravdani, odnosno Agencija bi određivanjem navedene regulatorne obveze u potpunosti uklonila navedenu prepreku.

Trenutno, u važećoj Standardnoj ponudi za usluge međusobnog povezivanja stoji cit.: „*Ukoliko u periodu od dvije godine od dana sklapanja Ugovora o međusobnom povezivanju Operator bude na vrijeme podmirivao svoje financijske obveze prema T-Com-u, obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja se ukida. T-Com može nakon isteka perioda od dvije godine zatražiti dostavljanje zadužnice.*

Agencija smatra opravdanim da se pri sklapanju ugovora o veleprodajnoj usluzi ugovori određeni instrument osiguranja plaćanja u skladu s člankom Pravilnika o standardnim ponudama, a da po proteku od godinu dana, ukoliko je operator korisnik uredno podmirivao svoje obveze, nije potrebno nametati operatoru korisniku obvezu da i dalje dostavlja instrumente osiguranja plaćanja.

Vežano uz gore navedeno Agencija napominje kako je od dana 01. travnja 2009. godine na snazi Pravilnik o standardnim ponudama u kojem je definirano da je operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je određena obveza nediskriminacije i transparentnosti uz obvezu

objave standardne ponude, obvezan, u svim standardnim ponudama, utvrditi iste instrumente osiguranja plaćanja, a operator korisnik standardne ponude je obvezan dostaviti operatoru sa značajnom tržišnom snagom jedan od tih instrumenata osiguranja plaćanja po vlastitom izboru.

Dodatno, a s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda te kako bi se omogućili transparentni uvjeti i rokovi naplate potraživanja iz dostavljenih sredstava osiguranja, odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, potrebno je definirati jednaki rok nakon kojeg će se ukinuti obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja od strane operatora te je isti potrebno ugraditi u pripadajuće standardne ponude.

Obveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

Agencija napominje kako članak 62. ZEK-a jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena.

Budući da je Agencija trenutno u procesu pripreme projekta izrade troškovnih modela kojim će biti definirana cijena u skladu sa stvarnim troškovima usluge koja se pruža istoj ostaje mogućnost korištenja referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) što predstavlja, prema mišljenju Agencije, najbolju praksu na kojoj se temelji vrednovanje. Upravo je iz navedenog razloga Agencija pri izračunu cijena uzela u obzir sve vrijednosti i veličine koje utječu na konačnu cijenu usluge započinjanja poziva po minuti, a na način prikazan u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva.

Uzevši u obzir činjenicu da cijena započinjanja (originacije) poziva utječe na prihode koje ostvaruju operatori odnosno indirektno i na njihova planiranja, strategije i investicije čiju korist će osjetiti gospodarstvo u cijelosti te da je Agencija u 2009. godini već odobrila novu cijenu započinjanja (originacije) poziva, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, a u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Temeljem navedenog, Agencija obvezuje operatore sa značajnom tržišnom snagom, odnosno HT, da cijenu koju je Agencija odredila analizom tržišta počne primjenjivati s danom 01. siječnja 2010. godine.

Agencija smatra važnim ukazati na krive zaključke Optima Telekom-a te ukloniti zabrinutost iste a vezano uz nametanje mjera koje Agencija analizom donosi te utjecaja istih. Optima Telekom navodi kako bi *s obzirom na ekonomske i gospodarske uvjete naredne tri godine biti prijelomne godine u razvoju telekom tržišta*. Slijedom navedenog, Agencija uvažava izneseno stajalište Optima Telekom-a i istovremeno smatra potrebnim istaknuti kako je nemoguće da mjere koje Agencija donese u ovom trenutku, ostanu nepromijenjene, ukoliko na mjerodavnom tržištu nastanu promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze.

Stoga mjere koje Agencija primjenjuje u ovom trenutku definitivno neće biti otežavajuća okolnost ekonomskim i gospodarskim uvjetima u naredne tri godine već će se isti uzeti u obzir.

Dodatno, Agencija napominje kako se postupak analize tržišta, sukladno ZEK-u, provodi najmanje svake tri godine, a ne nužno, kako Optima Telekom to shvaća i navodi svake tri godine.

Nadalje, Optima Telekom navodi kako *osim cijena originacije postoji i niz drugih troškova koji proizlaze ili su u vezi s uslugom originacije te su u tom smislu i neophodni troškovi, a čija se regulacija očekuje tek uspostavom troškovnog modela*. Slijedom navedenog Agencija je već u analizi navela kako bi nadzor cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, trebao biti postavljen na način da cijene navedenih usluga koje HT nudi operatoru moraju biti razumne, opravdane i ne smiju predstavljati zapreku korištenja usluga odabira i predodabira operatora na tržištu.

Dakle, bez obzira što je Agencija u postupku izrade troškovnih modela, ne vidimo razloge zabrinutosti Optima Telekom-a te napominjemo kako će Agencija redovito provjeravati usklađenost cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, s regulatornim obvezama koje su određene i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

Ostale regulatorne mjere

Tvrđnja Optima Telekom-a da je neutemeljen *zaključak HAKOM-a u svezi neodređivanja regulatorne obveze/mjere kojom bi se reguliralo neopravdano korištenje informacija*, u potpunosti je promašena.

Stajalište Optima Telekom-a da zakonska odredba, točnije članak 66. stavak 5. ZEK-a, nije valjan, odnosno dovoljna osnova za postupanje operatora s podacima koje su prikupili pri pregovaranju/ugovaranju pristupa i međupovezivanja, protivna je osnovnim načelima zakonodavstva. Iz ovakvog stajališta ostaje upitno što to Optima Telekom smatra „jačim“ pravnim sredstvom regulacije od zakona i podzakonskih propisa. Naime, navedena odredba prisilne je naravi stoga ne-postupanje po njoj predviđa i prekršajnu odgovornost tj. smatra se teškom povredom ZEK-a te je za isto zapriječena novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna do 1.000.000,00 kuna za pravnu osobu, kao i 20.000,00 kuna do 100.000,00 kuna za odgovornu osobu u toj pravnoj osobi.

9.2.3. Komentari trgovačkog društva H1 Telekom d.d.

1. Određivanje mjerodavnog tržišta

Zamjenjivost na strani potražnje – maloprodajna razina

H1 navodi, a vezano uz zaključak Agencije da se pozivi putem usluge odabira i predodabira operatora predstavljaju zamjensku uslugu pozivima iz nepokretne mreže, *da bi isti mogli predstavljati zamjensku uslugu nužno je omogućiti jedan račun svim CPS korisnicima, a koji račun bi ispostavljao CPS operator*.

Činjenica je kako bi navedena usluga bila atraktivnija ukoliko bi bila u skladu sa zahtjevima H1 Telekom. Međutim, u toj situaciji govorimo o zakupu korisničke linije (eng. *wholesale line rental*) koja je vezana uz krajnjeg korisnika, odnosno uz maloprodajno tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike iz važeće

preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji. Dakle, Agencija će zahtjeve operatora uzeti u obzir prilikom analize prethodno navedenog mjerodavnog tržišta, a što ne utječe na zamjenjivost na način koji je naveden u komentaru.

2. Regulatorne obveze

Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Komentar H1 Telekom-a na poglavlje 8.1.1. analize tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, u kojem Agencija navodi određivanje regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže HT-u na način da *HT mora osigurati zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo*; H1 Telekom d.d. navodi kako je vrlo bitno regulirati mogućnost uspostave interkonekcije i s udaljene kolokacije.

Agencija je u analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji odredila vrste kolokacija i navela da bi svi uvjeti, rokovi i cijene vezani uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije) trebali biti jednaki, u dijelovima gdje su usporedivi, s uvjetima, rokovima i cijenama pružanja iste usluge definirane u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

U navedenom dokumentu usluga kolokacije definirana je na način da obuhvaća osim fizičke kolokacije i druge oblike kolokacije te na taj način operatori, kada ne mogu iz bilo kojeg razloga koristiti uslugu HT-a, a postoje tehničke mogućnosti za ostvarivanje pristupa na drugi način, imaju tu mogućnost.

Nadalje, a uzimajući u obzir navedeno te s obzirom na specifičnosti pojedine usluge, Agencija smatra opravdanim odrediti HT-u da definira u standardnoj ponudi međupovezivanja, odnosno u dijelu u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija), uvjete međupovezivanja između HT-a i operatora na strani HT-a na način da može biti, po zahtjevu operatora realizirano putem fizičke ili udaljene kolokacije. Za dodatno pojašnjenje istog Agencija upućuje na poglavlje 8.1.3. ovog dokumenta.

Obveza nediskriminacije

Ono što bi Agencija htjela naglasiti je da je upravo propisivanjem navedene obveze onemogućila HT da diskriminira neke operatore u odnosu na druge. Dakle, HT mora osigurati jednake uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge i pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge, a kako je i navedeno u dokumentu o analizi mjerodavnog tržišta.

Slijedom navedenog, a u skladu sa propisanom obvezom Agencija je ostavila mogućnost provjere da je ista obveza i ispunjena budući da je operator sa značajnom tržišnom snagom obvezan dostaviti Agenciji ugovore (i pripadajuće anekse) sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Nadalje, napominjemo kako je logično da navedeni ugovori podrazumijevaju i sve pripadajuće, naknadno sklopljene anekse/dopune takvim ugovorima, iako Agencija to nigdje eksplicitno ne navodi, te s tim u svezi nema razloga da se isto dodatno propiše. Zdrava logika

čini nespornim dodatno pojašnjavati da dodatak/aneks/dopuna „*osnovnom ili temeljnom*“ ugovoru čini njegov sastavni dio, stoga je i te dokumente nužno dostaviti.

Obveza transparentnosti

H1 zahtjeva da Agencija *rok od 60 dana skрати na 30 dana uz istovremeno određivanje retroaktivne primjene svih izmjena/dopuna koje se odnose na cijene na način da se iste primjenjuju od dana stupanja na snagu odluke kojom je HT određen SMP operatorom.*

Uvodno, Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije je dana 26. siječnja 2009. djelomičnim rješenjem (klasa: 344-01/08-01/03311, ur. broj: 376-11-08-5) odredilo nove cijene započinjanja (originacije) poziva s danom implementacije 01. ožujka 2009. godine.

Uvažavajući pristigli komentar, te uzimajući u obzir prethodno navedeno, odnosno, kako se cijene usluge započinjanja (originacije) poziva ne bi mijenjale 2 puta u istoj kalendarskoj godini, Agencija je kao rok za implementaciju novih cijena odredila 01. siječnja 2010. godine.

Dakle, Agencija će usklađivanje s europskim prosjekom, u svrhu sprječavanja iskorištavanja značajne tržišne snage nastaviti u 2010. godini.

Uzimajući u obzir sve prethodno navedeno i budući da navedeno usklađivanje podrazumijeva izmjenu načina obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva na način da će se ukinuti obračun uspostave poziva po pojedinom pozivu, odnosno budući da će navedena izmjena sadržavati određene zahvate na obračunskom (eng. *billing*) sustavu HT-a, Agencija navedeni rok smatra odgovarajućim.

Nadalje, budući da HT već ima Standardnu ponudu HT-a za usluge međusobnog povezivanja, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija je odredila rok do dana 01. listopada 2009.g. te isti smatra dovoljnim da se ugrade sve izmjene i tekst i sadržaj standardne ponude međupovezivanja uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama.

Zaključno, ističemo kako Agencija ne nalazi uporište u kojem bi mogla temeljiti *određivanje retroaktivne primjene svih izmjena/dopuna koje se odnose na cijene na način da se iste primjenjuju od dana stupanja na snagu odluke kojom je HT određen SMP operatorom*, a kako to zahtjeva H1.

- Instrumenti osiguranja plaćanja

H1 telekom navodi „...*Prilikom Analize mjerodavnih tržišta sukladno članku 52. ZEK-a, kao i donošenja na analizi temeljnih dokumenata, Agencija mora posebnu pažnju obratiti na potrebu izmjene cjelokupne politike instrumenata osiguranja plaćanja te iste određivati jednako za sve operatore s obzirom na vrstu posla i sl.*“

Uvodno, u situaciji kada Agencija govori o preprekama, zapravo govori o situaciji da tržište nije predmet regulacije. U tom slučaju, a uzevši u obzir tržišne udjele koje imaju operatori sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu bilo bi moguće da operatori traže bilo koji od instrumenata osiguranja plaćanja u neopravdano visokom iznosima kojima bi operatore, koji im predstavljaju konkurenciju na pripadajućem maloprodajnom tržištu, mogli

dovesti u izrazito nepovoljan položaj. Agencija smatra u potpunosti opravdanim navedeno prepoznati kao prepreku razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, određivanjem obveze transparentnosti operatoru, tj. operator sa značajnom tržišnom snagom ne bi bio u mogućnosti tražiti ispunjenje zahtjeva koji su u potpunosti neopravdani, odnosno Agencija bi određivanjem navedene regulatorne obveze u potpunosti uklonila navedenu prepreku.

Trenutno, u važećoj Standardnoj ponudi za usluge međusobnog povezivanja stoji cit.: „*Ukoliko u periodu od dvije godine od dana sklapanja Ugovora o međusobnom povezivanju Operator bude na vrijeme podmirivao svoje financijske obveze prema T-Com-u, obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja se ukida. T-Com može nakon isteka perioda od dvije godine zatražiti dostavljanje zadužnice.*

Agencija smatra opravdanim da se pri sklapanju ugovora o veleprodajnoj usluzi ugovori određeni instrument osiguranja plaćanja u skladu s člankom Pravilnika o standardnim ponudama, a da po proteku od godinu dana, ukoliko je operator korisnik uredno podmirivao svoje obveze, nije potrebno nametati operatoru korisniku obvezu da i dalje dostavlja instrumente osiguranja plaćanja.

Vežano uz gore navedeno Agencija napominje kako je od dana 01. travnja 2009. godine na snazi Pravilnik o standardnim ponudama u kojem je definirano da je operator sa značajnom tržišnom snagom, kojem je određena obveza nediskriminacije i transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude, obvezan, u svim standardnim ponudama, utvrditi iste instrumente osiguranja plaćanja, a operator korisnik standardne ponude je obvezan dostaviti operatoru sa značajnom tržišnom snagom jedan od tih instrumenata osiguranja plaćanja po vlastitom izboru.

Dodatno, a s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda te kako bi se omogućili transparentni uvjeti i rokovi naplate potraživanja iz dostavljenih sredstava osiguranja, odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskorištava svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, potrebno je definirati jednaki rok nakon kojeg će se ukinuti obveza dostavljanja instrumenata osiguranja plaćanja od strane operatora te je isti potrebno ugraditi u pripadajuće standardne ponude.

Obveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

H1 Telekom d.d. navodi kako *nije jasno zašto se Agencija u konačnici opredijelila za više cijene unatoč činjenici da je još u prosincu kao opravdane i realne utvrdila niže cijene i naložila HT-u da te niže cijene ugradi u Standardnu ponudu od 31. prosinca 2008.g.*

Iz navedenog je vidljivo nerazumijevanje metodologije primijenjene od strane Agencije iako je Agencija jasno navela metodologiju izračuna predloženih cijena. Naime, Agencija se nije opredijelila za više cijene već je u procesu izračuna cijena usluge terminacije/originacije poziva koristila istu metodologiju (kao u prosincu 2008. g.), ali najnovije podatke. Isto tako, a kako je i navedeno u dokumentima *Analiza tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji* i *Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji* Agencija je uključila naknadu za uspostavu poziva. Dakle, razlika koju H1 telekom d.d. navodi kao nejasnu događa se zbog uključivanja, odnosno, neuključivanja naknade za uspostavu poziva, a ne što se Agencija dodatno osvrnula i u ovim komentarima.

Nadalje, *H1* navodi kako je nužno sniziti cijene lokalnog polaznog prometa zbog velikih ulaganja operatora.

Slijedom navedenog, Agencija napominje kako je prilikom utvrđivanja tako definiranih cijena u obzir uzela referentne vrijednosti budući da je trenutno u procesu pripreme projekta izrade troškovnih modela kojim će biti definirana cijena u skladu sa stvarnim troškovima usluge koja se pruža te ne vidi način za daljnjim snižavanjem iste.

Dodatno, metodologiju utvrđivanja cijena Agencija je jasno navela u poglavlju 8.1.4. dokumenta o analizi tržišta započinjanja (originacije) poziva.

Nadalje, a vezano uz zahtjev za korigiranje cijena za pružanje usluge odabira i predodabira operatora Agencija napominje kako navedene naknade ostaju iste do završetka projekta izrade troškovnih modela. Isto tako, Agencija će redovno provjeravati usklađenost cijena svih usluga vezanih uz pružanje usluga odabira i predodabira operatora, a koje se ne tiču usluge započinjanja (originacije) poziva u mreži HT-a, s regulatornim obvezama koje su određene i po potrebi reagirati u skladu s odredbama ZEK-a.

9.2.4. Komentari - Mobitel d.o.o., Markot.tel d.o.o., Megafon d.o.o.

U slučaju pristupa uslugama s dodanom vrijednosti, a kako navode Markot.tel d.o.o., Mobitel d.o.o. i Megafon d.o.o., Agencija *mora voditi računa o jedinstvenosti tržišta pri čemu je kod govornih usluga značajno tržište započinjanja (originacije) poziva bez obzira je li poziv započeo iz pokretnih ili nepokretnih mreža. Isti navode kako su određeni stavovi izneseni u analizama tržišta, a odnose se na usluge s dodanom vrijednosti, nepotpuni i nedorečeni te da nisu potkrijepljeni stvarnim podacima i stanjem s tržišta te s tim u svezi smatraju opravdanim HT-u nametnuti obvezu objave jedinstvene standardne ponude koja uključuje i pristup mreži za davatelje usluga s dodanom vrijednosti te regulatornu obvezu troškovne usmjerenosti cijena, a kako je predviđeno odredbom iz članka 62. ZEK-a*

Isto tako, budući da gore navedeni operatori navode *kako tržište pristupa uslugama s dodanom vrijednosti na žalost nije predmet javne rasprave „Analiza mjerodavnih tržišta“* Agencija zaključuje kako istima očito nije jasno da je nametanje pojedine/pojedinih regulatornih obveza rezultat prethodno utvrđenih prepreka tržišnom natjecanju, odnosno, kako je potrebno provesti postupak analize tržišta. Slijedom navedenog Agencija smatra potrebnim pojasniti sljedeće:

ZEK, koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, u skladu je s europskim regulatornim okvirom iz 2002. godine te postojećom mjerodavnom preporukom o mjerodavnim tržištima koja je stupila na snagu krajem 2007. godine. Napominjemo kako *tržište pristupa uslugama s dodanom vrijednosti* nije sastavni dio iste.

Iz navedenog proizlazi da Agencija, u slučaju da želi prethodno regulirati navedeno tržište, mora dokazati Test tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a odnosno na navedenom tržištu moraju istodobno biti zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;

3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno navedenom, zahtjeve smatramo neutemeljenima.